

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ERGENLERDE İNTİHAR OLASILIĞININ
YORDAYICILARI: YALNIZLIK, ÖFKE İFADE
BİÇİMLERİ, SUÇLULUK VE UTANÇ DUYGULARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Saadet ELEVLİ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zafer GÖKÇAKAN

MAYIS, 2012
MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

ERGENLERDE İNTİHAR OLASILIĞININ
YORDAYICILARI: YALNIZLIK, ÖFKE İFADE
BİÇİMLERİ, SUÇLULUK VE UTANÇ DUYGULARI

Hazırlayan
Saadet ELEVLİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 18.05.2012

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 18.06.2012

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zafer GÖKÇAKAN

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Raşit AVCI

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Necla EKİNCİ

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ahmet DUMAN

Mayıs, 2012

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 24/05/2012 tarih ve 26/3 Sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin 25/5 maddesine göre, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Saadet ELEVLI'nin "Ergenlerde İntihar Olasılığının Yordayıcıları: Yanızlık, Öfke İfade Biçimleri, Suçluluk ve Utanç Duyguları" adlı tezini incelemiş ve aday 18/06/2012 tarihinde saat 13.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel savunmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Zafer GÖKÇAKAN

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Raşit AVCI

Üye

Yrd. Doç. Dr. Necla EKİNCİ

Üye

YEMİN

Yüksek lisan tezi olarak sunduğum "Ergenlerde İntihar Olasılığının Yordayıcıları: Yalnızlık, Öfke İfade Biçimleri, Suçluluk ve Utanç Duyguları" adlı çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

18.05.2012

Saadet ELEVLI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı :Elevli

Adı : Saadet

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Ergenlerde intihar olasılığının yordayıcıları: yalnızlık, öfke ifade biçimleri, suçluluk ve utanç duyguları

Y. Dil : Predictors of Adolescents Suicide: loneliness, anger expressions types, guilt and shame feelings

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte : Eğitim Fakültesi

Enstitü :Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 18.05.2012

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : Gökçakan, Zafer

Ünvanı : Prof. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI:150

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Ergenlik
2. İntihar
3. Yalnızlık
4. Öfke İfade Tarzları
5. Suçluluk

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. Ergenlik
2. İntihar
3. Yalnızlık
4. Öfke İfade Tarzları
5. Suçluluk

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. Adolescence
2. Suicide
3. Loneliness
4. Anger expressions
5. Guilt

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	O
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	X

Yazarın İmzası :

Tarih : 18./05/2012

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ergenlerde intihar olasılığı ile yalnızlık, öfke ifade biçimleri, suçluluk ve utanç duyguları, cinsiyet, okul türü, yaş, sınıf düzeyi, anne ve babaya duyulan yakınlık düzeyi, çevre tarafından anlaşıldığını hissetme düzeyi, ebeveyn birlikteliği, anne ve baba tutumu, bir hobiye sahip olma arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırma Muğla'nın Marmaris ilçesinde, 2010-2011 eğitim öğretim yılında, lise bir, iki, üçüncü sınıf ve ilköğretim sekizinci sınıfta eğitim öğretim görmekte olan 13-18 yaş arası 862 ergenle yapılmıştır. Çalışmaya katılan ergenlere kişisel bilgi formu, UCLA yalnızlık ölçeği, intihar olasılığı ölçeği, sürekli öfke ve öfke ifade tarzları ölçeği, suçluluk ve utanç ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonuçları SPSS for Windows 16.0 programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Yapılan regresyon analizi sonucunda, ergenlerde yalnızlık ile birlikte, öfke ifade biçimleri ve suçluluk duygusunun ergenlerde intihar olasılığını yordayan değişkenler olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırma sonuçları ergenlerde intihar olasılığı ile cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi ve bir hobiye sahip olma arasında anlamlı bir fark olmadığını, ergenlerde intihar olasılığı ile babaya ve anneye duyulan yakınlık düzeyi, çevre tarafından anlaşıldığını hissetme düzeyi, ebeveyn birlikteliği, anne baba tutumları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermiştir. Pek çok araştırmada görüldüğü gibi, bu çalışma sonucunda da literatür ile tutarlı olarak yalnızlık, öfke ve suçluluk duygusu intihar olasılığının güçlü yordayıcıları olduğu görülmektedir.

Anahtar sözcükler: İntihar, yalnızlık, öfke ifade biçimleri, suçluluk

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the relation between the possibility of suicide of adolescents and their loneliness, anger expressions, feelings of guilt and shame, gender, school type, age, grade level, the level of proximity to their parents, the level of feeling understood by the society, the parents association, parents attitude, and having a hobby.

This research has been done on 862 adolescents between the ages of 13-18, studying at the first, second, third grade of a high school and 8th grade of primary education in 2010-2011 academic year in a town of Muğla, Marmaris. The adolescents, participated in this research, have been applied a personal information form, UCLA Loneliness Scale, Suicide probability Scale, Trait Anger Scale, Trait anger Expression Scale, Guilt and Shame Scale. The survey results have been evaluated using SPSS for windows 16.0 program. As a result of the regression analysis, the feeling of guilt and anger expression styles with loneliness have been seen the predictive variables which procedure the probability of suicide of adolescents. In addition, the research results have shown that there is no logical differences between the possibility of suicide in adolescents and gender, school type, grade level, having a hobby. On the other hand there is a meaningful difference between the possibility of suicide and parents association, and their attitudes, the level of intimacy to the parents, the level of feeling understood by the society. As seen in many researches, as a result of this study, it has also been seen that loneliness, anger, feeling of guilt, being consistent with literature, are the strong predictors of the possibility of suicide.

Keywords: Suicide, loneliness, anger expressions, guilt

TEŞEKKÜR

Öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, yanında her zaman saygıyla titrediğim, sabrını, bilgisini, yaşam tecrübesini taktir ettiğim, kendime lider edindiğim, yolumu aydınlatan ve bana bilginin kapılarını açan Prof. Dr. Zafer GÖKÇAKAN'a, yüksek lisans eğitimim boyunca, bana kazandırdığı akademik becerilerin yanı sıra güler yüzünü ve yardımlarını benden hiç esirgemeyen, kendimi geliştirme yolunda bana güç ve destek veren hocam Yrd. Doç. Dr. Sabahattin DENİZ'e, akademik ve mesleki bilgilerini ve deneyimlerini bizlere aktarmaktan, öğretmekten mutluluk duyan Yrd. Doç. Dr. Atılgan ERÖZKAN'a ve Yrd. Doç. Dr. Aslı TAYLI'ya, bilgi birikimi ve tecrübesiyle bana destek olan Yrd. Doç. Dr. Raşit AVCI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca her zaman yanımda olan arkadaşım Yelda YIDIZ'a çok teşekkür ederim.

Son olarak benim bu günlere gelmemde en büyük paya sahip annem Nurten BURKAZ ve babam Nuri BURKAZ'a, manevi desteğini hiçbir zaman benden esirgemeyen kardeşim Derya BURKAZ'a, teşvik edici tutumuyla beni destekleyen eşim Mehmet ELEVLI'ye, varlığıyla bana yaşama coşkusu ve başarıya azmi veren canım oğlum Deniz ELEVLI'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Saadet ELEVLI

Muğla, 2012

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I

GİRİŞ

	Sayfa No
1. Giriş.....	1
1.1. Problem.....	6
1.2. Alt Problemler.....	6
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	6
1.4. Sınırlılıklar.....	9
1.5. Sayıltı.....	10
1.6. Tanımlar.....	10

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Ergenlik Dönemi ve Özellikleri İle İlgili Kuramsal Açıklamalar	11
2.1.1. Ergenliğin Tanımı.....	11
2.1.2. Ergenlikte Fiziksel Gelişim.....	14
2.1.3. Ergenlikte Sosyal Gelişim.....	15
2.1.4. Ergenlikte Duygusal Gelişim.....	16
2.1.5. Ergenlikte Gelişimsel Görevler.....	17
2.2. İntihar İle İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	18
2.2.1. İntiharın Tanımı.....	18
2.2.2. İntihar Davranışının Sınıflandırılması.....	20
2.2.3. İntiharın Tarihçesi.....	23
2.2.4. İntihar ve Din İlişkisi.....	24
2.2.5. İntihar İle İlgili Kuramlar.....	26
2.2.5.1. Psikodinamik Kuram	26
2.2.5.2. Bilişsel Kuram.....	29
2.2.5.3. Kaçış Kuramı.....	31
2.2.5.4. Sosyal Psikolojik Yaklaşım.....	33

2.2.5.5. Sosyolojik Kuram.....	33
2.2.5.6. Biyolojik Yaklaşım.....	34
2.2.5.7. Bütüncül Bir İntihar Süreci Modeli.....	37
2.2.6. Ergen İntiharlarında Risk Faktörleri.....	38
2.2.6.1. Psikopatolojik Risk Faktörleri.....	38
2.2.6.2. Ailesel Risk Faktörleri.....	39
2.2.6.3. Biyolojik Risk Faktörleri.....	40
2.2.6.4. Durumsal Risk Faktörleri.....	40
2.2.6.5. Önceki İntihar Girişimleri ve İntihar Düşüncelerinin İfadesi.....	41
2.2.6.6. Çocukluk Travmaları.....	42
2.3. Yalnızlıkla İlgili Kuramsal Açıklamalar	44
2.3.1. Yalnızlığın Tanımı.....	44
2.3.2. Yalnızlığın Türleri.....	46
2.3.3. Yalnızlıkla İlgili Kuramlar.....	58
2.4. Öfke ile İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	55
2.4.1. Öfkenin Tanımı.....	55
2.4.2. Öfkeyle İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	59
2.5. Suçluluk ve Utanç İle İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	68
2.6. Konu İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	72
2.6.1. Yurt İçinde yapılan Araştırmalar.....	72
2.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	80

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	84
3.2. Evren ve Örneklem.....	85
3.3. Veri Toplama Araçları.....	87
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	88
3.3.2. İntihar Olasılığı Ölçeği.....	88
3.3.3. UCLA Yalnızlık Ölçeği.....	92
3.3.4. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Ölçeği.....	94
3.3.5. Suçluluk-Utanç Ölçeği.....	97

3.4. Verilerin Toplanması.....	99
3.5. Verilerin Analizi.....	100

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Ergenlerde İntihar Olasılığı ile Psikolojik Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	101
4.1.1. İntihar Olasılığı, Yalnızlık, Öfke İfade Biçimleri, Suçluluk ve Utanç Duyguları Arasındaki Korelasyonlar, Standart Sapma ve Ortalama Değerlerine İlişkin Bulgular.....	101
4.1.2. İntihar Olasılığının Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçlarına İlişkin Bulgular.....	103
4.2. Ergenlerde İntihar Olasılığı ile Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular.....	104
4.2.1. Ergenlerde intihar olasılığı ile cinsiyet arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular.....	104
4.2.2. Ergenlerde intihar olasılığı ile okul türü arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular.....	104
4.2.3. Ergenlerde intihar olasılığı ile yaş arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular.....	106
4.2.4. Ergenlerde intihar olasılığı ile sınıf düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular.....	107
4.2.5. Ergenlerde intihar olasılığı ile babaya duyulan yakınlık arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular.....	109
4.2.6. Ergenlerde intihar olasılığı ile anneye duyulan yakınlık arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular.....	110
4.2.7. Ergenlerde intihar olasılığı ile çevre tarafından anlaşıldığını hissetme düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular.....	112
4.2.8. Ergenlerde intihar olasılığı ile ebeveyn birlikteliği arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular.....	113

4.2.9. Ergenlerde intihar olasılığı ile anne tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular.....	114
4.2.10. Ergenlerde intihar olasılığı ile baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular.....	115
4.2.11. Ergenlerde intihar olasılığı ile bir hobiyeye sahip olma arasındaki ilişkinin incelenmesine ilişkin bulgular.....	115

BÖLÜM V

SONUÇ VE TARTIŞMA.....	117
-------------------------------	------------

BÖLÜM VI

ÖNERİLER.....	127
----------------------	------------

KAYNAKÇA.....	129
----------------------	------------

EK I.....	145
------------------	------------

Kişisel Bilgi Formu.....	145
---------------------------------	------------

EK II.....	146
-------------------	------------

İntihar Olasılığı Ölçeği.....	146
--------------------------------------	------------

EK III.....	147
--------------------	------------

UCLA Yalnızlık Ölçeği.....	147
-----------------------------------	------------

EK IV.....	148
-------------------	------------

Öfke İfade Biçimleri Ölçeği.....	148
---	------------

EK V.....	149
------------------	------------

Suçluluk ve Utanç Ölçeği.....	149
--------------------------------------	------------

EK VI.....	151
-------------------	------------

Milli Eğitim Müdürlüğünden Araştırma için Alınan Olur.....	151
---	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	152
----------------------	------------

TABLolar LİSTESİ

Tablo No

Tablo 1. Araştırma örneklemini oluşturan öğrencilerin cinsiyet, yaş, okul türü, sınıf düzeyi, ebeveyn birlikteliği, anne-babaya duyulan yakınlık, algılanan anne-baba tutumu, çevre tarafından anlaşılma düzeyi, bir hobiye sahip olma durumuna göre dağılımları.....	86
Tablo 2. İntihar Olasılığı, Yalnızlık, Öfke İfade Biçimleri, Suçluluk ve Utanç Duyguları Arasındaki Korelasyonlar, Standart Sapma ve Ortalama Değerleri.....	101
Tablo 3. İntihar Olasılığının Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	103
Tablo 4. Kız ve erkek öğrencilerin intihar olasılığı puanları arasındaki farka ilişkin t-testi sonuçları.....	104
Tablo 5. Ergenlerin Okul Türüne Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	104
Tablo 6. Okul Türüne Göre İntihar Olasılığı Puanlarına Uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları.....	105
Tablo 7. Ergenlerin Yaşına Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	106
Tablo 8. Yaşa Göre İntihar Olasılığı Puanlarına Uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları.....	107
Tablo 9. Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	107
Tablo 10. Sınıf Düzeyine Göre İntihar Olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları.....	108
Tablo 11. Ergenlerin Babaya Duyulan Yakınlığa Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	109
Tablo 12. Babaya Duyulan Yakınlık Düzeyine Göre İntihar Olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları.....	110
Tablo 13. Ergenlerin Anneye Duyulan Yakınlığa Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	110
Tablo 14. Anneye Duyulan Yakınlık Düzeyine Göre İntihar olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları.....	111

Tablo 15. Ergenlerin Çevre Tarafından Anlaşıldığını Hissetme Düzeyine Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	112
Tablo 16. Çevre Tarafından Anlaşıldığını Hissetme Düzeyine Göre İntihar olasılığı Ölçeği Puanlarına uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları.....	113
Tablo 17. Ebeveyn Birlikteliğine Göre İntihar olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan t-Testi Sonuçları.....	113
Tablo 18. Anne Tutumuna Göre İntihar olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan t-Testi Sonuçları.....	114
Tablo 19. Baba Tutumuna Göre İntihar olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan t-Testi Sonuçları.....	115
Tablo 20. Bir Hobiye Sahip Olma Durumuna Göre İntihar olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan t-Testi Sonuçları.....	116

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 1974 yılında intihar eylemini "kişinin amacının bilincinde ve değişik derecelerde ölümcül maksatlı olarak kendine zarar vermesi" olarak tanımlamıştır. Son yıllarda ise, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) intiharı, intihar eylemi ve intihar girişimi olarak iki grupta ele almaktadır. İntihar girişimi, bireyin kendisini yok etmek, zarar vermek, zehirlenmek amacıyla gerçekleştirdiği intihara yönelik, ölümcül olmayan tüm istemli girişimleri içermektedir. Kişinin istemli olarak yaşamına son vermesi olarak tanımlanan intihar, hemen her ülkede ölüm nedenleri arasında önemli bir orana sahip, evrensel bir sorundur. Bir yönden (biyolojik ve psikolojik) sağlıklı olmayan bir ruh yapısının ürünü, diğer yönden de (sosyolojik) tipik bir sosyal olay sayılması mümkündür. Bununla beraber hiçbir ruh hastalığı ile ilişkisi olmayan intihar tipleri de bulunduğu göre, sosyal nedenlerin ağır bastığı da düşünülebilir. En geniş anlamda intiharın, "bir insanın doğuracağı sonucu bilerek, müspet veya menfi bir eylemle, doğrudan veya dolaylı olarak kendi kendini ölüme sürüklemesi şeklinde ifade edilmesi" de göstermektedir ki, intihar olayı sosyal nitelikli olarak da nitelendirilebilir (Akt; Uçan, 2005).

İntihar düşünceleri, pek çok insanın yaşamı boyunca az çok aklından geçmekte, ancak bu düşüncelerin bir kısmı bazı kişilerce eyleme dönüşmektedir. Bir kişinin intihardan bahsetmesi intiharın önemli bir habercisidir. İntihar düşüncelerini dile getiren kişilerin %20'si intihar girişiminde bulunmuşlar, buna karşılık intihar edenlerin %80'i bu düşüncelerini intihardan önce dile getirmişlerdir (Weyrauch, 2001). İntihar girişiminde bulunanların %30-60'ı girişimlerini yinelemekte, %12-25'i bunu ilk intihar girişiminden ilk 12 ay içerisinde gerçekleştirmektedir (Bile-Brahe, 1994).

İntihar, insanoğlunun ölümlerle tanışma yollarından biridir. Çaresiz kalan kişi kimi zaman sorunlarından kurtulmak, kimi zaman toplumu cezalandırarak ondan öç almak için intiharı tercih eder. İntihar, çaresiz kalan kişinin sorunlarından umutsuz bir kaçıışı olarak değerlendirilebilir. Edwin Schneidman, intiharı "bilinçli olarak ve kişinin kendi kararıyla yaptığı davranış" olarak nitelendirmekte ve bunu yapan kişinin, "kendini anlatmak için intiharı tek çözüm yolu olarak" gördüğünü ifade etmektedir. İntihar tesadüfi ve anlamsız değildir. Problemlerden kaçma şeklidir (Akt; Seyidoğlu, 2002).

İntihar davranışını Sayıl (1993) bireyin özbenliğine yöneltilmiş bir saldırganlık olup, istemli olarak yaşamına son vermesi olarak tanımlanmaktadır. İstemli olarak kendini öldürme eyleminde bulunan kişi gerçekten ölmek arzusunda olabileceği gibi, bu davranışında acısını, çaresizliğini ve umutsuzluğunu dile getirmek amacını da gütmüş olabilir. Bu yönleri ile intiharı kişinin yardım çağrısı olarak değerlendirmek mümkündür (Sayıl ve diğerleri, 2000). İntihar düşüncesi ile bunu eyleme dönüştürme arasında bir zaman aralığı olduğu, bazı bireylerin hayatlarının hiçbir evresinde eyleme dökülmemiş intihar fikirleri varken, bazılarının eylemden önce günler, aylar hatta yıllarca planlar yaptıkları, kimilerinin herhangi bir plan olmaksızın dürtüsel biçimde intihar eylemini gerçekleştirdikleri bildirilmektedir (Akt; Kaplan, 2005).

Babaoğlu, intihar edecek kişinin ölüm konuşmalarını arttırdığını ve bu artışın diğer konuşmaların 200-300 katı olduğunu vurgulamaktadır. Küey, intihar edecek kişinin son bir yıldaki söylemleri incelendiğinde ailesi ve yakın çevresine bu eylemi düşündüğü konusunda ip uçları verdiğini, intihar riski taşıyan bireylere konuşma fırsatı verilirse ve kişi kendisinin dinlendiğini ve anlaşıldığını anlarsa bu eyleminden vazgeçebilme olasılığının artabileceğini belirtmekte, intihar eylemine giden yolu uzun bir süreç olarak görmekte ve bu kişinin yaşamla ölüm arasında gidip geldiğini ve ölüm isteği baskın çıktığında yaşamla ilgili bir takım düzenlemeler yapacağını, sevdiklerine notlar yazıp, uzun süredir görmediklerini arayıp sessizce vedalaştığını ve eylemi gerçekleştirmeden önceki son birkaç gün enerjik ve sevecen olduğunu vurgulamakta, modern yaşamda bireyin, stres ve dolayısı ile de depresyon eğiliminin yüksek olduğunu ve bu nedenle de modern toplumda bireylerin intihar eğilimlerinin söz konusu olduğunu belirtmektedir (Akt: Oktik, 2005).

Tarihin her döneminde kendi istekleri ile yaşamına son veren insanlar olmuştur ancak intihar hızı hiç bir zaman günümüz toplumlarındaki kadar yüksek olmamıştır. Özellikle gelişmiş batı ülkelerinde hızı yüz binde 45'lere varan intihar önemli bir toplum sorunu olarak görülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre tahminen 2000 yılında 815000 kişi kendini öldürmüştür. Buna göre dünyamızda her 40 saniyede bir kişi kendini öldürmektedir. Her yıl 1 milyona yakın kişi intihar ederek yaşamına son vermektedir. Bu oranın 10-20 katı kişi ise intihar girişiminde bulunmaktadır. 2020 yılında intihar sonucu ölenlerin sayısının 1.5 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. İntihar dünyada tüm ölüm nedenleri arasında 13., 15-44 yaş grubu için ölüm nedenleri arasında ise 4. sırada yer almaktadır (WHO 2000). Araştırmacılar, artan intihar hızının toplumun içinde bulunduğu koşullar olan sanayileşme, kentleşme, ailenin

parçalanması, ekonomik, siyasal, kültürel yapı gibi pek çok değişkenle ilişkili olduğunu bildirmektedir (Greenwood 2004, Crepet ve diğ. 1996). Bu nedenle ekonomik ve sosyokültürel açıdan hızlı bir değişimin yaşandığı ülkemizde de intihar hızının artması beklenmektedir (Hocaoğlu ve ark, 2006). Wasserman ve arkadaşları (2005), DSÖ verilerinden yararlanarak 90 ülkede 15 ile 19 yaşlarında 12064 intihar vakasının bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Kisch ve arkadaşları (2005), Amerika'da yapılan ve 5877 (15–54 yaş) kişinin katıldığı Ulusal Komorbidite Araştırması'nda katılımcıların %13,5'inin hayatlarında en az 1 kez intihar etmeyi düşündükleri, %3,9'unun bunu planladıkları ve %4,9'unun ise intihar girişiminde buldukları saptanmıştır. Kessler ve arkadaşları (2000), 1999 yılında üniversite öğrencileri üzerinde Amerika'da yaptıkları bir başka çalışmada 15977 öğrenciden %9,5'inde intihar düşüncesi olduğu ve %1,5'inin ise intihar girişiminde bulunduğu bildirilmişlerdir. (Akt; Atlı 2007).

Shields ve arkadaşları (2005), dünyadaki en yüksek intihar hızının Litvanya'da olduğunu, Litvanya'dan sonra en yüksek intihara hızının Rusya'nın izlediğini, Amerika'da ise her yıl 30.000 kişi intihar nedeniyle hayatını kaybettiğini belirtmişlerdir. İntihar hızı, 2001 yılı verilerine göre, Amerika'da %000 10.7 olarak bulunmuş ve on birinci ölüm nedeni olarak bildirilmiştir. Wasserman'na göre (2001) dünyada erkek ve kadın oranları karşılaştırıldığında, erkeklerde intihar oranı daima kadınlardan 2,5 kat daha yüksektir. Son 50 yıl içinde erkek intiharları %49 ve kadın intiharları % 33 artmıştır. Erkek/kadın oranı 1950'de 3.2, 1995'te 3.6'dır ve 2020'de 3.9 olacağı varsayılmaktadır (Welch, 2001). İntihar oranlarının aksine kadınların erkeklerden 4 kat daha fazla intihar girişiminde bulunduğu bildirilmiştir. Yaş dağılımına göre 5-14 ve 15-24 yaş gruplarında kadınlar, diğer yaş gruplarında ise erkekler yüksek orandadır. Gençlerde tüm yaş gruplarından daha hızlı bir yükselme söz konusudur. (Akt; Uçan, 2005)

DİE verilerine göre, Türkiye'de intihar olayları bölgeler arasında farklılık göstermekte, doğudan batıya gidildikçe ve özellikle büyük şehirlerde oranın arttığı görülmektedir. Fidaner'in yaptığı bir çalışmada, Türkiye'de kentsel bölgelerde intihar hızının kırsal bölgelerin 2 katı olduğu ve şehirlerde özellikle gecekondu kesiminde intihar oranının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Akt; Yüksel ve Ceyhun, 1994). En yüksek intihar oranı Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgelerinde kaydedilirken en düşük oranlar Karadeniz, Güneydoğu

ve Doğu Anadolu bölgelerinde görülmektedir (Levine, 1982) DİE verilerine göre de ülkemizde en yüksek intihar oranları Ege bölgesinde görülmektedir.

Ülkemizde intiharlar 15-24 ve 25-34 yaş aralığında yoğunluk göstermektedir. Yaş dağılımına göre 15 altı ve 15-24 yaş gruplarında kadınlar, diğer yaş gruplarında ise erkekler yüksek orandadır. Gençlerde tüm yaş gruplarından daha hızlı bir yükselme söz konusudur (DİE, 2003).

Öte yandan resmi intihar rakamları gerçek değerlerin %40-50 oranında daha az olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü intihar davranışı ülkemizde dahil olmak üzere pek çok ülkelerde toplumsal ve dinsel açıdan onaylanmamakta ve günah olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle doğal nedenle ya da kaza ile olduğu belirtilen ölümlerin bir kısmı intihar sonucu olabilir. Sayıl, (1988) toplumda intihar olgusuna karşı tutum ve inançları araştırmışlar ve intihar davranışının genellikle günah, korkakça bir davranış olarak kabul edildiğini, insanların intihar etme haklarının olmadığını düşünüldüğünü, intihar edenlerin ruhsal yönden hasta olduklarının kabul edildiğini bulgulamışlardır. Sayıl ve arkadaşlarının (1988) psikiyatristlerin intihara karşı tutumlarını araştırdıkları başka bir araştırmalarında da, psikiyatristlerin konuya reddedici bir şekilde yaklaştıkları, intihar davranışı gösteren hastaların tedavisini üstlenme konusunda isteksiz davrandıkları, intihar girişiminde bulunmuş bir hastayla karşılaştıklarında da yardımcı olmada istediği, tedirginlik, sıkıntı duyguları hissettikleri belirtilmiştir.

İntihar uzun yıllar boyunca pek çok ülkede bir tabu olma özelliğini korumuştur. Avrupa'da intihar girişiminde bulunanla birlikte yakınlarına da şiddet uygulandığına ve bu etkilerin yıllarca sürdüğüne dair bilgiler vardır (Alvarez, 1999). İslam dinine göre de intihar büyük bir günahdır ve intihar sonucu ölenlerin cenaze namazı kılınmaması gerektiğine inanılır (Ateş, 1995). Bu düşünce ve inançların etkisiyle ülkemizde de intihar yıllar boyunca utanılan, yargılanan, saklanan bir olgu olma özelliğini korumuştur. Son zamanlarda hem dünyadaki yargıların değişmeye başlaması, hem de intihar sayılarında hızlı bir artışın ortaya çıkmasıyla ülkemizde de intihara bakış açısında önemli değişiklikler olmuştur. Son dönemlerde intiharın bir suç değil, önlenabilir bir halk sağlığı sorunu olduğu düşüncesi ağırlık kazanmış ve önlemeye yönelik çalışmalar hız kazanmıştır (Uçan, 2005).

Türkiye'de ise intihar girişiminde bulunanların ve intiharı gerçekleştirenlerin oranı Avrupa ülkelerine göre daha düşük olmakla birlikte intihar girişiminde bulunanların büyük

çoğunluğunu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi 15-19 yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır (Özgüven ve diğ., 2003).

Amerika'da Gençlik Dönemi Riskli Davranışları Araştırma Merkezi (Youth Risk Behavior Survey) (1998), tarafından son 1 yıl içerisinde lise öğrencilerinin %20.5'inin ciddi olarak intiharı düşündüğü, %15.7 sinin intihar planı yaptığı, %4.5'inin ise intihar girişiminde bulunduğu ve intihar eden grubun %2.6 sına da tıbbi müdahale yapılması gerektiği belirtilmiştir (Davis ve Brock, 2002).

Ekin'in 1993 yılında İsveç ve Türk ergenler üzerinde yaptığı araştırmada, İsveç'te intihar hızlarının yüksek olmasına karşın Türk ergenlerde bu oranın İsveçli akranlarına göre daha hızlı bir artış gösterdiği bulunmuştur (Eskin, 1993). Yine araştırmacının bir başka çalışmasında yaşam boyu intihar sıklığı İsveçli (%9.4) ve Türk (%10.9) ergenlerde benzer bulunmuşken Türk ergenlerin İsveçlilere göre daha yüksek oranda intihar fikirleri ortaya koyduğu gösterilmiştir (Eskin 1995; 1996).

Verilen bu bilgiler ışığında, 13-18 yaş arası lise ve ilköğretim sekizinci sınıfta okumakta olan öğrencilerin intihar olasılığı ile yalnızlık, öfke ifade biçimleri, suçluluk ve utanç duyguları gibi psikolojik değişkenler arasında bir ilişki olup olmadığını, bu değişkenlerin intihar olasılığını yordayıp yordamadıklarını ve yaş, cinsiyet okul türü, sınıf düzeyi, anne-baba tutumu, anne-babaya yakınlık, ebeveyn birlikteliği, çevre tarafından anlaşılma, bir hobiye sahip olma gibi demografik değişkenler açısından intihar olasılığı arasında fark olup olmadığını araştırmanın yararlı olacağı düşünülmüştür.

1.1. Problem Cümlesi

Ergenlerde intihar olasılığı ile yalnızlık, öfke ifade biçimleri, suçluluk ve utanç duyguları arasında bir ilişki var mıdır?

1.2. Alt Problemler

1. Yalnızlık, öfke duygusunun içe ve dışa yansıtılması, suçluluk ve utanç duyguları ergenlerin intihar olasılığını yordamakta mıdır?
2. Ergenlerin intihar olasılığında cinsiyete göre anlamlı bir fark var mıdır?
3. Ergenlerin intihar olasılığında okul türüne göre anlamlı bir fark var mıdır?
4. Ergenlerin intihar olasılığında yaşa göre anlamlı bir fark var mıdır?
5. Ergenlerin intihar olasılığında sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark var mıdır?
6. Ergenlerin intihar olasılığında babaya duyulan yakınlığa göre anlamlı bir fark var mıdır?
7. Ergenlerin intihar olasılığında anneye duyulan yakınlığa göre anlamlı bir fark var mıdır?
8. Ergenlerin intihar olasılığında çevre tarafından anlaşıldığını hissetme düzeyine göre anlamlı bir fark var mıdır?
9. Ergenlerin intihar olasılığında ebeveyn birlikteliğine göre anlamlı bir fark var mıdır?
10. Ergenlerin intihar olasılığında anne tutumuna göre anlamlı bir fark var mıdır?
11. Ergenlerin intihar olasılığında baba tutumuna göre anlamlı bir fark var mıdır?
12. Ergenlerin intihar olasılığında bir hobiye sahip olmaya göre anlamlı bir fark var mıdır?

1.3 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ergenlik döneminde intihar girişimleri önemli ölçüde artar. Özellikle ailesiyle ve toplumla çatışmalarına çözüm üretemeyen gençlerde kendini öldürme davranışı sık görülebilir. Bu girişimler, gergin ilişkilerin ve birikmiş ruhsal problemlerin sonucudur. Kimi batı ülkelerinde özkıyım sonucu ölümler, bu çağdaki ölüm nedenleri arasında ilk sırada yer alır. Genç, intihar davranışıyla, sözle anlatamadığı ruhsal bunalımından bir çıkış yolu aramakta, bir bakıma yardım çağrısında bulunmaktadır. Bu çağdaki kendini öldürme girişimi

ruhsal sorunların olduğu kadar, aile içindeki bozuk ilişkilerin de bir göstergesidir (Yörükoğlu, 2004).

Literatür gözden geçirildiğinde intihar davranışı gösteren gençlerin ailelerine ait özellikler şu şekilde özetlenmiştir. Kendi anne babalarına bağımlılığını sürdüren, özerkliğini elde edememiş anne-baba modeli, kendilik değeri düşük, yetersiz, kolay incinebilen, intihar riski taşıyan, alkol kötüye kullanımı ya da bağımlılık sorunları olan anne babalar (Farberovv 1983, Wasserman 1989, Wright 1985), ambivalan, çatışmalı bir eş ilişkisi, ilişkinin bağımlılık üzerine kurulması ve ayrılma kopma tehditlerinin her zaman var olması (Brooksbank 1985), ana babanın bilinçli ve bilinçsiz duygularını çocuğa yansıttığı, yoğun öfke ve saldırgan davranışların gence yöneltildiği, ana baba çocuk ve eşler arasında kronik bir çatışmanın süregelmesi (Rosenbaum 1970), gencin gelişimine paralel olarak ana babanın tepkilerini değiştirme yetersizliği ile belirlenen bir etkileşim, simbiyotik bir ana baba çocuk ilişkisi, özellikle anne ile olan bu ilişki biçiminin sürekliliği ve çocuğun gelişimini engelleyici tavır alış, katı bir aile sistemi üyelerdeki değişikliğin yoğun aksiyete ve tehdit olarak algılanması, aynı şekilde düşmanca duygular, aile üyelerinin empatik ve destekleyici tavrını engellemektedir. Açık bir iletişimin olmadığı bu ailelerde kişisel başarılar ya da özerk bir davranış ayrılma ya da ölümle eş tutulmaktadır (Rosenbaum 1970). İntihar girişiminde bulunan grup, bulunmayan gruba göre aile işlevlerini oldukça bozuk algılamaktadır. Bireyin ailesini algılama biçimi intihar olgusunun etiyolojisine katkıda bulunabilir. Palabıykoğlu (1991) tarafından yapılan çalışmada intihar girişiminde bulunan bireylerin aile işlevlerini nasıl algıladığı ve normal gruptan farklılığı ele alınmıştır. İntihar girişiminde bulunan denekler ailelerinde destek, hoşgörü sevgi ve ilgi yetersizliği algılamaktadır. Çalışmanın bir başka bulgusu ise üyelerin gelişimini sağlayacak aile içi rollerin iyi belirlenmediği ve üyelerin savunucu iletişim biçimini benimsemeleridir. Problem çözümünde yetersiz olarak algılanan bu ailelerde psikolojik ve sosyal tehditler karşısında katı ve düzensiz bir tavır alınmaktadır. Bu bulgular alanda yapılmış diğer araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir (Akt; Palabıykoğlu, 1993)

Rivera ve Mueller (1987), 85135 ölümden 10-14 yaş arası 139 çocuk, 15-18 yaş arasında 1797 ergenin intihar sonucu yaşamını yitirdiğini vurgulamaktadır. Smith, Rich Ronald ve Diğ (1991-92), 14-24 yaş arasındaki ergen intiharında artmanın son 30 yıl içinde % 300 olduğunu belirtmektedirler (Akt; Suvarlı 1995).

Smith, Gravvford, Sylvia (1986) normal lise öğrencileri arasında intihar davranışına dikkatin çekilmesi incelemesinde 313 normal lise öğrencisinde intihar düşüncesi oranı % 62.6 bulunmuştur (Akt; Suvarlı, 1995).

Bir yıl içerisinde intihar girişimi görülen 90 kişi ile yürütülen çalışmada, intihar girişiminde bulunan kişilerin %36,6'sının 19 yaş ve altı bireyler olduğu, %57'sinin orta düzey sosyo-ekonomik düzeyde bireylerden oluştuğu, %24'ünün öğrencilerden oluştuğu saptanmıştır. Araştırma sonuçları, intihar girişiminde bulunanların büyük bir kısmının gençlerden oluştuğu, aile içi ilişki sorunlarının ve aile içi şiddetin intihar girişimi için birincil nedenler arasında yer aldığı görülmektedir (Akt; Ceyhun ve ark., 1993)

Başka bir çalışmada, Ankara için hasta potansiyelinin %95'ini oluşturan 9 hastaneye ait 1 ocak 1990-30 aralık 1990 tarihleri arasında intihar girişimiyle hastaneye başvuran bireylerin kayıtları incelenmiş, bu bireylerin yaş özelliklerine bakıldığında, en fazla intihar girişiminde bulunanların 15-24 yaş (%57,5) arası olduğu bulgulanmıştır. Aynı çalışmada en fazla intihar girişiminde bulunan meslek grubu olarak da öğrenciler (%30) olduğu bulgulanmıştır. (Sayıl ve diğerleri, 1993)

Sayıl ve arkadaşları (1993) Ankara'daki tüm acil servislere 1990 yılı içinde intihar girişimi ile yapılan başvuruları kayıtlardan tarayarak yaptıkları bir çalışmada olgular yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim, meslek, yaşanan semt, intihar yöntemi, açısından incelenmiştir. Bulgular intihar girişimlerinin daha çok genç grupta ve kadınlarda yüksek olduğunu göstermektedir. Yaş dağılımına bakıldığında 15-24 yaş grubunda belirgin yükselme olduğu görülmektedir.

D.İ.E. verilerine göre Türkiye'de intihar oranları incelendiğinde;
1976'da toplam 829 kişi,
1986'da toplam 1068 kişi,
1996'da toplam 1815 kişi,
2000'de toplam 1802 kişi,
2008'de toplam 2816 kişi intihar ederek yaşamına son vermiştir. Bu verilerde gözlenen sürekli artış, intiharın ülkemiz için ne kadar ciddi bir halk sağlığı sorunu olduğunun göstergesidir.

Coğrafi bölgelere göre intihar oranları incelendiğinde;

Yıl	Marmara	Ege	Akdeniz	İ.Anadolu	D. Anadolu	G.D. Anadolu	Karadeniz
1980	212	159	70	112	74	36	87
1990	320	307	191	217	102	59	131
2000	465	366	210	310	201	125	125
2008	680	465	365	444	273	273	315

Türkiye'nin batı bölgelerinde intihar oranlarının doğu bölgelerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. İntihar oranları yaşa göre incelendiğinde ise, 15-24 yaş grubunda intihar oranının en fazla olduğu yaş grubu olduğu görülmektedir. Son otuz yılın D.İ.E. verileri incelendiğinde Muğla ilinin intihar oranı yüksek iller arasında olduğu görülmektedir (D.İ.E. 1991-2000-2008).

Ergen intiharlarının en yoğun gözlemlendiği yaş grupları öğrencilerin lise dönemine denk düşmektedir. Bu çalışma risk grubunun en yoğun yaşandığı dönemi içerisine alması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca Muğla ili intihar davranışının en yoğun yaşandığı illerden biridir. Marmaris ilçesi de Muğla ili içerisinde en yoğun intihar davranışının yaşandığı ilçedir. Bu açıdan Marmaris ilçesinde öğrenim görmekte olan öğrencilerde intihar olasılığına neden olabilecek değişkenlerin belirlenmesi, incelenmesi, intihar davranışına önlem olabilecek çalışmalara kaynak oluşturma olanağına sahip olması, bu çalışmanın önemini bir göstergesidir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Araştırma Muğla İli Marmaris İlçesinde bulunan İlköğretim Okulları, Anadolu, Meslek ve Düz Liselerden seçilen 13-18 yaş arası ergenler üzerinde gerçekleştirilmiştir.
2. Araştırma verileri kullanılan ölçme araçlarının ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.5. Sayılı

Araştırmaya katılan öğrenciler ölçme araçlarını içtenlikle cevaplamışlardır.

1.6. Tanımlar

Ergenlik : Milli Eğitim Bakanlığına göre ergenlik, buluğ çağına erme sebebi ile biyopsikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan 12–24 yaşları arasındaki gruptur (Kulaksızoğlu, 2002).

İntihar: Durkheim’e göre intihar kişinin ölüme götüreceğini bilerek, olay kurbanı tarafından girilen olumsuz bir eylemin doğrudan ya da dolaylı olarak meydana getirdiği her ölümdür (Odağ 1994).

Yalnızlık: Bireyin varolan sosyal ilişkileri ile arzuladığı sosyal ilişkileri arasındaki farklılık sonucu yaşanan hoş olmayan bir duygu durumudur (Pepleu ve Perlman, 1984).

Öfke: Basit bir “sinirlilik” veya “kırgınlık” halinden, yoğun hiddet durumuna kadar değişen dereceli, duygusal bir durumdur (Spielberger, 1991).

Suçluluk: Suçluluk duygusu, kanunen veya dinen yasaklanan, ya da ahlaki açıdan ayıplanan bir şey yapıldığında, toplumun ahlaki normlarının, ya da kendi standartlarımızın çiğnendiği düşüncesinin yarattığı pişmanlık ve rahatsızlık duygularıdır (Budak, 2000).

Utanç: Kişinin, içinde yaşadığı toplumun temel bir değerini, kuralını, töresini çiğnediği, dürüst davranmadığı veya aptalca davrandığı duygusu olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2000).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ergenlik, intihar, yalnızlık, öfke, suçluluk ve utanç ile ilgili açıklamalar, kuramsal bilgiler ve konuyla ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Ergenlik Dönemi ve Özellikleri İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

2.1.1. Ergenliğin Tanımı

İnsan, sürekli değişim ve gelişim süreci içinde yaşamını sürdürür. Bu süreç içinde en önemli gelişim ve değişimin yaşandığı ergenlik, çocukluktan yetişkinliğe geçişin anahtar evresini oluşturmaktadır. Bu nedenle ergenlik dönemi insan yaşamında önemli yere sahiptir.

İlk kez 15. yüzyılda kullanılan “Adolescence” sözcüğü, Latince kökenli “adolescere” sözcüğünden türetilmiş olup “büyüme”, “olgunlaşma” anlamına gelmekte, bir durumu değil, bir süreci belirtmektedir. Günümüzde ise, hızlı ve sürekli bir gelişme evresi olarak tanımlanmaktadır (Yavuzer, 1998).

Sieg (1971) ergenliği “insanda bireyin yetişkine özgü ayrıcalıklarının kendisine verilmediğini hissettiği zaman başlayan ve yetişkinin tüm gücü ve toplumsal konumu toplum tarafından bireye verildiği zaman sona eren gelişim dönemi” olarak tanımlamaktadır (Akt., Gander ve Gardiner, 2001).

Milli Eğitim Bakanlığına göre ise ergenlik, buluş çağına erme sebebi ile biyopsikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan 12–24 yaşları arasındaki gruptur (Kulaksızoğlu, 2002).

Ergenlik, bedensel, toplumsal, bilişsel olgunlaşma dönemi, çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecidir (Onur, 2004). Değişim ve büyümenin yanı sıra başkalaşım ve dönüşümü de kapsamaktadır (Parman, 1997).

Çocuklukla yetişkinlik arasında kalan, hayata hazırlanma dönemi olan ergenlikte duygulara paralel davranma, anne-baba ile çatışma, kendisinin de bir birey olduğunu ispatlamaya çalışma, çevresindeki insanların kendisini anlamadıklarını hissetme, istekleri gerçekleşmediğinde saldırgan davranışlar sergileme (Yörükoğlu, 1994), sosyal yaşamda, muhakeme yeteneğinde, kendine yönelik algılamada büyük değişiklikler gözlenmektedir (Bernstein ve diğerleri). Spengle (1980)'e göre, ergenin duygusal dünyası bir takım çelişkilerle doludur. Yalnızlıktan duyulan hazzın yanı sıra, bir gruba katılma özlemi, yetişkini hor görme, ama ona dayanma, endişe ve umutsuzluğa karşı geleceğe coşkuyla yöneliş, bu evrenin belirgin çelişkili duyguları arasında sayılabilir (Akt, Baygöl, 1997). Bu gelişimsel sorunlar duygusal alanda bir karmaşaya, düşünce ve davranışlarda anlaşılması güç değişimlere yol açmaktadır. Dürtülerdeki kabarma ve şiddetlenme ego üzerinde bozucu bir etkiye neden olmakta, biyolojik olarak ergen vücudunda meydana gelen değişimlere uyum sağlamak ve bunlara bağlı ortaya çıkan cinsel dürtülerle baş etmek konumundadır. Dönemsel olgunlaşmaya paralel olarak ortaya çıkan bilişsel yetiler ergeni hem kendisiyle, hem de çevresiyle ilgili yeni değerlendirmelere ve soyutlamalara itmektir (Haran, 2003).

Ergenlik, oldukça fırtınalı bir dönemdir. Bu dönemdeki ruhsal çalkantının, tepki ve tutumlardaki tutarsızlığın, duygulardaki iniş çıkışların nedeni kendinde meydana gelen hızlı gelişim ve değişime ergenin uyum sağlayamamasıdır. Freud'a göre ergenlik dönemi, çok hızlı ve çabuk fizyolojik değişiklikleri yüzünden, sorunların aşırı yoğun olduğu bir evredir. Örtülü evrede (6-11 yaş) uyku dönemine giren saldırgan dürtüler artık egoyu ve onun savunmalarını yenebilecek düzeyde güçlendiği için Freud ergenlik dönemini "genital evre" olarak adlandırmıştır. Erikson'a göre ise bir arayış çağı olan ergenlik döneminde birey benliğini bulma çabasıdadır. Bu dönemin en önemli gelişimsel görevi kimlik duygusunun kazanılmasıdır. Bu dönemde kimlik duygusunun geliştirilmemesi rol karışıklığına neden olmaktadır. Ergenin kendine dönüklüğü tamamen kendi kimliğini bulmaya yöneliktir. Bu aşamayı başarıyla geçen genç, yetişkinlere ilişkin gelişim evresine girer. Piaget'e göre, 12 yaşından itibaren soyut düşünme yeteneği hızlı bir gelişme gösterir. Bu yaştan itibaren formal düşünce biçimini kazanan genç soyut düşüncelerden yola çıkarak bunları gerçek durumlara uyarlayabilir. Zihinsel gelişim kişilik gelişimini etkileyerek ahlak anlayışının gelişimini sağlamaktadır. Böylece ergen, yanlış davranışlardan cezalandırılma nedeniyle değil, kendisine

doğru ve uygun gelmediği için kaçınır ve uygun davranışı hem kendi yararına, hem de toplum değerlerine uyduğu için benimser. Ergen ve anne-baba arasındaki çatışmalar ise anne-babaların ergenin hayatına fazla ya da çok az müdahale ederek bağımsızlığın kazanılmasını engelleyici tutum içinde bulunmalarından kaynaklanmaktadır. Bu dönemde iyi uyum sağlayan ergenlerin çoğu evlerinde sıcak, güvenli ve etkinliklerin paylaşıldığı ortamları bulan kişilerdir. Ergenlerin en önemli özelliği akranlarına çok önem vermeleri ve onlardan büyük ölçüde etkilenmeleridir. Kendisiyle aynı durumda olan yaşlıları ona duygu ve düşüncelerini paylaşma, kimliğini bulma, ilgi ve değerlerini ailesinin ötesine genişletme, toplumun reddettiği sosyal kimliği sağlama olanağı verir (Onur, 1987).

Weiss (1973)'e göre ergenlik çağının bağımsızlık çağı olması nedeniyle ergenin anne babasından ayrılma ve farklı olma eğilimi onu bir bakıma boşlukta bırakır. Bu boşluk ise yeni yakın ilişkiler kurularak doldurulmak istenir. Anne babaların yaşanan bu dönemin özelliklerinin farkında olması ve ona göre davranması ergenin bu dönemi daha sağlıklı bir şekilde geçirmesini sağlamaktadır. Ailesinden gerekli ilgiyi göremeyen, ailesiyle sürekli çatışma içerisinde olan ve paylaşım konusunda güven problemleri yaşayan genç kendini bulma aşamasında güvensiz, yetersiz, öz güveni düşük, arkadaş edinmekte zorluk çeken bir birey olmaktadır. Aile içerisinde anlaşılmadığını ve sorunlarıyla ilgilenilmediğini fark eden ergen çevresine karşı da hep bu güvensizliği hissederek yakın arkadaşlıklar kurma konusunda problemler yaşamaktadır.

İlkel toplumlarda ergenlik dönemi erinlik dönemiyle çakışmakta ve çocuk, çoğalma yeteneğini kazandığı andan itibaren artık yetişkin kabul edilmektedir. Oysa günümüzde zihinsel, duygusal ve toplumsal gelişimi de içine alan kapsamlı bir anlam taşımakta, çocuksu tutum ve davranışların yerini, yetişkin tutum ve davranışlarının şekillendiği süreci kapsamaktadır (Yörükoğlu, 1994). Günümüzde de sosyo-ekonomik koşullar, sağlık, beslenme, iklim gibi etkenlerden dolayı farklı toplumlarda ergenlik tanımı, yaşı değişiklikler gösterebilmektedir. Örneğin, endüstriyel toplumlarda ana babaya bağımlı olarak geçirilen süre arttıkça ergenlik dönemi daha geniş bir döneme yayılmıştır (Yazgan-İnanç ve diğerleri, 2007).

Ergenlik dönemi bugün artık oldukça uzun bir süre içinde kabul edilen "erken", "orta" ve "geç dönem" ler olarak ayırt edilmektedir (Koptagel-İlal, 1991).

Bu evreler ve özellikleri şöyle tanımlanabilir:

Erken ergenlik (12-14 yaş), diğer bir deyişle erinlik, bedensel gelişimin yaşandığı evre olup boy uzaması, kilo artışı, iç organlarda gelişme ve bunlara bağlı fiziksel kapasite artışı, bilişsel gelişme ve buna bağlı olarak somut düşüncenin yerini soyut düşüncenin alması ve yetişkinlikteki cinsiyet özelliklerinin kazanılması bu evrenin başlıca gelişimsel özellikleridir. Orta ergenlik (15–17 yaş), bedensel gelişimin büyük ölçüde tamamlanmış olduğu bu evrede ergen daha çok ruhsal alandaki gelişimsel sorunları çözmek durumundadır. Arkadaş ilişkilerinin önem kazanması, kendisini sosyal alanlarda ortaya koyabilmek, anne babanın değersizleştirilmesi, otorite çatışması, ayrışma ve bireyleşme bu dönemin başlıca gelişimsel özellikleridir. Grup arkadaşlıkları önem kazanır ve karşı cinsle ilişkiler artar, cinsel kimlik gelişimi ilerler. Geç ergenlik (18 yaş ve üstü), ergenliğin bu son evresi kimlik gelişiminin tamamlandığı ve kimlik duygusunda bir bütünlüğe erişildiği aşamadır. Kimlik duygusu şu şekilde tanımlanmaktadır: “Ben kimim?” sorusuna her bireyin kendi içinde verdiği yanıt o bireyin kimliğini tanımlar. Kimlik bütünlüğü çocuklukta edinilmiş olan içsel aynılık ve süreklilik duygusunun bu dönemde toplumsal olarak da kazanılması ve buna güven duyulmasıyla sağlanır. Meslek seçmek, yaşam biçimin belirlemek, karşı cinsle sevgiyeye dayalı ilişkiler kurmak, siyasi, felsefi, dini görüşler geliştirmek, grup içinde olabilmek ve bir gruba ait olabilmek, kendine ait bir değer sistemi edinmek kimliğin kazanılmasında genel unsurlardır (Tüba-Unfpa Raporu, 2004).

2.1.2. Ergenlikte Fiziksel Gelişim

Ergenlik döneminde en belirgin değişim fiziksel alanda yaşanmaktadır. Ergenin vücut yapısında hormonal sisteminde meydana gelen değişim cinsel gelişimini de etkilemektedir. Bu dönemde boy ve kiloda artış meydana gelmekte, kızlar östrojen hormonu, erkekler ise testosteron denilen cinsiyet hormonu salgırlar. Cinsiyet hormonunun vücuttaki diğer hormonlarla birleşmesi sonucunda metabolizma hızla gelişirken, kemik ve kas yapısındaki büyüme hızlanır. Kızlarda ergenlik dönemine girişin en önemli göstergesi adet kanamalarının başlaması iken, erkeklerde vücut yapısında ve ses tonundaki değişikliklerdir. Bu evrede artan yağ dokusu sayesinde kızlarda göğüsler büyür ve bedensel hatlar ovalleşir. Erkeklerde ise kas dokusu artar ve vücudun tüm bölgeleri hızla gelişir. Ergenlik döneminde kız ve erkeklerde iskelet sisteminde oluşan hızlı değişim, vücudun boy ve kilo olarak artışı, ergenin bazı koordinasyon güçlükleri yaşamasına neden olur. Ancak son ergenlik denilen 16-18 yaş arasında vücut koordinasyonu yetişkinlik düzeyine oldukça yaklaşır (Aydın, 1999). Ergenlik

döneminde bedensel gelişimle birlikte cinsel olgunlaşma da gerçekleşir. Hormonal değişikliklerle birlikte birincil ve ikincil cinsiyet özellikleri ortaya çıkar. Kızlarda karın altı ve koltuk altlarında kılların çıkması, vücut ve yüzde sivilce oluşumu, göğüslerin büyümesi, kalçanın büyümesi, adet kanamaları ikincil cinsiyet özellikleriyken, erkekte ise vücudun kıllanması, sakal ve bıyık çıkması, akne, sesin kalınlaşması, kas gelişimi şeklinde olur. Birincil cinsiyet özellikleri ise üreme fonksiyonları ile ilgili olup her iki cins için de tamamen cinsel organların gelişmesini içermektedir. Önemli olan, ergenin bütün bu değişim ve gelişmeleri benimseyerek cinsine özgü davranışları kazanabilmesidir (Şemin, 1984).

2.1.3. Ergenlikte Sosyal Gelişim

Yaşamın bu döneminde ergenin, kişiliği için bir kimlik geliştirmeye çalışması nedeniyle dış görünümü önem kazanır. Görünümüne gösterdiği ilgi benliğin oluşmasına yardımcı olur. Kimliğini arayış çabası içinde kahramanlara, öğretilere, karşı cinsten kişilere tutulur. Kararsızlık ve şaşkınlık bu yaştaki gençlerin dayanışma grupları oluşturmalarına neden olur. Bu dönemde ergen çocuklukta öğrenmiş olduğu kurallarla, yetişkinin geliştirmesi gereken değer yargıları arasında bocalar (Geçtan, 2004a). Pek çok anne-baba, ergen çocuklarıyla iyi geçinememektedir. Yaşanan çatışmaların genellikle ahlaklı davranış, aile üyeleriyle ilişkiler, akademik başarı, sorumluluklarını yerine getirme, toplumsal etkileşimler (giyim tarzı, saç stili vs.) gibi konularla ilgilidir (İnanç ve diğerleri, 2004). Ailelerin %10 ile %20 arasındaki bir bölümünde ebeveynler ve ergenler duygusal bir soğukluk ve sürekli bir öfke ve çatışma cereyanı olarak tanımlanabilecek problemlili ilişkiler içine girerler. Genellikle şehir içi komşulukları ile ilişkilendirilebilecek gençlik çeteleri, şehirlerde varoşlarda hatta kırsal kesimlerde karşılaşılabilecek tanımlanabilir bir akran grubu haline gelmektedir (Lingren, 2001)

Ergenlerin yakın arkadaşlarına duydukları gereksinim çocuklarınkinden farklıdır. Bir araştırmaya göre dördüncü sınıf öğrencilerinin en çok destek gördükleri kişiler anne-baba olarak ortaya çıkarken, yedinci sınıf öğrencileri anne-babanın yanı sıra aynı cinsiyet grubundaki arkadaşlarını yakın bulduklarını belirtmiş, onuncu sınıf öğrencileri ise arkadaşlarını en sık destek aldıkları kişiler olarak belirtmişlerdir (Furman ve Buhrmester, 1992). Son yıllarda ergenlik döneminde değişen ana baba ve çocuk ilişkileri üzerinde durulmaktadır. Bu dönemde ana- baba ve çocuk arasında daha önce kurulmuş olan dengeler değişir. Ergenlikle birlikte çocuk, artık evde “herhangi biri” yerine bir “kişi” olarak görülmeyi

talep eder. Ana–baba ise çocuklarında ortaya çıkan fiziksel ve psikolojik değişikliklere uyum sağlamak zorunda kalırlar. Ergenin ana–babadan ayrılma, bağımsızlığını ortaya koyarak bireyselliğini kazanma ve gelişimsel görevini yerine getirebilmesi için ailenin önemli işlevleri vardır (Minuchin, 1974).

Ergenlik döneminde gençler, akranları tarafından onay görmek için onların ilgi, değer ve tutumlarını benimsemektedirler. Akranlarıyla kurduğu ilişkide genç, eşit ilişki kurmayı, güvenli davranış göstermeyi, kendi düşüncesini ifade etmeyi, başkalarının fikirlerini hoşgörü ile karşılamayı öğrenmektedir. Grup tarafından kabul görme, gencin kendisine olan güvenini pekiştirmekte ve arkadaşları arasında duygu ve düşüncelerini rahatça dile getirmesine katkıda bulunmaktadır (Kulaksızoğlu, 2002).

2.1.4. Ergenlikte Duygusal Gelişim

Duygu organizmanın fizyolojik uyaranlar karşısında bütünsel bir tepki olarak yaşadığı farkındalık durumu uyarıcılara karşı verdiği içsel ve öznel tepkidir. Ergenlik döneminde gösterilen duygusal tepki örüntüleri, çocuklukta yavaş yavaş ortaya çıkan örüntülerin devamı niteliğindedir. Ergen bu dönemde mutluluk, sevgi, şefkat gibi olumlu duyguların yanında korku (somut şeylere, benliğe, toplumsal ilişkilere, bilinmeyene ilişkin), fobiler(yükseklik, kan, açık alan, sosyal fobi), kaygı, öfke gibi duyguları sıklıkla yaşar (İnanç ve diğerleri, 2004). Hızlı bedensel değişimin dolaylı olarak yarattığı ruhsal değişimler nedeniyle mutlu, uysal, dengeli ergenin yerini kaygılı, tedirgin, dengesiz, uyumsuz ergen almaktadır. Bocalama ve kararsızlık içinde olan ergenin duyguları, ilgileri değişmekte coşkuları ölçsüz, sınırsız ve dengesiz şekilde farklılık göstermektedir (Köknel, 1999). Ergenlik döneminin karmaşık ruhsal özellikleri incelendiğinde ortaya dengesiz ve sağlıksız bir görünüm çıkar: Sinirlilik, birden tepki gösterme, öfke patlamaları, çabuk sevinip, çabuk üzölme, içe kapanma ile coşku arasında gidiş gelişler, bencillik, kaygılar, güvensizlik, kararsızlık ve birçok özellik... Öyle ki, bu özellikler bir yetişkinde toplandığı zaman o kişiye ruh sağlığı bozuk ya da uyumsuz tanısı konabilir. Yörükoğlu (1993) bu nedenle yetişkini psikolojik açıdan değerlendirme ile ergeni bu açıdan değerlendirme kriterlerinin farklı olduğunu ve hatta bu çağın uyumsuzluğunun Anna Freud'un da vurguladığı gibi bir sağlık göstergesi sayılması gerektiği üzerinde durur.

2.1.5. Ergenlikte Gelişimsel Görevler

Havighurst gelişimsel görevleri, normal ve arzu edilebilir gelişimsel örüntülerin toplum tarafından paylaşılan beklentilerini yansıtan, yaşa özgü hedefler olarak değerlendirmiştir. Bu görevler, biyolojik değişimlerin ve yaşa bağlı kültürel taleplerin (ergenliğin orta ya da son dönemlerinde kariyer kararları verme ihtiyacı gibi) ortak etkisine dayanır. Gelişimsel görevler ayrıntılı bir şekilde formüle edilmiş olmasa da, ergenlerin eğitim, meslek seçimi, eş seçimi, aile kurma gibi gelişimsel hedeflerine ve karşı cinsten kişilerle olgun ilişkiler kurmak, kendi sorumluluğunu almak gibi diğer insanların onlardan ne beklediğine ilişkin benzer görüşleri barındırmaktadır (Nurmi, 1991).

Bir insan bugününün ve geleceğinin sorunlarıyla başarılı biçimde uğraşacaksa, bebeklikten ve ilk çocukluktan ergenliğe, ergenlikten yetişkinliğe doğru bazı gelişimsel davranış türlerini kazanması gerekmektedir. Ergenlik döneminde kazanılan özelliklerden bazıları şunlardır;

- Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedenini etkili biçimde kullanmak
- Eril ya da dişil bir toplumsal rolü gerçekleştirmek
- Her iki cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak
- Ana babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirmek
- Ekonomik bir mesleğe hazırlanmak
- Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak
- Toplumsal bakımdan sorumlu bir davranışı istemek ve gerçekleştirmek
- Davranışın rehberi olarak bir dizi değer ve bir ahlak sistemi kazanmak, bir ideoloji geliştirmek (Gander, Gardiner ve Harry, 1995).

Bu gelişimsel görevler büyük ölçüde sosyal çevre tarafından belirlenir ve her toplumda ergenlik dönemine ilişkin çeşitli türden beklentiler bulunabilir. Örneğin; ergenin gelişimindeki “bağımsızlaşma” konusu, kültürlere göre farklılığın en açık biçimde gözlenebildiği bir olgudur. Bireyci toplumlarda gençlerin kendi kararlarını erken yaşlarda vermesi ve bağımsızlaşması beklenirken, kolektif toplumlarda aile kararları ön planda olduğu için, toplumun beklentisi, söz konusu bu bağımsızlaşmanın daha ileri yaşlarda olması yönündedir (Şahin ve diğerleri, 2003).

Noller ve arkadaşları'na (1991) göre, ergenin ergenlik görevlerinin sağlıklı bir biçimde tamamlayabilmesinde etkili olan ailesel özellikler; özerkliğin ve bağımsızlığın desteklenmesi, ebeveynlerin ergen üzerindeki kontrol düzeyleri, aile üyeleri arasındaki çatışmaların yoğunluğu, aile içi sınırların belirginliği ve ergene verilen sevgi ve desteğin niteliğidir. Ergenlik dönemine ilişkin gelişimsel görevler, özerkliğin desteklendiği, ebeveynlerin ergen üzerindeki kontrolünün makul düzeyde olduğu, aile içi çatışmaların az, aile bireylerinin hissettikleri sevgi ve destek düzeyinin yüksek olduğu aile ortamlarında başarılı bir biçimde tamamlanabilir.

Williamson ve Bray (1988) gencin hayatındaki sorumlulukların arttığını gösteren “bireysel otorite”yi (kendi kendine karar almak, bunları uygulamak vb.) geliştirmenin önemini vurgulamaktadır. Bireysel otorite, ailenin, çocuğunu ayrı bir birey olarak kabullenip desteklemesi, samimi ve olumlu yaklaşması sonucu sağlamlaşmaktadır (Akt., Shullman & Ben-Artzi, 2003). Benzer olarak Frank, Avery ve Laman (1988), bağları koparmadan aileden uzaklaşmanın ve ihtiyaç halinde ailevi yardım alabilmenin, genç yetişkinin ikili ilişkilere yönelik hedeflere karar verme yeteneğini geliştirmesine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Aileden bağımsızlaşamayan genç yetişkinler, bu geçiş döneminin gelişimsel görevlerini yerine getirmede zorluk yasayabilirler.

2.2. İntihar İle İlgili Kuramsal Bilgiler ve Açıklamalar

2.2.1. İntiharın Tanımı

Tarihin en eski zamanlarından beri kendini öldürenler bulunduğu halde intihar sözcüğü ancak XVIII. yüzyılda dile gelmiştir. Orta çağda Latince “sui homicida” ve sui ipisus homicidum” terimleri başkasını öldürmek anlamında kullanılmıştır. Latince “sui-kendi ve “cedera-öldürmek” köklerinden gelen “suicidum” kelimesi ilk kez Fransızcada Abbe Desfotaines tarafından kullanılmış ve 1773’de Dictionaire de L’Academie’de yer almıştır. Türkçe’ye ise Tanzimat döneminde girmiştir. Bu dönemde batı dillerinden Türkçeye çevrilen eserlerde “suicide” sözcüğüne karşılık olarak kendini katletme anlamında “intihar” sözcüğü kullanılmaya başlanmıştır. Bu sözcük Arapçada kurban demek olan “nahr”dan gelmektedir (Arkun, 1978)

Dünya Sağlık Örgütü, 1974 yılında intihar eylemini “kişinin amacının bilincinde ve değişik derecelerde ölümcül amaçlı olarak kendine zarar vermesi” olarak tanımlamış, son yıllarda ise, intiharı, intihar eylemi ve intihar girişimi olarak iki grupta ele almıştır. İntihar girişimi, bireyin kendisini yok etmek, zarar vermek amacıyla gerçekleştirdiği intihara yönelik, ölümcül olmayan tüm istemli girişimleri içermektedir (Akt; Uçan, 2005)

Türk Dil Kurumu’na göre intihar, “Bir kimsenin toplumsal ve ruhsal sebeplerin etkisiyle kendi hayatına son vermesi” biçiminde tanımlanmaktadır.

Emile Durkheim’e (2002) göre intihar, Ölen kişi tarafından ölümle sonuçlanacağı bilinerek yapılan olumlu ya da olumsuz bir edimin doğrudan ya da dolaylı sonucu olan her ölüm olayına intihar denir. İntihar girişimi ise yukarıdaki biçimde tanımlanan; ama ölüm sonucu dogmadan durdurulan edime denir.

Edwin Shneidman (1986), her intihar eyleminin kendine özgü açıklaması, bireysel bir mantığı olduğu görüşündedir. İntiharı dayanılmaz acıları, ağır sorunları olan şaşırılmış, bunalmış, gücü azalmış benliğin çözüm arayıcı bir eylemi olarak görmektedir. Gereksinimlerin doyuma ulaşmadığı durumlarda, çaresizliğe bağlı olarak ortaya çıkan elemin etkisine bağlıdır. Bir tür kaçış olan intiharın amacı, başkaları ile yaklaşımın sağlanması ve yaşam değişimidir.

Otta Rank ise intiharı anksiyeteden kaçış, yani canlının en mutlu olduğu ana rahmine geri dönme isteği olarak tanımlar (Durkheim, 2002)

Delmas ise intiharı, aklı basında bir insanın yaşamakla ölmek arasında bir seçme yapabileceği halde her türlü ahlak baskısına karşın ölümü seçip kendisini öldürmesi olarak tanımlar (Akt; Ulutaş, 2006)

Meninger, intiharı nötralize edilemeyen yıkıcı dürtülerin öz benliğe geri dönüşü olarak tanımlar. Süreğen bir kendilik yıkımından söz eder. Ringel ise, intihar eden bireylerde özel bir klinik tablonun varlığını savunmuştur. Gelişebilme, verimlilik ve yapıcılık insanın doğasında var olan yetilerken, “Presuisidal Sendrom” dediği bu tablo, bireysel yetersizlik, umutsuzluk, olumsuz yargılar ve kişiler arası ilişkilerde içe çekilme bulunmaktadır. Presuicidal sendromda kişi kendini güçsüz algılamakta, çevresinde olanları çözümsüz, üstesinden gelinemeyecek

olgular olarak görmektedirler. Ölüm düşüncesi yoğunlaşır; intihar planları akla yerleştirilir. Ona göre, her insan yaşamının bir döneminde intiharı düşünmüştür. Bu düşünce de ruhsal hastalıktan kaynaklanmaktadır (Akt; Bozkır 2002).

2.2.2. İntihar Davranışının Sınıflandırması

Beck, Resnick ve Lettieri (1974), günümüzde, “National Institute of Mental Health”, intihar davranışlarına yönelik yaptığı sınıflandırmada üç temel kategori belirlemiştir. Bu kategoriler; tamamlanmış intihar, intihar girişimi ve intihar düşüncesinden oluşmaktadır. Tamamlanmış intihar; kişinin kendi isteğiyle yaşamını tehdit edici bir davranışta bulunmasını ve bu davranışının ölümle sonuçlanmasını içermektedir. İntihar girişimi; kişinin yaşamını tehlikeye atacak bir davranışta bulunması veya bu amacı taşıyor izlenimini yaratacak şekilde davranması olarak açıklanmaktadır. Burada, intihar girişimleri ölümle sonuçlanmamaktadır. İntihar düşüncesi ise, kişinin, kendini öldürmeye yönelik açık bir davranışı bulunmaksızın, intihar riskini çağrıştıracak gözlenebilir davranış ve düşünceler içerisinde olmasını ifade etmektedir (Akt; Arsel, 2010)

Durkheim (2002), üç ayrı intihar türü olduğunu belirtmektedir: Bencil, elcil ve kuralsızlık intiharları.

Bencil (Egoistik) intiharlar: Toplumsal bağların gevşek olduğu, bireyin kendini yalnız hissettiği dönemlerde görülen, bireyin toplumsal çevresiyle bütünleşememesi sonucu oluşan intihar olayı olarak tanımlanmaktadır. Bireyi kendi başının çaresine bakmak durumunda bırakan etkenler ne kadar çoğalır, intihar olaylarının da o ölçüde arttığı vurgulanmaktadır. Durkheim’a göre aile bağlarının zayıflamasıyla bencil intihar olayları artış göstermektedir. Aile bağlarının yoğunluğu ve sıklığı belirleyici etken durumundadır. Siyasal ve ulusal büyük bunalımlar sırasında da, toplumda bütünleşme arttığından ve bireylerin toplumsal sorunlara etkin "katılımları" yoğunlaştığından, intihar oranlarının düştüğü gözlenmektedir. Durkheim, bu ortamda bireylerin bencilliklerinin sınırlanmakta olmasını ve yaşama isteklerinin güçlenmesini bu düşüşün nedeni olarak görmektedir. İntiharın bireyin dine, aileye, devlete olan bağlılıkla ters orantılı olduğu belirtmektedir.

Elcil (Altruistik) intiharlar: Bireyin kendi başına bırakıldığı ortamların bencil intiharı özendirici olmasına karşın, aşırı toplumsal bütünleşmişliğin elcil intiharı kolaylaştırdığını öne süren Durkheim, bu ikinci durumda birey yaşamının âdetler, gelenekler ve alışkanlıklarla katı

bir biçimde düzenlenmiş olduğuna, topluluğun (ister dinsel, isterse siyasal nitelikte olsun) buyrukları gerektirdiğinde, bireylerin düşünmeden kendilerini öldürdüklerine işaret etmektedir.

Kuralsızlık (Anomik) intiharları: Toplumsal bunalımlar sonucu, bireyin davranışlarında uyulacak ölçülerin bulunmamasından ileri geldiği belirtilmektedir. Durkheim'a göre ekonomik krizler intiharların artmasına neden olmaktadır. Özellikle kör piyasa ekonomisi içinde yoğunlaşmış olan bu intihar türü, bireylerin davranışlarını düzenleyecek kural ve ölçülerin bulunmaması karşısında, Durkheim'ın deyişiyle "bireyin ufkunun ya aşırı genişlemesinin, ya da aşırı biçimde daralmasının sonucu olmaktadır". Bu durumlara örnek olarak Durkheim beklenmedik zenginleşme ile boşanma durumlarını göstermektedir. Kuralsızlık intiharlarının nedenini toplumun yapısında meydana gelen değişikliğin bireyin yaşam koşullarını, manevi değerlerini altüst ederek kargaşaya neden olması olarak açıklamaktadır.

Durkheim her toplumun kendine özgü olan ve büyük toplumsal dönüşümler ya da olağan dışı durumlar olmadıkça durağan kalan bir 'toplumsal intihar oranı' bulunduğunu belirtmiş, toplumda meydana gelen bunalımlar, devrim hareketleri, savaşlar vb. durumların toplumdaki intihar oranlarını düşürdüğünü belirtmiştir. Çünkü bu gibi durumlarda kolektif bilinç, bireysel bilinci sarmakta ve bütünleşmeyi sağlamaktadır (Durkheim, 2002)

Fransız sosyal bilimci, Jean Baechler'e göre intiharlar dört grupta toplanmaktadır: Kaçma intiharları, saldırganlık intiharları, adanma intiharları ve oyun intiharları (Akt; Eskin, 2003)

Kaçma intiharları: Bireyin çözümsüz olarak algıladığı bir durumdan ya da sorundan kaçmak isteği ile ilişkilendirilmiş intiharlardır. Dayanılmaz bir durumdan kaçmak için gerçekleştirilen *kaçış* intiharları; bir kayıp sonrası gerçekleştirilen *yas* intiharları; kişinin bir hata veya kusuru yüzünden gerçekleştirilen *ceza* intiharları biçiminde üç alt tipi tanımlanmıştır.

Saldırganlık intiharları: Başkalarına yönelik duygular yüzünden meydana gelmektedir. Dört alt tipi bulunmaktadır. Bunlar; başkalarından öç almak için yapılan *intikam* intiharları; kişinin hem başkasını, hem de kendini öldürdüğü *cinayet* intiharları; başkalarını etkilemek için yapılan *şantaj* intiharları ve kişinin çevreye sinyal vererek yardım talep ettiği intiharlardır.

Adanma intiharları: Durkheim'ın elcil intiharlarını çağrıştırmaktadır ve iki alt tipi mevcuttur. Bunlar; kişinin kendi değerini fazlalaştırmak için kendini biri veya bir şeye

adamak için gerçekleştirdiği *kurban* intiharları ve kişinin kendini *yüceleştirmek* (örneğin şehitlik mertebesine ulaşmak) için gerçekleştirdiği intiharlardır.

Oyun intiharları: Bireyin hayatı dolu dolu yaşarken, riskli davranışlar sonucu ortaya çıkan ölüm olayları olarak belirtilmektedir. İki alt tipi tanımlanmaktadır. Bunlar; kişinin kendi dayanıklılığını göstermek için gerçekleştirdiği *dayanıklılık denemesi* intiharları ve bireyin yaşamı riske atan ve risk alan davranışlarda bulunarak gerçekleştirdiği *oyun* intiharlarıdır. Oyun intiharlarıyla birey, yaşamda daha fazla heyecan, mutluluk vb. duyguları tatmak için ölümlerle sonuçlanabilecek eylemlere girişmektedir.

Edwin Schneidman intiharı üç grupta toplamaktadır; Bencil intiharlar, çiftli intiharlar, soyutlama intiharları (Akt; Eskin, 2003)

Bencil (egotic) intiharlar: Psikolojik intiharlar olup, bilişsel daralma, sabit düşünme, dünyaya at gözlükleriyle bakma gibi işlevsel olmayan bilişsel özelliklerden kaynaklanabildiği gibi; kişinin depresyonda kendini aşağılaması, sadece kendi mutsuzluğu ve çektiği acılar üzerine yoğunlaşması gibi ruhsal süreçlerden de kaynaklanabildiği belirtilmektedir.

Çiftli (dyadic) intiharlar: Bireyin yakın ilişkide bulunduğu kişiler tarafından doyurulmayan gereksinimleri belirleyici olup, burada bireyin ilişki bağlamında yaşadığı hayal kırıklıkları, öfkesi, engellenmeleri ve doyurulmayan istekleri bireyin kendi canına kıymaya neden olduğu bildirilmektedir.

Soyutlanma (ageneratic) intiharları: Bireyin kendi soyundan, neslinden ve belki de tüm insanlıktan soyutlanması (yalnızlık intiharları) olarak tanımlanmaktadır.

Beck ve arkadaşları intiharı, tamamlanmış intiharlar, intihar girişimi ve intihar düşünceleri olarak sınıflandırmışlardır (Akt; Eskin, 2003).

Tamamlanmış intihar: Ölümle sonuçlanan intihar anlamına gelmektedir.

İntihar girişimi: Kişinin kendini öldürmek için giriştiği, ancak kendini öldürmediği davranışlar olarak tanımlanmaktadır.

İntihar düşünceleri: Kişinin kafasını intihara takması, kendini öldürme yolundaki açık tehditleri ve açık açık ifade edilen ölme istekleri olarak tanımlanmaktadır.

2.2.3. İntiharın Tarihçesi

Tanrıları, şiddet ve idealleri kahramanlık olan bazı savaşçı toplumlarda intihar büyük bir iyilik olarak kabul edilirdi. Çünkü bu algılama, şiddetli ölüm anlayışının yüceltilmesi, savaşçı ruhu yaşatmanın ve kabileyi korumanın önemli bir yoluydu. Örneğin Vikinglerde en büyük onur savaşta ölmek ve intihar etmektir. Yaşlılıktan ve hastalıktan dolayı erinç içinde ölenler onursuz olarak değerlendirilirlerdi. Afrika yerlileri arasında yaygın bir geleneğe göre, savaşçılar ve köleler kralları öldüğünde, cennette onunla yaşamak için kendilerini ölüme terk ederlerdi. Hint geleneğine göre de, cesur kadın, kocasının cenazesiyle birlikte kendini yakarlardı. İgluik Eskimoları ve Marquesas adalarında oturan yerliler gibi birbirinden tamamen farklı kabilelerde de kişinin kendini öldürmesinin olumlu bir davranış olarak değerlendirildiği görülmektedir. Eski İskitler de göçebe bir hayatı sürdüremeyecek kadar yaşlandıklarında kendi elleriyle yaşamlarına son vermeyi en büyük onur saymışlardır. Onlara göre yaşlılık ya da hastalık başladığında hiç bir şey yapmadan ölümü beklemek onursuzluktu. Eski Yunanlılar ise intiharı aşırı bir usa uygunluk biçiminde dikte etmişlerdir. Atina'da hakimler, ölmek isteyenler için baldıran bulundurlardı. Bunun için gerekenlerin tümü önce senatoya geçerli bir neden göstermek sonra izin belgesi almaktı. Yönerge açıklı: *“Her kim daha fazla yaşamak istemiyorsa senatoya bildirecek ve izin aldıktan sonra hayatı terk edebilecektir. Eğer varlığın sana kötülük ediyorsa öl; yazgı üzünçler getirdiyse baldıran iç, keder boynunu büktüyse hayatı terk et. Dinleyelim mutsuz adamın bahtsızlığını, dindirsin yarasını sorgucu ve bezgileri bir olsun.”*Eldeki kaynaklara göre eski yunanlılar keder, yurtseverlik veya onursuz bir duruma düşmeme gibi geçerli nedenleri olunca yaşamlarına son vermişlerdir. Romalılar'da ise intihar ahlaksal yönden kötü değil, aksine birinin bu dünyadan ayrılış tarzı erdemin pratik bir sınavıydı. Roma yasalarına göre, bir yurttaş, “hastalık, acı veya buna benzer nedenlerle “ ya da “hayattan bıkmama... delilik veya onursuz bir duruma düşme korkusu” yüzünden intihar etmişse cezalandırılmazdı. Ancak nedensiz intihar cezalandırılırdı. Çünkü “kendisine kıyan biri diğerine daha kolay kıyacaktır.” Diğer bir deyişle intihar eden kişi bu davranışından dolayı suçlu bulunduğu için değil irrasyonel olduğu için cezalandırılırdı. Ancak bir kölenin kendini öldürmesi suçtu, çünkü köle sahibine gelir getiren önemli bir yatırımdı. Aynı şekilde bir asker de devletin malıydı ve intihar etmesi kaçakçılık ile aynı şeydi. Roma yasasında intihar dinsel ya da ahlaksal bir suç değildi, tümüyle ekonomik cezalar verilirdi. İlk Hıristiyanlar, Romalıların intihara karşı takındıkları tutumu olduğu gibi almışlardır. İlk Hıristiyanlar ölüme karşı aynı kayıtsızlığı başlangıçta göstermişler ama yörüngesini değiştirerek. İntiharın bir suç olduğu olgusu Hıristiyan öğretiye sonradan

girmiştir. Altıncı yüzyıla kadar böyle bir şey söz konusu değildir. Hıristiyan öğretide sonradan gelişen intihara olumsuz bakışın temelinde şu yargı yatmaktadır: “Hayat Tanrı’nın bir bağışı olduğu için onu reddetmek Tanrı’yı reddetmek ve O’nun istemine karşı gelmektir; O’nun suretini öldürmek, O’nu öldürmektir.” Adi suçlular bile Hıristiyan dinine ait bir törenle gömülmelerine karşın, intihar eden kişilere dini tören yapılması uygun görülmemiştir. Onbirinci yüzyılda St. Bruno intihar edenlere “şeytanın şehitleri” adını vermiş iki yüz yıl sonra da St Augustine intiharı yaşam veren Tanrı’ya karşı işlenmiş ölümcül bir günah olarak açıklamıştır. Uzunca bir dönem intihar, Hıristiyan günahlarının en ölümcülüne dönüşmüştür. Bu dönemde intihar eden kişilerin cesetlerine çeşitli işkenceler yapıldığı görülmektedir. Rönesans’ta bireyin kendi yaşamına son verme hakkı bir kez daha gündeme gelmiş, Hıristiyan ahlak ve ilkelerinin bütün yapılarına bir meydan okuma başlamış ve intihar olayı yeniden sorgulanmaya başlamıştır. Reformlardan sonra intihara yönelik yaptırım uygulama yetkisi dinin elinden alınmış medeni hukuka verilmiştir. Onsekizinci yüzyılda intihar edenin mallarına el koyma ve geçmişini karalama, devrim ile ortadan kaldırılmıştır. İngiltere’de de mülkiyete el koyma hakkı 1870’e kadar devam etmiş ve intihar girişiminde bulunarak başarısız olanların ise hapse atılması, 1961’e kadar sürmüştür. Profesör Joad der ki, “İngiltere’de intihar etmemelisin, eğer başaramazsan bir suçlu, cinnet geçirmiş bir deli olmayı göze almalısın.” Günümüz modern zamanlarda ise intihara hala kuşkuyla bakılmasına ve intihara karşı önyargılar hala devam etmesine karşın dinsel ilkeler geçerliğini yitirmiştir. İntiharın suçlanmayı gerektirdiği yönündeki anlayış değişmiştir. Bu konu üzerinde gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar bu şekillenmede etkili olmuştur. Bir zamanlar ölümcül bir günah olan şey, şimdi kişisel bir ayıp, bir başka “kirli küçük sır”, nedeni küçük düşürmekten daha az yıkıcı, sakınılan ve aklanması gereken utanç verici bir şey olmuştur (Alvarez, 1999).

2.2.4. İntihar ve Din İlişkisi

Din ve intihar arasındaki ilişki daha çok intihar eyleminin yasaklanmasına ilişkin olup çok eskiye dayanmaktadır. İlahi kaynaklı dinlerde intihar “Tanrıyı reddetmek” olarak algılanmış ve olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirilirken, Brahmanizm ve Budizm gibi dinlerde bazı durumlarda erdemliğin ölçüsü olarak kabul edilmiştir. “Suttee” gibi geleneksel değerlerle yasayan toplumlarda, kocası ölen kadınların kocalarının cesedi ile birlikte yakılması, Japonların onurları uğruna yaptıkları “harakiri” gibi istisnalar olsa da dinlerin çoğu intiharı hoş karşılamamışlardır. Judaism’de hayatın kutsallığı savunulmaktadır. Ölümsüzlük

fikrinin en az olduğu, buna karşın intihar oranının en az din olduğu Yahudilik'te intihar, Zalmut'ta günah sayılmış ve intihar eden için, geleneksel cenaze törenini yasaklanmıştır. Hıristiyanlık'ta intihar, suç olarak kabul edilmiş, yaşamak ve Tanrı'nın iradesine boyun eğmek, ıstırap çekmek kutsal bir görev kabul edilmiştir. Geçmişte Hıristiyan toplumlarında intihar edenler, sokaklarda bir toprak kalburu üzerinde sürüklenmek, cesedin yakılması ya da çöplüğe atılması vb gibi ölümlerinden sonrada cesetlerine türlü işkenceler uygulanmıştır. Müslüman toplumlarda da intihar yasaklanmıştır. İslâm dini, insanın kendi hayatı hakkında her hangi bir seçim yapmaya sahip olmadığını, çünkü onun sahibinin Tanrı olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle intihar edenin cenaze namazının kılınması yasaklanmıştır. Kuran'da bir kimseye hayat vermenin adeta bütün insanlara hayat verme gibi yüce bir davranış, bir cana kıymanın da adeta bütün insanları öldürme gibi ağır bir suç ve günah olduğu belirtilmiştir. (Maide 5/32) İntihar eden kişinin de ölümden sonra cehennemle cezalandırılacağı yönünde yaptırımlar öne sürülmektedir (Akt; Ulutaş, 2006)

Din olgusunun intihar oranlarına önemli bir etkisi vardır. Örneğin, İspanya, Portekiz ve İtalya gibi Katoliklerin yaşadığı ülkelerde intiharın çok az olduğu, Protestanlarda ise bu eyleme yönelenlerin sayısında artış olduğu görülmektedir. Yahudilik ise intihar eyleminin en az görüldüğü dindir. Katoliklik ile Protestanlık arasındaki temel fark ikincisinin bireysel özgürlüğe verdiği önemle açıklanabilir. Katoliklik daha kuralcı ve daha baskıcıdır. Protestanlarda eğitim oranının daha yüksek olması başka ilginç bir yönüdür. Her türlü değişme Katolik için korkunçtur. Protestan ise daha büyük ölçüde kendi inancını kendisi oluşturur (Durkheim, 2002)

Pek çok dinde yaşam, Tanrı'nın insanlara sunduğu bir armağan olarak değerlendirilmiş, kişinin kendi yaşamına son vermesi de Tanrı'ya karşı gelmek olarak kabul edilmiştir. Bu bakış açısı, yaşamın kutsal olduğu inancı, intihar kavramının ahlak dışı, suç olarak yorumlanmasına zemin hazırlamıştır (Capuzzi, 2004).

Ellison (1991), İntihar davranışında kültürel etkenlerin ve dini inançların rolü ile ilgili araştırmasında, dini inançları güçlü olan toplumların travmalarla başa çıkabilme yetilerinin daha güçlü olduğu bildirilmekte, intihar davranışında dinin koruyucu bir faktör olabileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte Levin ve Vanderpool (1987), dinin baskın kültürel değerler ile birlikte belirgin bir stres kaynağı oluşturabileceğini öne sürmüşlerdir. Sorri ve arkadaşlarının (1996) yaptıkları otopsi çalışmasında intihar kurbanlarının %18'inin dindar

oldukları ve yatarak veya ayaktan tedavi gören psikotik ve depresif bireylerde dindar olanların dindar olmayanlara göre daha sık intihar kurbanı oldukları bildirilmiştir (Akt; Serdar, 2004).

2.2.5. İntihar İle İlgili Kuramlar

2.2.5.1. Psikodinamik Kuram

Freud (1916)'a göre kişiyi intihara götüren süreç bilinçdışıında gerçekleşen bir sevgi nesnesinin yitimi ile başlar. Kişi yaşanan bu kayıp ile derin acılı bir duygudurum içerisine girer ve kişinin çevreye olan ilgisi kaybolur. Özdeğerlilik ve özsaygıda bozulmalar olur. Çevreye olan ilgisini kaybeden kişi sevgi nesnesinden çektiği libidosunu (cinsel enerji) yeni bir nesneye yatıramaz; böylece boşta kalan bu enerji benliğe geri döner. Benliğe geri dönen libido yitirilen nesne ile özdeşim için kullanılır. Buradaki özdeşim benliğin yitirilen nesne ile içsel kaynaşmasını ve bütünleşmesini içerir. Kişi benliği yitirilen sevgi nesnesi haline gelmiş olur. Terk edilmeden dolayı ortaya çıkan saldırgan duygular ise sevgi nesnesinden öç alma ve onu yok etmek için sevgi nesnesi haline gelen benliğe yöneltilir. Sonuç olarak kişi kendi isteği ile kendi canına kıymış olur (Odağ, 2002). Kısaca özetlemek gerekirse psikanalitik kuram intiharı, daha önce zıt duygular beslenen sevgi objesinin yitirilmesi ve yitirilen sevgi objesinin benliğin bir parçası haline dönüşerek yitirilene duyulan öfkenin özbene çevrilmesi şeklinde açıklar (Uslu & Berksun, 1993).

Freud, "Mourning and Melancholia" adlı eserinde, depresif bozukluklar ve saldırgan dürtülerin kendiliğe yöneltilmesi arasında bağlantı kurmuştur. Kişi, karşıt değerlilik (ambivalence) taşıyan sevgi nesnesine yönelik olan saldırgan dürtülerini yeniden kendi benliğine yöneltmektedir. Bu bağlamda kişinin kendine yönelik suçlamaları (saldırgan dürtüler), tıpkı zorba bir sadist ile istismar edilen bir kurban arasındaki ilişkiye benzer niteliktedir. Bu karşıt değerlilik, kişinin kendine yönelik suçlamalarıyla karşımıza çıkabileceği gibi, kişilerarası düzeyde başka insanlara yönelik sözelleştirilmiş suçlamalar haline de dönüşebilmektedir (Asch, 1980).

Psikanalitik kurama göre, depresyonda geç oral ve erken anal döneme saplanma bulunmaktadır. Depresif kişilerde libidinal bir gerileme söz konusu olup, bu gerileme oral ve anal döneme kadar uzanabilmektedir. Bu kişilerde içe alınan nesneye karşı duyulan sevgi-nefret gibi ambivalan duygularda, bu dönemlerdeki saplanmalar rol oynamaktadır. Ayrıca

Freud'a göre sorun, depresif kişilerin ilk çocukluk dönemlerinde, özellikle Ödipus karmaşasının çözümü öncesinde önemli narsistik yaralanmalar yaşamış olmaları ve yaşamın sonraki devrelerinde benzer yaralanmaların meydana gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bunlar uğradıkları hayal kırıklıklarından dolayı, yaşamları boyunca dış narsistik destekler peşinde koşmakta, diğer insanlara karşı yakınlık, sevgi ve regresif bağımlılık duyguları taşımaktadırlar. Bu narsistik destek arayışları yüzünden üst benliğin gelişmesini de bozarak affetmeyen, cezalandırıcı katı bir üstbenlik geliştirmektedirler. Oral bağımlılığı olan bu kişiler gereksinimlerini ancak boyun eğerek ya da kendilerini beğendirerek karşılama eğiliminde olduklarından; saldırganlık, öfke gibi duygular sürekli bastırılmakta ya da karşıt tepkiler kurulmaktadır. Katı ve eleştirici üst benlik, bu duyguların boşaltılmasına izin vermemektedir. Yine bu kişilerin bütün ilişkilerinde, diğer kişilere karşı yaşanan öfke/nefret gibi karşıt değerli duygular bulunduğu belirtilmektedir. Freud, yasta gerçek bir nesne kaybı olduğunu, depresyonda gerçekte ya da düşsel olarak kişide bir sevgi nesnesinin kaybedildiğini vurgulamıştır. Depresif hastanın benliği kaybedilen nesne ile özdeşleşmiştir. Bu nesneye karşı aynı zamanda ambivalan duygular taşımaktadır. Freud, depresyonun ambivalan duygular taşınan bu nesnenin içe alımı sonucu olduğunu belirtmiştir. Deprese hastanın içindeki bu nesneye yoğunlaşan öfke, kendilik değersizleşmesi ve depresyon belirtileri ile sonuçlanmaktadır. Freud bu yüzden melankolinin üç ön şartı olarak nesne kaybı, ambivalans ve benlik içindeki libidoya regresyonu göstermiştir. Kişinin öfkesi ve hayal kırıklığı gerçek nesneye yöneleceğine, kişinin kendine döndüğünü vurgulamıştır. Güçlü üstbenliği yüzünden saldırgan duygularını dışa vuramayan birey bu duyguları kendine yöneltmektedir. Burada alt benlik, benlik ve üstbenlik diye bilinen üç sistem arasında bir çatışma bulunmaktadır. Böylece benlik saygısı düşerek kişi kendisini suçlamaya başlamaktadır. Bu arada kaybettiği sevgi nesnesini yeniden kazanabilme amacıyla, bu sevgi nesnesinin içe alınması da onaylanmaktadır. Giderek saldırgan duygular benliğe daha fazla yöneltilmekte, benlik saygısı, benlik değeri azalmakta, kaybolmakta ve böylece depresyon tablosu ortaya çıkmaktadır. Bu saldırganlığı kişinin kendisine yönelten, kişinin üstbenliğidir. Üstbenlik, benliği sıkıştırmakta, hırpalamakta, yaşamaya layık görmemektedir. Böylece intiharın mantığı oluşturulmuş olur. Yoğun suçluluk duygusu ve aşağılanma sonucu, benlik üstbenliğin baskılarına dayanamaz hale gelebilir ve kendisini tahrip etmeye, intihara yönelebilir. Yapısal modelden sonra Freud, intiharı 'sadistik bir üstbenlik tarafından benliğin kurban edilişi' olarak yeniden tanımlamıştır. Bazen de tam tersine, benliğin üstbenliğin baskısından kurtulmak ve ondan öç almak için intiharı gerçekleştirdiği ya da ego psikolojisi kuramına göre, egonun kendi içindeki çatışma sonucu benlik değerinin kaybı vb nedenlerle kişinin eylemi yaptığı belirtilmektedir. Diğer bir

yaklaşım da, kişinin kendini ölüme bırakması ya da intiharının, benliğin üst benlikten bağışlanma isteğiyle olduğu düşünülmektedir (Akt; Alper, 2002).

Menninger intiharı, ölüm ve yaşama istekleri arasında var olan bir çatışma durumu olarak değerlendirmiştir. Menninger'e göre insanda karmaşık bir şekilde örgütlenmiş olan ölüm arzusu; öldürme, öldürülme ve ölme isteklerini içine almaktadır. Menninger, 1938 yılında yazdığı "Man Against Himself" adlı kitabında, id ve egonun intihar üzerindeki belirgin rolü üzerinde durmuş, intiharı bireyin başkalarına duyduğu öfkeyi kendine yöneltmesi sonucu oluşan kendini öldürme isteği şeklinde tanımlamıştır. Birey bu şekilde başkalarına yönelttiği agresyonu kendine çevirerek kendisini cezalandırmaktadır (Weaver, 2009).

Menninger'e göre intihar eden birey üç temel güdüyle hareket etmektedir: (Akt; Eskin, 2003)

Öldürme isteği: Kızgınlık ve öfke duygularıyla kişi öldürme isteği duymaktadır.

Öldürülme isteği: Birey öfkesini kendisine yönlendirmesinin sonucu olarak, aynı zamanda öldürülme isteği duymaktadır.

Ölme isteği: Kişi kendisine yönelttiği bu duygulardan dolayı ölmeyi istemektedir.

Menninger'in görüşüne göre intihar ederek kendini öldüren bireyin bilinçaltında ölme isteği hâkimken; intihar girişiminde bulunan birinin bilinçaltında ölmeme isteği hâkimdir.

İntihara yönelik yapılan psikodinamik açıklamalardan bir tanesi de Nesne İlişkileri Modeli tarafından yapılmıştır. Nesne ilişkileri modelinde vurgulanan önemli bir kavram, kişinin kendilik temsillerini ve nesne temsillerini içeren içsel dünyasıdır. Kişinin içsel dünyasında bulunan bu temsiller, kişilerarası etkileşimler ile şekillenmektedir. Nesne ilişkileri modelinde intihar olgusu, içselleştirilen erken dönem nesne ilişkileri yaşantısıyla açıklanmaktadır. İntihara yönelik dürtüler deneyimleyen kişilerin, yaşamlarında kendileri için önemli olan kişilere (nesnelere) yönelik terk edilmişlik-reddedilmişlik hisleri yaşadıkları öne sürülmüştür (Richards, 1999). Kjelberg ve ark. (1991), intihar davranışını birincil nesne kaybından kaynaklanan narsist kriz ifadesi olarak açıklamaktadır (Akt; Kocourkova ve Koutek, 2006).

Schneidman (1985)'a göre intihar dayanılmaz acıları, ağır sorunları olan şaşırılmış, bozulmuş ve gücü azalmış benliğin çözüm arayıcı bir eylemdir (Odağ 2002).

Leenaars (1998), Schneidman'ın intihara ilişkin kuramını 10 maddede özetlemektedir:

1. Kişi dayanılmaz acısına ve bundan nasıl kaçacağına odaklanmıştır.
2. Kişi yetişkinliğinde bir travma geçirmektedir.
3. Ölümün, kişiye dayanılmaz olan yalıtılmışlık ve rahatsızlık durumunu çözme fırsatı tanıyarak bir çözüm sağlayacağı düşünülmektedir.
4. Kişi tüm bilinçli yaşantısına son vermeyi arzulamaktadır ve bu amacını başarmaya çalışmaktadır.
5. Kişi yıkıma uğramıştır; kendisini reddedilmiş, başarısız ve umutsuz hissetmektedir.
6. Kişi çelişkili duygular, istekler ve davranışlar arasında kararsızlık durumu yaşamaktadır.
7. Kişi yoğun duyguları ve çelişkili mantığı ve algıları ile kendisine zarar vermektedir.
8. Kişi sahneden çekilmek, uzaklaşmak, gitmek ve yok olmak istemektedir.
9. Kişi yaşamını kısaltan davranış örüntüleri sergilemektedir.
10. Kişinin iletişimleri bilinçaltı psikodinamik implikasyonlara sahip olmaya başlamıştır.

2.2.5.2. Bilişsel Kuram

Bilişsel modele göre, insanların duygu ve davranışları, olayları nasıl yorumladıklarından etkilenmektedir. İnsanların neler hissettiğini belirleyen şey, olayın kendisi değil, o olaya ilişkin olarak kişinin kendi zihninde verdiği anlamlardır (Beck, 2001). Bilişsel-davranışçı kurama göre, otomatik düşünceler sorunlu davranışların ve ruh durumlarının sürdürülmesinde merkezi bir role sahiptir (Leahy, 2004). İntihar davranışında bulunan bireylerin kendilerini intihara yatkınlaştıran, esneklikten uzak bilişsel özellikler sergilediği, düşünce yapılarının ‘herkes beni sevmeli’, ‘herkes beni sevmezse mutlu olamam’, ‘insanların beni sevmesi için onları kırmamam gerek’ gibi bir takım işlevsel olmayan varsayımlar içerdiği belirtilmektedir (Ellis ve diğerleri, 1986, Bonner ve diğerleri, 1987). Bilişsel katılığın intihar davranışı sergileyen bireylerin ortak bilişsel özelliği olduğu, bilişsel katılık gösteren bireylerin herhangi bir sorunun çözümü için gerekli olan esnekliğe sahip olmadığı, böyle olunca da bireyin karşılaştığı sorunlar karşısında çözümsüz kalarak umutsuzluğa düştüğü vurgulanmaktadır (Eskin, 2003). Yaratıcı sorun çözme ve intihar düşünceleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Mraz ve Runco, (1994) sorun çözümede hem yaratıcılığın hem de esnekliğin önemine işaret etmektedir. Yazarlara göre; intihar davranışının açıklamasında önemli bir yere sahip olan sorun çözme becerileri eksikliği görüşünün ana çıkış noktası, sözü edilen bu bilişsel katılıktır. Bireyin yaşamında karşılaştığı zorlukların, bilişsel katılık ve sorun çözme becerisinde yetersizliklerle etkileşim halinde olduğu belirtilmektedir (Akt; Arsel, 2010).

İntihar davranışı veya düşüncesi bulunan bir kişide sistematik düşünce hataları ile seyreden durum: “umutsuzluk” olarak tanımlanmaktadır. Umutsuzluk; kişinin geleceğe yönelik genellenmiş olumsuz beklentileri olarak açıklanmakta ve intiharı yorumlamada çekirdek bir kavram olduğu vurgulanmaktadır (Beck, Rush, Shaw ve Emery, 1979). Depresif hastalarda gözlemlenen olumsuz düşünme özelliği, hastanın bilgi işleme sistemindeki değişme ile açıklanmaktadır. Bu görüşe göre, depresif kişi yalnızca olumsuz bilgileri abartmakla kalmayıp aynı zamanda var olan olumlu bilgileri de göz ardı etmektedir. Olumsuz bilişsel kayma olarak adlandırılan bu süreçte; olumsuz inançlar, varsayımlar ve tutumlar önemli rol oynamaktadır. Kişi tarafından çocukluktan beri geliştirilmiş olan bu tarz işlevsel olmayan yapılar, stresli yaşam olayları ortaya çıktığında, intihar davranışı açısından kişiyi incinebilir kılmaktadır (Beck ve diğerleri, 1993). Umutsuzluğun tanımı olarak karşımıza çıkan olumsuz beklentiler, kişinin kendisini ve çevresini çarpıtılmış olarak yorumlamasına zemin hazırlamaktadır (Akt; Arsel, 2010).

Beck, intihar ve depresyon arasındaki ilişki şöyle açıklar: Depresyona yatkınlığı olan kişiler kendilerini, dış dünyayı ve geleceklerini olumsuz değerlendirirler. Depresif kişi kendini yetersiz, değersiz ve kusurlu bulur. Geçmişte olan olumsuz olaylardan kendini sorumlu tutar ve başkaları tarafından beğenilmediğini düşünür. Kendinden çok şey talep edildiğini, dünyanın aşılamayacak güçlüklerle dolu olduğunu düşünür. Aynı şekilde gelecek karanlık, başarısızlıklara gebe, ümitsiz bir durum olarak algılanır. Yani intihar davranışı bilişsel çarpıtmaların ürünüdür. Ona göre kişi objektif ve gerçekçi bir nedeni olmadığı halde deneyimlerine yanlış anlamlar yüklemekte ve amacına ulaşmak için çaba sarf etmediği halde bunlardan olumsuz sonuçlar beklemektedir. Bu durum gelecekte olumsuz beklentiler olarak tanımlanan umutsuzluk olarak adlandırılmıştır. İntihar ise kişinin bu çaresiz durumuna bir çözüm, bir kurtuluş yolu olarak görülür. Kişi böylelikle kendini, yaşadığı dayanılmaz acılardan kendi canına kıyarak kurtarmış olur (Beck, 1963).

Beck ve diğerleri (1993) yapmış oldukları bir çalışmada, kişiyi intihara eğilimli kılan işlevsel olmayan tutumları belirlemeye çalışmışlardır. İşlevsel olmayan tutumları yansıtan temel boyutlar, dokuz grupta sınıflanmıştır. Bu boyutlar; bilişsel incinebilirlik, onay ihtiyacı, başarı-mükemmeliyetçilik, diğerlerini mutlu etme ihtiyacı, meli, malılar, diğerlerini etkileme ihtiyacı, güçsüz gözükmekten kaçınmak, duygular üzerinde kontrol sağlama ihtiyacı ve reddedilme-bağımlılık olarak tanımlanmaktadır. İntihar davranışına yönelik kişiyi incinebilir

hale getirebilen işlevsel olmayan özgül bilişsel yapılar; bilişsel incinebilirlik, başarı-mükemmeliyetçilik, diğerlerini etkileme ihtiyacı ve reddedilme-bağımlılık olmak üzere dört grupta toplanmaktadır. İntihar araştırmacıları, mantık dışı düşünme ve düşünce hatalarını kapsayan düşünce süreçlerindeki çarpıtmalar ile ilgili çalışmalar yürütmektedir. İntihara yönelen kişinin düşünce süreçleri, çeşitli yollar ile işlevsiz veya hatalı duruma gelebilmektedir. Çift kutuplu düşünme tarzı ve katı düşünme biçimi, intihar girişiminde bulunmuş bireylerin belirgin özellikleri arasında görülmektedir. Bu şekilde bilişsel bir tarz sergileyen kişilerin, özellikle kriz durumlarında daha fazla dürtüsel davranabildikleri belirtilmektedir (Lester, 1997).

Abramson ve diğerleri (1989) depresyonun bir alt tipi olan ve umutsuzluk duygularının daha yoğun olduğu umutsuzluk depresyonundan bahsetmektedirler. Onlara göre, umutsuzluk depresyonunun en önemli belirtilerinden biri intihardır.

Depresyon, umutsuzluk ve intihar arasındaki ilişkiyi inceleyen son çalışmalar depresif belirtiler kontrol edildiğinde dahi umutsuzluğun güçlü bir yordayıcı olduğunu göstermektedir (Kuo ve diğerleri 2004, Stewart ve diğerleri 2005). Özetle, umutsuzluğun intihar davranışı için bağımsız bir risk faktörü olduğu söylenebilir.

2.2.5.3. Kaçış Kuramı

Kaçış kuramı ilk kez Baechler (1980) tarafından önerilmiştir (Baumeister, 1989). Baecher intiharı basitçe rasyonalist bir görüş olarak ele almıştır ve bir problem çözme aracı olarak görmüştür. Bu kuram, intihar düşüncesinin ve davranışının gelişimiyle ilgili test edilebilir bir mantık sunmakta ve insanı canına kıymaya götüren sürecin altı basamaktan oluştuğunu söylemektedir (Akt; Atlı, 2007).

1. Standartların yetmemesi
2. Benliğe ilişkin atıflar
3. Yüksek kendilik farkındalığı
4. Olumsuz duygulanım
5. Bilişsel yıkım
6. Yıkımın sonuçları

Birinci basamak, kişinin halihazırdaki koşullarının gerek kendisinin, gerekse diğer önemli kişilerin koyduğu standartları karşılamadığı inancını içerir. Bu inanç gerçekçi olmayan yüksek beklentiler ya da son dönemki stresli yaşam olayları ya da her ikisi sonucu ortaya çıkabilir. Düşük beklentisi olan bir kişi stresli bir yaşam ile karşılaşırsa büyük bir olasılıkla intiharı düşünmeyecektir ancak beklentileri yüksek olan bir kişi intiharı düşünecektir.

İkinci basamakta, yüksek beklentilerden doyum sağlayamamanın bir sonucu olarak kişi kendisine olumsuz atıflarda bulunur. Birey hayal kırıklığına neden olan sonuçlar için kendisini suçlar. Bu da düşük benlik saygısına neden olur. Kişinin kendisini suçlaması da intihar eğilimli kişilerin özelliği olan kendilik değersizliğini ve kendini reddetmeyi besler. Bu formülasyonu destekler şekilde olumsuz yaşam olaylarını kendi içsel, sabit ve genelleştirilmiş yetersizliğine atfeden kişiler daha çok depresyona, umutsuzluğa ve intihar düşüncesine sahiptir.

Üçüncü basamakta, standartların yetmemesi ve kişinin suçu kendisine atfetmesinin sonucu olarak kişi yetersiz, çekici olmayan ve suçlu bir benliğe odaklanarak yüksek kendilik farkındalığı geliştirir. Yüksek kendilik farkındalığına ilişkin doğrudan kanıt birçok intihar notunun kendine referans şeklinde yazılmış olmasıdır. Dolaylı kanıtı ise depresyondaki kendine odaklı kronik dikkat durumunun varlığıdır. Kendilik farkındalığı mükemmeliyetçilikle de ilgidir. Mükemmeliyetçilik, beklenen standartların karşılanamaması sonucu ortaya çıkabilecek bir eksikliği yakalamak için kişinin sürekli kendisine odaklanmasına neden olur.

Dördüncü basamakta, depresyon ve kaygı gibi olumsuz duygular ortaya çıkar, çünkü olumsuz yaşantılara odaklanan yüksek kendilik farkındalığı benliği suçlamaktadır.

Beşinci basamak, bilişsel yıkımı içerir yani kişide daha az anlamlı, daha az bütünlük içinde düşünce ve farkındalığa ilişkin kişide sübjektif bir değişimin oluşumudur. Bu değişim kişinin olumsuz duygulanımı tarafından oluşturulan itici duruma bir tepki olarak oluşur. Bilişsel yıkımın 3 temel bileşeni vardır:

- Sadece şu ana odaklanan dar zaman perspektifi
- Uzun dönem amaçlar yerine kısa dönem amaçları gerçekleştirmeye yönelik eylem
- Daha geniş düşünceler ve duygular yerine anlık hareketler ve duyular üzerinde odaklaşma

Tüm bu bileşenler de kişinin umutsuzluğa düşerek bir an önce bu durumdan kurtulmak isteği ile sonuçlanır.

Altıncı basamak ise bilişsel yıkımın ortaya çıkardığı 4 sonuç ile ilgilidir:

1. Kişi intihara yönelik içsel sınırlamalarını es geçer.

2. Kişi kendini pasif bir kurban olarak algılar.
3. Kişi yaşadığı güçlü olumsuz duyguları bastırır.
4. Kişi diğerlerine göre daha fazla işlevsel olmayan tutumlara ve mantıklı olmayan bilişlere sahip hale gelir.

Ayaktan hasta nüfusunda kaçış kuramını test eden Dean ve Range (1999) kuramı destekler bulgular elde etmiştir. Araştırmada yol analizi sonucu sosyal olarak istenen mükemmeliyetçilik (diğerleri tarafından beklenen, gerçekleştirilmesi imkansız ancak diğerlerinin onayını almak için yerine getirilmesi gereken beklentiler) ile depresyon, depresyon ile umutsuzluk, umutsuzluk ile hem intihar düşüncesi hem de yaşama nedenleri ve yaşama nedenleri ile intihar düşüncesi arasında anlamlı etkileşimler bulunmuştur (Akt; Atlı, 2007)

2.2.5.4. Sosyal Psikolojik Yaklaşım

İntihar olgusunun ele alındığı perspektiflerden biri de Sosyal Öğrenme Kuramıdır. Bu modele göre intihar, kişinin stres tepkisi ortaya çıkaran yaşam olaylarına karşı gösterdiği öğrenilmiş bir tepki olarak açıklanmaktadır. Kişi, öğrenmiş olduğu tepkileri aile bireyleri ya da arkadaş gruplarını taklit yolu ile edinmektedir. Kişinin aile geçmişi içerisinde intihar öyküsü bulunmasının intiharın önemli yordayıcılarından biri olması, Sosyal Öğrenme Kuramına destek sağlar niteliktedir (Lester, 1992). İntihar riskinin değerlendirildiği bir çalışmada; ailede intihar geçmişi bulunmasının, psikiyatrik bozukluklar sergileyen diğer aile bireylerindeki intihar riskini artırdığı belirlenmiştir (Akt., Hawton, 1987).

2.2.5.5. Sosyolojik Kuram

İntiharı sosyolojik bir olgu olarak ilk ele alan ve intihar tiplerini sınıflandıran Fransız sosyolog Emilie Durkheim, 1897'de basılan 'Le Suicide' adlı eserinde tarihsel süreçteki intihar olgusunu değerlendirmektedir. Durkheim'a göre intihar, kişi tarafından ölüme götüreceğini bile bile, kasten yapılan bir davranışın doğrudan ya da dolaylı sonucu olan ölüm olayıdır. İntiharı sosyolojik bir olgu olarak ele alan Durkheim, intihar davranışları ile dinsel

bağlılık, evlilik, aile yaşamı, siyasal ve ulusal bağlar arasındaki ilişkileri incelemiştir. Bu bağlamda Durkheim, intiharı üç grupta kategorize etmiştir:

a) Bencil (Egoist) intihar: Kişinin toplumsal ya da aile bağlarının zayıflaması ve toplumsal çevresi ile bütünleşememesi sonucunda ortaya çıkan intihar olgusudur. Bireyi toplumdan uzaklaştıran ve kendi başının çaresine bakmak zorunda bırakan faktörler ne kadar artarsa, intihar olayları da o ölçüde artmaktadır. Katolik ve Protestan mezhepleri gibi değişik dini mezhep gruplarını karşılaştıran Durkheim, topluluk yaşamıyla yoğun bir bütünleşme gerektiren Katolik mezhebinde intihar olgularının az görülmesine dikkat çekerken, toplumsal bağların gevşediği ve bireyci kültürün ön planda tutulduğu Protestan mezhebinde ise intihar olgularının fazla olduğunu vurgulamaktadır (Durkheim, 2002).

b) Özgeci (Alturistik) intihar: Toplumsal veya aile bağların zayıflığının bir sonucu olarak ortaya çıkan bencil intiharın tersine özgeci intihar, toplumsal yapıyla bütünleşmenin aşırılığıyla ilişkilidir. Toplumsal gelenekler, adetler ve alışkanlıklarla çevrelenmiş bir birey, toplum baskısı sebebiyle bazı durumlarda yaşamına son verebilmektedir. Adetleri öyle gerektirdiği için, bir araya gelerek güle oynaya baldıran zehiri içen belirli bir yaşın üzerindeki Keos'lar veya kocalarının ölümünün hemen ardından yaşamlarına son veren Hintli kadınlar, özgeci intihara örnek teşkil etmektedir (Durkheim, 2002).

c) Kuralsızlık (Anomik) intiharı: Daha önce tanımlanmış olan Bencil ve Özgeci intiharlar, bireyin toplumla olan bağlarının gevşemesiyle veya aşırı olmasıyla ilişkilidir. Buna karşılık, Durkheim'ın Kuralsızlık intiharı olarak tanımladığı olgu, toplumsal, kültürel bağlardan daha çok bireyin kendi ölçütleriyle olan uyumsuzluğuyla bağlantılıdır. Bireyin hayatında karşılaşılabileceği ve varolan ölçütlerini sarsabileceği beklenmedik bir zenginleşme ya da boşanma, kuralsız intiharı tetikleyecek örneklerdendir (Durkheim, 2002).

2.2.5.6. Biyolojik Yaklaşım

a.) Biyokimyasal çalışmalar

İntiharın biyolojik boyutlarına yönelik yakın zamanlarda yapılan çalışmaların önemli bir kısmı, hormonların rolü ve nörotransmitter dengesizlikleri üzerine odaklanmaktadır.

Özellikle depresif hastalar üzerinde yapılan çalışmalar, intihar davranışına yönelik biyolojik bir model ortaya koymaktadır. Bu model çerçevesinde intihar, beyin omurilik sıvısında gözlemlenebilen serotonin (sinirse ileti maddesi) düzeylerindeki bozulmalarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Asberg (1989) yapmış olduğu bir çalışmada, depresyon tanısı almış kişilerin serotonin düzeylerinin kontrol grubuna göre %25 daha az olduğunu belirtmektedir (Akt. Or, 2003). Bu bulguya paralel olarak yapılan başka bir çalışmada, ağır depresyon geçiren kişilerin beyinlerinde serotonin düzeyinde farklılık olduğu ve bu kişiler arasında intihar edenlerde serotonin düzeyinin azaldığı gözlenmiştir (Lester, 1997).

İntihar ile biyolojik kimyasalların ilişkisine yönelik araştırmaları derleyen çalışmada Roy (1994), intihar girişimi olan ve beş yıllık bir izleme çalışması sürecinde tekrar intihar girişiminde bulunmuş depresif hastaların, beyin omurilik sıvısında bulunan metabolit asit konsantrasyonunun intihar girişiminde bulunmamış depresif hastalara göre anlamlı düzeyde daha az olduğunu vurgulamaktadır (Akt; Tüzün, 1997).

Bir serotonin yıkım ürünü olan 5-hidroksi indol asetik asit düzeyinin intihar davranışında bulunan kişilerde, intihar davranışında bulunmayanlara göre oranla daha düşük olduğunu göstermektedir (Asberg, 1997, Nordström ve diğerleri 1994, Pandey 1997) Psikiyatrik bozukluğu olmayan kontrol grubu ile yapılan karşılaştırmalarda, intihar edenlerin beyin sapında serotonin düşüklüğü saptanmıştır (Turecki ve diğerleri, 1999). Bir görüşe göre düşük serotonin düzeyinin saldırganlıkla ilişkisi, bu maddenin intihar üzerindeki etkisini açıklamaktadır. Başka bir görüşe göre ise düşük serotonin düzeyinin dürtüsellikle ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda hayvanlarda merkezi sinir sisteminde düşük serotonerjik etkinlik düzeyinin kişilik özelliğine benzediği ve dürtüsellikle ilişkili olduğu bulunmuştur (Higley ve diğerleri, 1997). Bir grup normal gönüllüde trombosit monoamin oksidaz (MAO) seviyeleri analiz edilen kan örneklerine bakılarak gerçekleştirilen bir çalışmada, trombositlerinde en düşük enzim düzeyine sahip olan kişilerde, yüksek düzeyde enzime sahip olan kişilere göre aile öyküsünde intihar yaygınlığının 8 kat daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Akt; Tüzün, 1997)

İntihar davranışına yönelik biyolojik araştırmalar beyin ağırlığının incelendiği çalışmaları da kapsamaktadır. Bu çalışmaların birinde, yaş ortalamaları 72 olan, yaşamını normal olarak yitirmiş ve intihar ederek sonlandırmış iki grup ele alınmıştır. Çalışma sonucunda, yaşamını intihar ederek sonlandırmış grubun beyin ağırlığı, diğer gruba oranla

anamlı düzeyde fazla bulunmuştur. Bu çalışmayı yürüten araştırmacılar, araştırmanın fiziksel gözlemlere dayandığını belirtip iki grup arasında gözlenen bu farklılığın neden kaynaklandığını anlamak amacıyla biyolojik boyutlarının incelenmesi gerektiğini vurgulamışlardır (Salib ve Tandros, 2000).

İntihar davranışına ilişkin biyokimyasal çalışmalar da hormonlar üzerinde de durulmuştur. Van Praag (1986) biyolojik intihar araştırmalarını gözden geçirdiği çalışmasında depresif hastalarda kortizol düzeyinin yüksek bulunduğunu ancak bunun intihar davranışı ile ilişkisini destekleyecek kanıtların yetersiz olduğunu belirtmektedir. Bir başka açıdan depresif hastalardaki kortizol düzeyinin yüksek olması stresle de açıklanabilir. Bilinmektedir ki stres insanlardaki kortizol düzeyini arttırmaktadır (Akt; Atlı, 2007).

Bazı araştırmalarda da intihar eden kişilerde ventrikül genişlemesi ve anormal elektroensefalografi (EEG) bulunmuştur. 1972’de, Struve intihar düşüncesi olan hem kadınlarda hem de erkeklerde diğer hastalara göre iki kat daha fazla olmak üzere EEG’de paroksizmal ritm bozukluğu olduğunu gözlemiştir. Daha sonra bunu destekleyen başka araştırmalarda olduğu gibi, EEG’deki ritim bozukluğunun yalnızca intiharla ilgili değil, saldırgan ve yıkıcı davranışla da birlikte olduğu öne sürülmüştür (Akt; Ceylan ve diğerleri, 2000).

b) Genetik çalışmalar

Baldessarini ve Hennen, (2004) intiharın genetik yönünü inceledikleri bir gözden geçirme çalışmasında yaklaşık 20 çalışmanın bulgularına dayanarak intihar davranışı sergileyen kişilerin yakın akrabalarında intihar davranışının görülme riskinin 5 kat daha fazla olduğu görüldüğünü ve riskin tamamlanmış intiharlarda, intihar girişimlerine göre daha fazla olduğu belirtilmişlerdir. Aynı çalışmada genetik faktörleri çevresel faktörlerden ayırt edebilmek için yapılan ikiz çalışmalarına da yer verilmiştir. Bu yönde yapılan 7 çalışmanın tamamında, intihar riskinin tek yumurta ikizlerinde çift yumurta ikizlerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak ikiz çalışmaları da genetik faktörleri çevresel faktörlerden tam olarak ayırt edememektedir. Brent ve Mann (2005)’in gözden geçirme çalışmalarının bulguları ise evlat edinme çalışmalarıdır. Araştırmacılar şu ana kadar literatürde aynı veri kaynağını kullanan sadece 3 çalışmanın kalıtımı çevresel faktörlerden ayırabilmek amacıyla evlat edinilen kişiler üzerine çalıştığını belirtmektedir. Sonuçlar intihar davranışı sergileyen

ya da ruhsal bir bozukluğa sahip olan kişilerin biyolojik ailelerinde intihar riskinin daha yüksek olduğu yönündedir (Akt; Atlı, 2007).

Bir evlat edinme çalışmasında, evlat edinilmiş kişilerden seçilen intihar vakaları ve bunların biyolojik akrabaları incelenmiş ve kontrol grubu ile karşılaştırılmıştır. Bu çalışmaya göre intiharla ölenlerin biyolojik akrabalarında intihar oranı kontrol grubundan altı kat fazla bulunmuş, edinilmiş akrabalarda ise intihara rastlanmamıştır (Linkowski ve diğerleri, 1984).

2.2.5.7. Bütüncül Bir İntihar Süreci Modeli

Eskin (2003) modelinde, intihar sürecini betimleyen, kişiye özgü (İçsel: Biyolojik, Psikolojik özellikler vb) ve çevresel (Dışsal: Olumsuz yaşam olayları, toplumsal koşullar) faktörleri beraberce ele almıştır.

Modelde intihar sürecinde doğrudan etkili olan yakın etmenler 4 grupta toplamıştır:

1. *Yakınlaştırıcı etmenler*
2. *Risk etmenleri*
3. *Koruyucu etmenler*
4. *Tetikleyici etmenler*

Bütün bu etmenlerin bileşeni olarak kişi belli düzeyde ruhsal acı yaşar. İntihar davranışının ortaya çıkması için kişinin yaşadığı acının kişinin dayanabileceği eşik seviyesinin üzerinde olması gerekir. Ancak bu gerekli ve yeterli koşul değildir. Modelde intihar sürecinde doğrudan etkili olmayan ancak acı eşiğini etkileyerek dolaylı olarak sürece katkı sağlayan uzak etmenler de 4 grupta ele alınmıştır:

1. *İntiharın kültürel anlamı*
2. *Yardım aramaya karşı tutumlar*
3. *İntihara ve intihar davranışında bulunanlara karşı tutumlar*
4. *Temel kültürel değerler*

Bu tür sosyokültürel etmenler bir yandan bireyin intihar davranışına yönelip yönelmeyeceğini belirlerken diğer taraftan da sosyal destek gibi faktörler üzerindeki etkisi ile koruyucu ve risk etmenleri üzerinde etkili olacaktır. Örneğin, ailesinde daha önce intihar eden kişilerin olduğu bir genç; öncelikle bu kişinin aileden gelen genetik bir yüke sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu genetik yük intihar davranışı için yakınlaştırıcı bir etmen ise de tek başına yeterli olmayabilir. Aynı zamanda bu gencin madde bağımlısı ise bir risk etmeni olan madde kullanımı gencin intihar riskini arttıracaktır. Eğer genç madde kullanımına ilişkin herhangi bir

tedavi almıyorsa ve yeterince de sosyal destek göremiyorsa kişinin koruyucu etmenler açısından da olumsuz konumda olduğu söylenebilir. Ancak tüm bunlar da gencin intihar davranışı için yeterli etmenler değildir. Tüm bunlara ek olarak bu genç kız arkadaşından da ayrılmış ise böylelikler kişi için yaşadığı bu olumsuz yaşantı, intihar davranışını tetikleyici bir unsur durumuna gelecektir. Genç kendini çaresiz ve yalnız hissedecektir. Ancak böyle bir durumda dahi kişi intiharı bir çözüm olarak görmeyebilir. Bu noktada belirleyici olacak olan gencin ruhsal acı eşiği olacaktır. Ruhsal acı eşiği ise yukarıda da bahsedildiği gibi bir takım sosyokültürel etmenler ile etkileşim içerindedir. Eğer gencin içerisinde bulunduğu toplum intiharı sıkıntılı anlarda başvurulacak bir seçenek olarak görüyorsa, o zaman gencin intihar olasılığı artacaktır. Yine o toplumda eğer sıkıntılı anlarda yardım istemek hoş karşılanmıyorsa bu da gencin intihara sürüklenmesine yardım edecektir. Böylelikle genç dayanılmaz acıdan kurtulmak için tek çözüm yolu olarak intiharı düşünecektir. Görüldüğü gibi kişiyi intihara götüren süreç hiç de basit bir süreç değildir. Birçok etmenin bir araya gelmesi birbiri ile etkileşmesi gerekmektedir.

2.2.6. Ergen İntiharlarında Risk Faktörleri

2.2.6.1. Psikopatolojik Risk Faktörleri

İntihar eden ergenler üzerinde yapılan psikolojik otopsi çalışmaları sonucunda psikiyatrik bozukluklar intihar davranışının dinamiğinde yer alan en önemli etmen olarak saptanmıştır. Bu psikiyatrik bozukluklar arasında depresif bozukluklar ve madde kullanımını ilk sıralarda yer almaktadır (Goult ve Kramer 2000). Araştırmacılar, intiharların %90'ının bağımlılık veya mental bozukluklarla bağlantılı olduğu düşünmektedir (Davis ve Brock, 2002). Ergenlik döneminde intiharla ilgili olarak karşılaşılan diğer psikiyatrik bozukluklar arasında duygu durum bozuklukları, iletişim bozuklukları ve bordeline kişilik bozukluğu yer almaktadır (Berman ve Jobes, 1995). Şizofreni, yetişkin intiharları için önemli risk faktörü oluşturmasına rağmen tüm ergen intiharlarının çok küçük bir kısmında şizofreniye rastlanmıştır (Goult ve Kramer 2000). Benzer şekilde Türkiyede yapılan bir araştırmada da intihar girişiminde bulunan ergenlerin %73.68'inde bir psikiyatrik bozukluğa rastlanmıştır. Bu bozukluklar da yoğunluğuna göre sırasıyla konversiyon bozukluğu, uyum bozukluğu, panik bozukluğu, enüresiz, majör depresyon, otomutilasyon, şizofreni ve zihinsel engel şeklindedir (Tezcan ve diğerleri, 1995). Bir çalışmada afektif bozukluğu olan ergenlerin diğer psikiyatrik bozuklukları olan ergenlere göre intihar düşüncesi ve intihar davranışlarının görülme

sıklığının 4-5 kat daha fazla olduğunu bulmuşlardır (Miller ve Glinski, 2000). Alkol madde kullanımının da ergen intiharlarında oynadığı rol oldukça dikkat çekicidir. Abel ve Zeidenberg (1985), örneklem grubunu oluşturan, 15-24 yaşları arasındaki intihar eden ergenlerin %35'inin kanında yüksek oranda alkol bulunduğunu belirtmektedir (Akt; Miller ve Glinski, 2000). İntihar girişiminde bulunan ergenler açısından iletişim bozuklukları da sıklıkla rastlanan psikiyatrik bozukluklar arasında yer almaktadır. Shafii ve arkadaşları (1985), intihar eden ergenlerin %70'inde antisosyal davranış bozuklukları görülürken, kontrol grubunda bu oranın %35'lerde kaldığını belirtmektedir. Apter ve arkadaşları da (1995), saldırganlığın, iletişim bozukluklarında en önemli öge olduğunu ve bazı intihar davranışlarında en az depresyon kadar önemli bir rol oynayabileceğini belirtmektedir (Goult ve Kramer, 2000, Miller ve Glinski, 2000).

Karşıt olma karşı gelme bozukluğu ve davranım bozukluklarında intihar girişimine eğilim 13 kat artmaktadır (Atay ve Kerimoğlu, 2003). Turgay intihar girişiminde bulunmuş 200 çocuk ve ergenle yaptığı bir çalışmada en sık rastlanan psikiyatrik tanıların uyum bozukluğu ve davranım bozukluğu olduğunu bildirmiştir. Ülkemizde yapılan başka bir çalışmada intihar girişiminde bulunmuş olan 15-19 yaş arası ergenlerin %27.5'inin uyum bozukluğu ve davranım bozukluğu tanılarını aldıkları bildirilmiştir (Ercan ve diğerleri, 2000).

2.2.6.2. Ailesel Risk Faktörleri

Ailenin intiharla ilgili geçmişi, ailedeki medikal ve psikiyatrik rahatsızlıklar da intihar riskini arttırmaktadır. Ekonomik sıkıntı, aile içindeki çatışmalar ve kayıplar, ebeveynlerin ayrı olması, yeniden evlenmesi, aile üyelerinden birinin daha önceden intihar girişiminde bulunması, aile üyelerinde depresyon ve madde kullanımı, risk faktörleri içerisinde sayılmaktadır. İntihara teşebbüs eden ergenler ailelerini ilgisiz, reddeden ve destek olmayan bireyler olarak tanımlamışlardır (Akt; Siyez, 2006). Başka araştırmada da ailenin önemini vurgulamış ve intihar girişimlerinin çoğunlukla dağılmış, ruhsal sorunu ve alkolizmin olduğu ailelerin çocuklarında görüldüğü belirtmiştir (Miller ve diğerleri, 1999). Yapılan birçok çalışmada ergenlerin intihar girişimi öncesinde yoğun ailesel çatışmalar yaşadığı belirlenmiştir (Akt; Siyez, 2006).

2.2.6.3. Biyolojik Risk Faktörleri

Nörokimyasal alanda yapılan bazı çalışmalar serotonin hormonunda işlevsel bir bozukluk olduğunu belirtmekle birlikte intiharla arasındaki ilişki tam olarak açıklığa kavuşmamıştır. Serotoninin azalmasıyla birlikte intihar davranışlarının arttığı belirtilmektedir (Daviz ve Brock, 2002). Araştırmacıların çok büyük bir çoğunluğu benzer şekilde özellikle intihar girişiminde bulunan ergenlerin serotonin düzeylerinin düşük olmasının daha sonraki intiharin tamamlanması açısından önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir (Goult ve Kramer 2000).

2.2.6.4. Durumsal Risk Faktörleri

Ergenlik tek başına bir intihar nedeni sayılmamakla birlikte diğer risk faktörleri ile birleşince kişiler daha kolay intihara yönelebilmektedir. Ergenlik dönemindeki intiharların %40'ında reddedilme, istenmeyen gebelik, okul başarısında düşüklük, kavga etme, sevgiliden ayrılma, aile ile ilgili problemler risk faktörü olarak rol oynamaktadır (Davis ve Brock, 2002). Ergenlik döneminde en önemli stres faktörleri arasında travmatik yaşantılar, kayıplar, ekonomik problemler, sosyal destek sistemlerinin yetersiz olması ve disiplin krizleri de sayılmaktadır (Goult ve Kramer 2001). Amerika'da en önemli risk faktörleri arasında ise evde ateşli silah bulundurulması sayılmaktadır (Brent , 1993). Ayrıca intihar girişimine neden risk faktörleri arasında bilişsel faktörlerden de bahsedilmekte ve yetişkin intiharlarında olduğu gibi çocuk ve ergen intiharlarında da umutsuzluk ve intihar arasında bir ilişki olduğunu belirtmektedir (Goult ve Kramer 2001). Türkiye'de yapılan bir çalışmada da ergenlerde intihar öncesi hakim olan duyguların sırasıyla; kızgınlık ve öfke, sıkıntı ve umutsuzluk olduğu ve intihar girişiminin ardından ergenlerin %89.47'sinin pişmanlık duyduğu belirlenmiştir (Tezcan ve arkadaşları, 1995).

Gençlerdeki intihar davranışı ile stresli yaşam olayları arasında anlamlı ilişkiler yapılan araştırmalarla ortaya konmuştur. İntihar düşüncesi ya da girişimleri olan prepubertal dönemdeki çocuklar intihar davranışı olmayan ergenlik öncesi dönemdeki çocuklara göre daha fazla oranda stresli yaşam olaylarına maruz kalmaktadırlar. Ebeveynlerin ölümü ya da boşanması, kardeş doğumu, hastalık, hastaneye yatma, aile bireylerinin psikiyatrik hastalığı nedeniyle aile iletişimindeki problemler, aile içi şiddet ve tartışmalar nedeniyle oluşan aile içi uyumsuzluk sözü edilen stresli yaşam olaylarıdır. Ergenlik öncesi dönemdeki intihar

davranışında bulunan çocukların ailelerinde yapılan ilk sistematik, kontrollü çalışmada intihar girişim ve davranışları olan çocukların birinci derece akrabaları arasında antisosyal kişilik bozukluğu, madde kullanımı, şiddet ve intihar eylemlerinin, aile içi uyuşmazlığın yüksek olduğunu bildirmişlerdir (Akt; Aktepe ve diğerleri, 2005).

Sosyal destek sistemlerindeki yetersizlik gencin yalnızlık duygusunu, anksiyetesini, düşük benlik saygısını, ret edilmişlik ve ümitsizlik duygularını yoğunlaştırmaktadır. Ümitsizlik duyguları gencin problemlerle baş etme ve çözme yeteneklerini azaltarak intihar riskini arttırmaktadır. İntihar eden çocuk ve ergenler sosyal uyumsuzluklarını ya dürtüsel davranışlar göstererek ya da hayal güçlerini kullanarak çözmeye çalışmaktadırlar. İnkâr, karşıt tepki geliştirme kullanılan savunma mekanizmalarıdır. Ergen kişinin yaşamında çok önemli bir yer tutan arkadaş ilişkilerindeki aksaklıkların bu dönemde tetikleyici olabileceği bildirilmiştir. İntihar davranışı gösteren kızların daha çok erkek arkadaş kaybı ve okul değişikliklerinden, erkeklerin ise daha çok aile içindeki saldırgan tutumlardan etkilendikleri saptanmıştır. Ergenlik dönemindeki pek çok intihar girişimi dürtüsel özellik gösterebilir ve hayatı pek az tehdit edebilir. Çoğu zaman asıl motivasyon başkalarını etkilemek, dikkat çekmek, sevgi ve nefreti iletmek ya da hoşnutsuz bir durumdan kaçmaktır (Akt; Aktepe ve diğerleri, 2005).

2.2.6.5. Önceki İntihar Girişimleri ve İntihar Düşüncelerinin İfadesi

Daha önceki intihar girişimleri de, bir kişide intihar riskinin yüksek olduğunun göstergesidir. Tüm intiharların %19-24'ünde daha önce yapılmış intihar girişimleri bulunmakta, girişimlerin %10'u 10 yıl içinde tamamlanmış intihar ile sonlanmaktadır. Bir intihar girişiminden sonraki 3-6 ay intihar riskinin en yüksek olduğu dönemdir. Ayrıca daha önce intihar girişiminde bulunmuş kişilerde sonraki girişimlerin tekrarı daha yüksektir. İntihar düşüncelerini dile getiren kişilerin %20'si intihar girişiminde bulunmakta, ayrıca intihar eden kişilerin de %80'i bu düşüncelerini önceden dile getirmiş olmaktadır. Bu kişilerin önemli bir bölümü girişimden önce profesyonel yardım aramaktadırlar. Araştırmalar, intihar girişiminden önceki iki ay içinde hastaların %47'si pratisyen hekimlere başvurmuştur. Bu kişilerin %70'i psikolojik yakınmalarını dile getirmekle birlikte, intihara ilişkin düşüncelerini ifade edenlerin oranı azdır (%14) ve hastaların %69'una psikotrop ilaç verilmiştir. Psikotrop

ilaç verilenlerin %64'ü intihar girişiminde bu ilaçları kullanmışlardır (Akt; Demirer ve Eşel, 2003)

İntihar davranışı açısından risk faktörlerini belirlemede takip çalışmaları da kullanılmıştır. Psikiyatrik tedavi alıp taburcu edilen 180 ergenin 5 yıllık takip çalışmasında ergenlerin %25'inin intihar girişiminde bulunduğu bildirilmiştir. Bu çalışmada hastaneden çıkıştan sonraki ilk 1 yılın intihar davranışı açısından oldukça riskli bir dönem olduğu saptanmıştır. Ayrıca intihar girişimleri açısından en güçlü faktörün önceki girişimlerin varlığı olduğu ve duygudurum bozukluklarının da tabloya eklenmesinin riski arttırdığı belirtilmiştir (Lewis, 2002).

2.2.6.6. Çocukluk Travmaları

Erken çocuklukta fiziksel ve cinsel istismara uğrama, anne-baba ihmali gibi travmatik yaşantıların erişkinlikte intihara eğilime neden olduğu bildirilmektedir. Çocukluk travmaları bağımsız olarak da intihar riskini arttırmaktadır Ancak bu erken travmaların hangi yolları kullanarak intihar riskini artırdığı açık değildir. Bu travmaların sadece intihar davranışına değil, genel olarak saldırganlığa eğilim oluşturduğu öne sürülmektedir (Brodsky ve Stanley, 2001) Erken çocukluk travmaları hem intihara eğilimi artmasına, hem de istismar hatıralarını canlandıran olaylar vasıtasıyla stres yaratıcı olarak rol oynayabilmektedir (Akt; Demirer ve Eşel, 2003)

Şiddet özellikle fiziksel ve cinsel kötüye kullanımın, gençlerdeki intihar davranışında güçlü bir risk faktörü olduğu belirtilmiştir. Araştırmalar, intihar girişiminde bulunan ergenlerde ergende fiziksel kötüye kullanım şüphesinin 3-9 kat oranında yüksek olduğunu, cinsel kötüye kullanımın ergenlerdeki tekrarlayıcı intihar girişimleri açısından riski 8 kat arttırdığını göstermektedir (Akt; Aktepe ve diğerleri, 2005).

Kendine zarar verme davranışını en çok etkileyen etmenlerin başında ergenin geçmişte yaşadığı ya da halen yaşamakta olduğu fiziksel, duygusal ya da cinsel istismar gelmektedir. Gladstone ve arkadaşları (2004)'na göre istismara uğrayan ergen, bedenini yaralamayı öğrenerek bu davranışı yaşadığı dayanılmaz duygulara geçiş yolu olarak görebilir. Webb (2002)'e göre ergen yaşadığı travmatik olaydan kendini sorumlu tutarak kendini suçlayabilir,

bu nedenle çeşitli türlerde kendini cezalandırabilir. Skegg (2005)'e göre, kendini ailesinden soyutlayan ya da soyutlanan bir genç için öfkesini göstermesinin bir yolu olarak kendi bedenine zarar vermek onlarla iletişim için tek yol olarak algılanabilir. Favazza (1992), kendine zarar veren istismara uğramış gençlerin çoğunun hislerini donuk ya da ölü olarak tanımladıkları görülür. Kendileri kesmek bir şekilde canlı olduklarını kendilerine göstermek anlamına gelebilir. Gladstone ve arkadaşları (2004), kendini kesmenin ağlamanın bir başka yolu olduğunu, öfke ya da incinme gibi olumsuz duyguların kendini kesmede önemli derecede rol oynadığını belirtmişlerdir. Aile özellikleriyle ilgili yapılan araştırmada, ergenlerin erken dönemde izolasyon duygusu ya da ayrılık kaygısı yaşamalarının da kendine zarar verme davranışına neden olduğu belirtilmiştir. Çocuklar ailenin sıkıntılarla baş etme biçimini ve öfkenin ve öfkenin dışa vurumunu içselleştirmekte ve sıkıntılarla karşılaştıklarında bu yöntemi kullanabilmektedirler. Cooper ve arkadaşları (2005), kendine zarar verme davranışının intihar girişimi için güçlü bir öngörü olduğunu, özellikle kendine zarar verme davranışındaki ilk altı ayda intihar riskinin çok yüksek olduğunu, daha sonrasında da bu riskin devam ettiğini vurgulamaktadır (Akt; Serim ve diğerleri, 2009)

İntihar girişimi ve kendine zarar verme davranışı olan kişilerde çocukluk çağı travma yaşantılarına yoğun biçimde rastlanmaktadır. Kendini yok etme ve zarar vermeye yönelik davranışlar, sadece çocukluk travması yaşayan, çocukluk döneminde ihmal edilmiş insanlarda değil, hayvanlarda da gözlenmiştir. Bebeklikte izole edilerek anne bakımı almaları engellenen maymunlarda kendini dövme, kafalarını sert yerlere vurma, kafa sallama gibi davranışlar gösterdikleri görülmüştür. Duygusal, fiziksel istismar ve ihmale uğrayan kişide yoğun suçluluk duyguları, kendine yönelik saldırganlık bulunmuştur. (Akt., Kılıç, 2006)

Tamamlanmış intihar eylemlerin bilimsel olarak 8 veya 10 yaşından itibaren başladığı kabul edilir. Ancak bazı araştırmalar 5.5 yaşında bir çocuğun intihar girişiminde bulunduğunu gösterir. Genellikle intihar eyleminin başlama yaşı 8'dir. Bu yaştan önce intihar girişimlerine rastlanmadığı belirtilir. Çocuklar 5 yaşına dek ölümü geriye dönüşlü bir olgu olarak tasarlarlar. Bu yaşa kadar ölüm "bir yere gitme" olarak algılanır. 8 yaş sonrasında ise çocuklar ölümün geriye dönülmez bir olay olarak algılayabilirler. Çocuklarda özkıyım girişimlerini ve tamamlanmış özkıyımların oranlarının oldukça düşük olması, çocuktaki ruhsal yapılanmanın intihar kararı alacak ve bu kararı uygulayacak kadar gelişmemiş olması, çocukluk döneminin daha bağımlı bir dönem olması ve aile gibi sosyal desteklerin çocuğa karşı daha duyarlı ve ilgili olması nedeniyledir (Akt; Ulutaş, 2006)

İntihar davranışının temelinde kendine zarar verme niyeti bulunmaktadır. İntihar niyeti açık ve güçlü olabileceği gibi belirsiz de olabilir. Çocuk ve ergenlerde kendine zarar verme davranışlarının olması klinisyene intihar potansiyeli açısından yol gösterici olabilmektedir (Lewis, 2002). İntihar davranışı ölüm isteği ile ilgili olmakla birlikte çocuklarda olduğu gibi ergenlerde de ölüm kavramının olgunlaşmamış olabileceği ya da değişkenlikler gösterebileceği unutulmamalıdır (Atay ve Kerimoğlu, 2003).

Ergen intihar girişimlerinin yaklaşık üçte ikisinin ölme arzusundan farklı güdülerle gerçekleştirildiği bildirilmiştir. Ergenlik dönemindeki pek çok intihar girişimi dürtüsel özellik gösterebilir ve hayatı pek az tehdit edebilir. Çoğu zaman asıl motivasyon başkalarını etkilemek, dikkat çekmek, sevgi ve nefreti iletme ya da hoşnutsuz bir durumdan kaçmaktır (Brent & Kolko, 1990).

2.3. Yalnızlıkla İlgili Kuramsal Bilgiler ve Açıklamalar

2.3.1. Yalnızlığın Tanımı

Pepleu ve Perlman'a (1984) göre yalnızlık bireyin var olan sosyal ilişkileri ile arzuladığı sosyal ilişkileri arasındaki farklılık sonucu yaşanan hoş olmayan bir duygu durumudur. Yalnızlık bireyin tek başına kalması anlamına gelmez. İnsanlar tek başına olduklarında kendilerini yalnız hissetmeyecekleri gibi çevreleri kalabalık olduğu halde yalnız hissedebilirler. Bu nedenle yalnızlık duruma göre değişen öznel bir yaşantıdır.

Weiss'e (1973) göre ise yalnızlık, kişinin ihtiyaç duyduğu sosyal ilişkilerin olmaması veya değişik sosyal ilişkileri bulunmasına rağmen, bu ilişkilerde yakınlığın, içtenliğin ve duygusallığın bulunmaması durumudur.

Sullivan (1953) yalnızlığı diğerleriyle yakınlık kurma ihtiyacının yeterince giderilememesi sonucu ortaya çıkan oldukça nahoş, rahatsız edici bir yaşantı olarak kavramlaştırmıştır. Sullivan için birey toplumsal bir varlık olup, doğumdan sonra toplumsallaşma sürecine girmektedir. Ergenlik öncesi dönem diğer insanlarla yakın ilişkilerin başlaması açısından önem taşımakta ve çocuk bu dönemde yakın ilişkiler kuramazsa umutsuzluğun da eşlik ettiği yoğun bir yalnızlık içine düşmektedir (Akt; Eren, 1994).

Leiderman (1980) yalnızlığı, “bireyin diğerlerine duyulan belirsiz bir ihtiyaçla birlikte, diğerlerinden ayrı olduğu duygusunun farkında olduğu bir duygu durumu” olarak tanımlamaktadır. O’na göre yalnızlık, fiziksel olarak tek başına olunan, ancak yalnız olmaktan dolayı olumsuz, nahoş duyguların yaşanmadığı tek başına olma durumunun aksine nahoş bir yaşantıdır (Akt., Duy, 2003).

Sadler ve Johnson’a (1980) göre “yalnızlık, içsel dünyadaki ilişkisel gerçekliğe ilişkin temel sistemde bir bozulmanın olduğunu işaret eden, farklı bir öz farkındalık biçimi oluşturan, toptan ve çoğu zaman akut bir duyguyu barındıran bir yaşantıdır.” Young’a (1982) göre yalnızlık, doyurucu kişilerarası ilişkilerin yokluğu ya da algılanan yoksunluğu ve bu gerçek ya da algılanan yoksunluğa psikolojik zorlanma belirtilerinin eşlik etmesi durumudur (Akt., Koçak, 2008)

Rogers (1994), yalnızlığın bireyin diğerleri ile hiçbir gerçek ilişkisinin olmadığını hissettiği an ortaya çıkan bir durum olduğunu belirtmiştir.

De Jong-Gierveld’e (1998), göre yalnızlık, özellikle, bireyin istediği ilişkileri kurmada kendini kişisel olarak yetersiz hissettiğinde ortaya çıkan ve arzu edilen kişilerarası ilişkiler ile bireyin sahip olduğu kişilerarası ilişkiler arasında fark yaşandığında hissedilen bir durumdur.

Rook (1984), yalnızlığın kapsamlı bir tanımını yapmıştır. Yalnızlık, bireyin yabancı hissettiği, yanlış anlaşıldığını hissettiği ya da başkaları tarafından kabul edilmediğini hissettiği ya da sosyal bütünleşme ve duygusal yakınlık için fırsat yaratan etkinliklerde gerek duyulan sosyal partnerlerin olmadığı durumlarda ortaya çıkan kalıcı duygusal bir rahatsızlık durumudur. Bu izole edilmek veya tek başına kalmakla eş anlamlı değildir. Tek başına olma, kişisel bir tercihtir. Bazı insanlar tek başına zaman geçirmeyi seçerler çünkü bu şekilde geçirdikleri zamanı kendileri için eğlenceli bir deneyim olarak görürler.

Ergen yalnızlığına birçok faktör katkıda bulunmaktadır. Bu faktörlerin çoğu ergenlerin ergenlik dönemine girdikleri andan itibaren karşılaştıkları ani ve keskin değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Bu değişiklikler ergenlerde karşılanması güç yeni beklentiler yaratabilmektedir. Ergenlerin yaşamak zorunda oldukları bu ani ve keskin değişiklikler aynı zamanda ergenlerin var olan ilişkilerini kesintiye uğratarak ve sosyal uyumlarını etkileyerek

yalnızlaşmalarına neden olabilmektedir. Bunların dışında utangaçlık ve düşük benlik saygısı, sosyal beceri eksikliği de ergenlerde yalnızlığa zemin hazırlayabilmektedir (Brennan, 1982).

2.3.2. Yalnızlığın Türleri

Yalnızlığın farklı şekilleri bulunmaktadır. Çevre tarafından itilme sonucu yaşanan yalnızlık, içinde yaşadığı topluma yabancılaşma biçiminde yaşanan yalnızlık, çevresiyle ilişkilerini en aza indirerek kendi seçimi ile yaşadığı yalnızlık ve insanın kendini anlaşılmamış kimsesiz hissettiği gerçek yalnızlık gibi birbirinden çok farklı yaşantıların tümü “yalnızlık” sözcüğüyle dile getirilir (Geçtan, 2004b).

Bireylerin, farklı ihtiyaçlarını karşılayan farklı kişisel ilişkilerinin varlığına bağlı olarak Weiss (1973), yalnızlığın iki kategoriye ayrılabilceğini belirtmiştir.

1) Duygusal Yalnızlık: Başka bir insana yakın bir bağlılığın olmamasından kaynaklanan, kaygı ve boşluk duygularının görüldüğü durumdur. Duygusal yalnızlık çocuklar için anne-baba, yetişkinler içinse bir eş ya da yakın arkadaş gibi bağlanılabilecek bir figür ya da imge yokluğundan kaynaklanır. Bu yalnızlık, bir anlamda bu boşluğu dolduracak bir ilişkinin kurulması ile aşılabılır. Fakat bu ilişki yüzeysel olmamalıdır. Samimi olmayan davranışlardan oluşmamalıdır. Ayrıca Weiss, duygusal yalnızlığı, çocukluk dönemine ait terk edilme korkusunun güçlü bir anımsaması olarak da görür. Yalnızlığı rahatsız edici ama uyumsal bir duygusal durum olarak görmüştür çünkü yalnızlık önemli gereksinimlerin karşılanmadığına dikkati çeken bir anımsatıcı işlevi görür ve düzeltici önlemler alınmadıkça devam etme eğilimindedir.

2) Sosyal yalnızlık: Sosyal ağdaki eksiklikleri içermektedir. Sosyal ilişkileri kapsayan sosyal ağın var olmamasından kaynaklanan depresyon ve sıkıntı ile birlikte görülen yalnızlık türüdür. Yani, bireylerin ortak ilgi ve aktivitelerini paylaştığı bir gruba ait olduğu sosyal ilişkilerinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

McWhirter (1990), yalnızlığı kişilerarası, psikolojik, sosyal, kültürel ve kozmik olmak üzere beş farklı boyutta incelemiştir:

Kişilerarası yalnızlık: Bireyin kendisini başkalarından uzak olarak algılamasıdır.

Psikolojik yalnızlık: Benliğin farklı bölümlerinin birbiri ile ilişki kurmaması sonucu ortaya çıkan bir yalnızlık durumudur.

Sosyal yalnızlık: Gruptan ya da toplumdan uzaklaşma durumudur.

Kültürel yalnızlık: Kişinin kültürel kaybı ya da ciddi kültürel değişimler nedeniyle başkalarından uzaklaşma duygusudur.

Kozmik yalnızlık: Dinsel bağın yok olması nedeniyle yabancılaşma ya da Tanrıdan uzaklaşma duygusudur.

Young (1982), ise yalnızlığın zamana bağlı olarak üç tipini tanımlamıştır. Bunlar geçici, durumsal ve kronik yalnızlıktır.

Geçici yalnızlık, üzerinde fazla durulmayan bir yalnızlık tipidir. Birkaç dakika veya birkaç saat devam eder ve semptomları şiddetli değildir. Zaman zaman pek çok insan tarafından yaşanan yalnızlık duygusunu içerir.

Durumsal yalnızlık, daha önce ilişkilerinde doyum sağlayan bireyin ilişkilerindeki değişikliğe bağlı olarak doyum alamaması veya bireyin sosyal ilişki ağındaki önemli bir kaybı (evden ayrılma, bazı ilişkilerin sonlanması gibi) nedeni ile yaşadığı yalnızlık duygusunu içerir.

Kronik yalnızlık, ise birbirini takip eden en az iki yıl veya daha uzun süre ilişkilerde yaşanan doyumsuzluğu yansıtır. Kronik yalnızlık, birey tarafından uzun dönemli yaşanan bilişsel ve davranışsal yetersizlikleri içerir. Kronik olarak yalnız insanlar, durumsal olarak yalnızlık yaşayan insanlardan, daha az derin ve yakın ilişkiye sahiptirler.

Durumsal ve geçici yalnızlık genellikle çevresel olayların ürünüdür. Kronik yalnızlık ise çevreden çok duygusal durumları içeren iç faktörlerle ilgilidir. Kronik yalnızlık türü fiziksel ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir (Young, 1982).

Özodaşık (1989), yalnızlığı fiziksel yalnızlık, yabancılaşma, kınama, kendi isteği ile gerçekleşen yalnızlık ve gerçek yalnızlık olmak üzere beş boyutta sınıflandırmıştır.

Fiziksel yalnızlık (tek başına oluş): Bir insanın tek başına yaşama biçimidir. Bir insanın kendi çevresinden almaya alıştığı uyaranlardan yoksun kalması davranış bozukluklarına yol açabilmektedir. Çünkü fiziksel yalnızlık, zamanla duygusal yalnızlığa dönüşebilmektedir. Uzun süre fiziksel olarak yalnız kalan kişilerde ruhsal çöküntü, gerçek ile gerçek dışını ayırt etmede zorluk çekme, dikkatini toplayamama durumlarına sıklıkla rastlanmaktadır.

Yabancılaşma (toplumu dışlayanlar): Kişinin içinde yaşadığı kendi toplumuna yabancılaşma biçiminde yaşanan yalnızlıktır. Bu tür kişileri toplum standartları tatmin etmemektedir. Toplum standartlarının eksik ya da yanlış olduğunu düşünen bu bireyler, toplumu reddederek, benimsedikleri bir yaşam tarzını tek başlarına sürdürmeye çalışan insanlardır.

Kınama (toplum tarafından dışlananlar): İçinde yaşadığı toplumdan bir çok yönüyle ayrılan kişilerin bu farklarından dolayı, toplum tarafından dışlanarak, yalnızlığa iletilmesi durumudur. Herhangi bir kişisel özelliğinden veya bir davranışından dolayı insanlar, üstü kapalı olarak toplum tarafından dışlanmaktadır. Bundan dolayı birey güçsüzlük ve zavallılık duygularının içine düşmektedir. Böyle kişiler kınama duyguları altında kendilerini ezilmiş hissederek yalnızlık duygularına kapılmaktadır.

Kendi tercihi ile gerçekleşen yalnızlık: Bu tür yalnızlık, insanın çevresiyle ilişkilerini en aza indirerek, kendi seçimi ile yaşadığı yalnızlık biçimidir.

Gerçek yalnızlık: Kişinin kendisini anlaşılmamış ve kimsesiz hissettiği yalnızlık türüdür. Bu tip yalnızlık, psikolojik bir yalnızlıktır. Bu tip yalnızlık yaşayan kişiler, ilgilerinin ve fikirlerinin çevresindeki insanlar tarafından paylaşılmadığını, kendilerinin terk edildiğini, uyumsuz bir kişi olduğunu düşünmektedirler. Bu kişilerin kendileri hakkındaki olumsuz düşünceleri çok daha fazla olduğu için, çevresindekilerin de kendisi hakkında olumsuz düşünceler beslediğini düşünmektedirler.

Yalnızlığın boyutları incelenirken, yalnızlık duygusunun hissedilme yoğunluğu, süresi ve yalnızlığın hissedildiği yaşam alanlarının ölçüt olarak alındığı görülmektedir. Buna göre, insanlar yalnızlığı farklı şekillerde yaşayabilmektedir.

2.3.3. Yalnızlıkla İlgili Kuramlar

2.3.3.1. Psikanalitik Kuram

Zilborg (1938), yalnızlığın bilinen ilk psikolojik analizini yayınlamıştır. Yazar, yalnızlıkla tek başına olmayı birbirinden ayırmış, tek başına olmanın normal ve spesifik birini kaybetmekten kaynaklanan geçici bir ruh durumu olduğunu ancak yalnızlığın yaşamda daha inatçı ve baskın, kalbi kemiren bir kurt gibi olduğunu belirtmiştir. Zilborg'a göre yalnızlık narsizmin, megalomanyanın ve düşmanlığın temel özelliklerini yansıtır. Yalnız birey, kişisel, çocukça duygularını korur ve başkalarının kendisini övmesini ister. Ayrıca nadiren başkalarına ya da kendine karşı açık kalpli davranır (Akt., Peplau ve Perlman, 1982).

Freud (1938), gelişim dönemleri açısından incelemelerinde, kişiliğin temel karakter yapısında bebeklik ve çocukluk yıllarının önemini belirtmiştir. Ona göre, bağımlı ve çaresiz olan bebeğin, her türlü fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayan anne, aynı zamanda dış dünyaya karşı güven duygusunun oluşumuna zemin hazırlar. Oral dönemi başarı ile atlatan bireylerde

kişilik özellikleri aşırı bağımlı ya da kıskanma duyguları olmaksızın, diğer insanlara verebilme ve onlardan alabilme niteliklerini içerir. Böyle kişiler kendilerine olduğu kadar diğer insanlara da güvenir ve onlarla ilişkilerini daha sıcak, sevecen ve güven dolu olarak sürdürür. Anal dönemde çocuğun tuvalet eğitiminin anne ile uyumlu bir ilişkiyle çözümlendiği durumda, özgürce seçim yapabilen, bağımsızlığını sürdürebilen, girişimde bulunan, diğer insanlarla işbirliği yapabilen gibi olumlu özelliklerin öne çıktığı kişilik yapıları gelişmektedir. Genital dönemde ise bireyin, toplumsallaşma ve grup etkinliklerine katılma eğilimi içinde olduğu gözlenir. Bu dönemi başarıyla atlatan birey, diğer insanlarla daha anlamlı sevgi ilişkileri kurabilir (Akt., Öztürk, 1997).

Erikson (1988) ergenlik döneminde özkimliğe ulaşma sorununu çözmemiş bir bireyin genç yetişkinlik döneminde başkalarına yaklaşmaktan korktuğu, yakın dostluklar kuramadığı, yalnız olma eğilimi gösterdiği ve aynı duygusal yalıtımın yetişkinlik yıllarına da aktarıldığı görüşündedir. Ergenlik döneminde birey yakın insan ilişkileri kurabilme olgunluğuna erişemezse, bu dönem yalnızlık ve diğer insanlardan yalıtılma ile sonuçlanmaktadır (Akt., Hortaçsu, 2003).

Fromm (1961) insanın doğadan ve diğerlerinden kopmuş olması sonucunda kendini yalnız hissettiğini vurgular. İnsanın yaşamını sürdürmesi için başkalarıyla olması gerektiğini, bundan dolayı da yoğun yalnızlık korkusu taşıdığını belirtir. Çocuğun büyüdükçe daha fazla bireyselleştğini, bunun sonucunun da artan yalnızlık duygusu olduğunu ifade eder. Bugünkü sistemde insanın malı mülkü arttıkça kendi öz varlığı azalmaktadır. Fromm'a göre yalnızlıktan kurtulma çabalarında, bireyselleşme süreci geriye doğru işlemediğinden birey boyun eğici davranışlar sergilemekte, çaresizlik ve yalnızlık bu sürecin kaçınılmazları haline gelmektedir (Akt; Kozaklı, 2006).

Horney, kullandığı “temel kaygı” kavramı ile çocuğun düşman bulduğu dünya içinde duyduğu yalnızlık ve çaresizlik duygusunu tanımlamış ve bireylerin kaygı yaşantısına karşı kendini sevecenlik, boyun eğme, güç ve insanlardan uzaklaşma yollarından birini kullandığını belirtmiştir. Horney'e göre insanın anlamlı bir yalnızlık duygusu taşıması nevrotik değildir. Fakat, insanlarla ilişki kurma, onlarla birlikte olmaya dayanılmaz bir gerilim eşlik ediyorsa ve yaşamdan uzaklaşma temelde bu gerilimden kaçmaya yönelik bir araç durumuna gelirse bu yalnız olma arzusu nevrotik, coşkusal bir yalıtımın göstergesi olur (Horney, 1999).

Sullivan (1953), yalnızlığın köklerini çocuklukta görmüştür. Sullivan insanların ilişkilerinde yakınlık kurma ihtiyacının altını çizmektedir. Bu ihtiyaç, ilk olarak bebeğin dokunma ihtiyacı ile başlayıp ilk ergenlik döneminde yakın bir arkadaş edinme şekline dönüşür. Sullivan, çocukluk döneminde anne babası ile hatalı etkileşimden dolayı sosyal becerileri olmayan gençlerin arkadaşlık ilişkilerinde yakınlık ihtiyacını tatmin etmeye çalıştığını ve bu konuda güçlükler yaşadığını belirtmiştir. Sosyal beceri yetersizliği yalnızlığa neden olmakta ve en olumsuz hali ile ergenlikten başlayarak önem kazanmaktadır (Akt; Peplau ve Perlman, 1982).

Ergenlik dönemi yalnızlık kavramının yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Pek çok araştırmacı, yalnızlığın ergenlik döneminde diğer gelişim dönemlerine göre daha yoğun ve daha yaygın bir şekilde yaşandığını ileri sürmektedir. Bu gelişim döneminde, fiziksel değişim, kimlik ve kişilik gelişimi gibi kaçınılmaz ve önemli olaylar yaşanmasının bunda etkili olabileceği düşünülmektedir.

2.3.3.2. Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel yaklaşımı savunan kuramcılara göre yalnızlık, bireyin sahip olduğu ilişkiler ile sahip olmayı arzu ettiği ilişkiler arasında bir uyumsuzluk, farklılık algılandığında yaşanır. Bu yaklaşıma göre, bilişler, sosyal ilişkilerdeki yetersizlikle ilgili yalnızlık arasında arabulucu bir faktördür. Yalnızlık yaşantısındaki bilişsel süreçlerin önemi, bilişsel uyumsuzluk modelinde vurgulanmıştır. Bilişsel uyumsuzluk modeli yalnızlığı bireyin bakış açısına göre inceler. (Peplau ve Perlman, 1984). Yalnız bireylerin yapmış oldukları yüklemeler, yalnızlık durumuyla baş etme davranışını, duygularını ve geleceğe dair beklentisini etkilemektedir. Kişiler arası ilişkilerdeki başarısızlıklarını kontrol edemediği faktörlere yükleyen, mevcut durumu değişmez olarak algılayan birey, yalnızlığıyla baş etmesi konusunda daha edilgen hale gelir ve geleceğe dair umutsuzluk yaşar. Böylesi algılamalar içinde olan birey, kendisine dair olumsuz bir bakış açısı geliştirerek benlik değerinin düşmesine neden olmaktadır. Düşük benlik değeri yalnızlığın nedenidir ve bireyin doyum verici sosyal etkileşimler oluşturmaya mani olabilecek duygu ve tutumlara eşlik eder. Böylece yalnızlığı getirecek koşulların hazırlanmasına katkı sağlamış olur (Peplau, Miceli ve Morasch, 1982)

De Jong-Gierveld (1978)'e göre aynı sosyal ilişki örüntüsüne sahip iki kişiden biri kendini yalnız hissedebilirken, diğeri yalnızlık yaşamayabilir. Bilişsel yaklaşımlar,

yalnızlığın, bireyin isteği ve gerçekleştirdiği sosyal ilişkiler örüntüsü gibi iki faktör arasındaki farkı algıladığı zaman meydana geldiğini ileri sürmüşlerdir (Akt., Peplau ve Perlman, 1982).

2.3.3.3. Bilişsel Davranışçı Yaklaşım

Yalnızlık kavramı hakkında Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımı benimseyen kuramcılar pek görüş bildirmemişlerse de yalnızlık konusunda Young (1982) oldukça önemli çalışmalar ortaya koymuştur. Young'a (1982) göre yalnızlığın önlenmesi yalnız bireylerin akılcı olmayan inançlarının ele alınmasıyla başlamaktadır ve Young (1982), çalışmalarında bu tür inançlara sahip bireylerin, kendilerini değerlendirmelerini ve inançlarını yeniden düzenlemelerini amaçlamıştır. Young ayrıca, yalnızlık olgusunun farklı şekillerde yaşanabildiğini, danışanların farklı "yalnızlık grupları" içinde yer alabildiklerini öne sürerek yalnızlık duygusuna neden olan tipik otomatik düşünceleri araştırmış ve bu düşünceleri 12 gruba ayırarak tanımlamıştır: (Akt., Koçak, 2008)

- 1- *Tek Başına Olmaktan Mutsuzluk Duyma:* Yalnızlık yaşayan bireyler çoğunlukla edilgen, dağınık ve güçsüzdür. Bazıları kontrol edemeyecekleri bir şeyin olmasından korku duyar. Yalnız kaldıklarında kendileriyle ilgili bir şeylerin yolunda gitmediğine inanırlar.
- 2- *Düşük Benlik Kavramı:* Yalnızlık yaşayan birçok bireyin kendisini, çekici ve sevilecek birisi olarak görmediği için ilişki kurmaktan çekinirler.
3. *Sosyal Kaygı:* Yalnızlık duygusuna sahip bireyler, diğer insanların yanında kendilerini rahat hissedemezler. Diğerleri tarafından yargılanacaklarına ve reddedileceklerine inanırlar.
4. *Sosyal Uyumsuzluk:* Yalnız bireyler diğerleri tarafından sevilmediklerine ve sosyal becerilerinin yetersiz olduğuna inanırlar.
5. *Güvensizlik:* Pek çok yalnız birey, insanlara güvenemedikleri için arkadaşlık kurmaktan kaçınırlar. Ayrıca insanların çoğunun sadece kendilerini düşündüğüne inanırlar.
6. *Sınırlama:* Yalnız insanlar, anlaşılmadıklarını ve insanlarla iletişim kuramadıklarını düşünürler. Duygu ve düşüncelerini kendi içlerinde saklamaları gerektiğine inanırlar.
7. *Eş Seçiminde Problemler:* Yalnız bireyler, iletişim kurabildiği çok az kadın/erkek olduğuna ve sürekli incitildiklerine inanırlar. Karşı cinsle yakın ilişkiler başlatma konusunda girişimleri yetersizdir ve uygun olmayan arkadaş ya da sevgili seçiminde bulunurlar.
8. *Yakınlığı Reddetme:* Yalnız bireyler, tekrar incitilmekten ve hayal kırıklığına uğramaktan çekinme, kendisinde yanlış giden bir şeylerin olduğuna inanma gibi düşüncelere sahiptirler. Geçmişteki hataları düzeltemeyeceklerine inanarak incitilmektense yalnız kalmayı tercih ederler.

9. *Cinsel Kaygı*: Yalnız bireyler, iyi bir sevgili olmadıklarına inanırlar. Seksün karşı tarafın değerlendirdiği bir performans olduğuna inandıkları için cinsel aktivitelerden kaçınmaktadırlar.

10. *Duygusal Bağlanma İle İlgili Kaygı*: Yalnız bireyler, arkadaşlarının ya da sevgililerinin duygusal isteklerini karşılama konusunda kaygılıdırlar. Onları yeteri kadar tatmin edemediklerine inanırlar.

11. *Pasiflik*: İlişkide atılganlığın olmamasıdır. İlişkilerdeki problemlerin kendi hataları olduğuna ve sürekli eleştirildiklerine inanırlar. Eleştirinin doğruluğuna ve arkadaşının sevgilisinin kendisinden ayrılacağı anlamına geldiğine inanırlar. Karşı tarafın kendisini anlamasını beklerler.

12. *Gerçekçi Olmayan Beklentiler*: Yalnızlık yaşayan bireylerin arkadaşlarına ve sevgilerine karşı yüksek beklentileri vardır. Bu beklentiler karşılanmadığı zaman hayal kırıklığına uğramaktadırlar. Karşı tarafın hatalarına tahammülleri yoktur ve hayal kırıklığına uğramaktansa yalnız kalmayı tercih ederler.

2.3.3.4. Rogers'ın Fenomenolojik Yaklaşımı

Rogers'ın yalnızlıkla ilgili analizleri de danışanlarıyla yaptığı klinik çalışmalara dayanır. Rogers yalnızlığı zayıf uyumun bir göstergesi olarak görür. Toplum, bireyin davranışlarını sınırlandırmış ve sosyal olarak onaylanan bir yola sokmuştur. Bu da gerçek ve başkalarına gösterdiği benliğin birbirinden farklı olmasına yol açmıştır. Rogers, yalnızlığın en yaygın nedenini, bireyin bu gizli yanının açığa çıkması durumunda hiç kimsenin bireyin gizli yanına özen göstermeyeceğine ve bireyin gizli yanını anlamayacağına ilişkin sahip olduğu inancı olarak ele alınmaktadır. Bireyin sevimsiz biri olduğuna ve reddedileceğine ilişkin bu kanısı, kendisi ile ilgili gerçekleri diğerleri ile paylaşmasını engellemekte ve sonuçta yalnızlık yaşamaktadır (Akt., Peplau ve Perlman, 1982).

Rogers'a göre (1994) insanlar, içlerinde taşıdıkları kişiliği hiç kimsenin tam olarak anlayamayacağını düşündüklerinden, yakın çevreleri tarafından onay görecektir şekilde hareket ederler ve içlerindeki kişiliği göstermemek için savunmalar geliştirirler. Ne zaman isteyerek ya da zorla bu savunmalardan bir ya da birkaçı bırakılır ve içlerinde taşıdıkları kişilik, benlik ortaya çıkar, işte o an bireyin yaşadığı en derin yalnızlık anıdır. Birey içindeki benliği, kişiliği savunmalar, maskeler yoluyla diğerlerinden olabildiğince sakladıkça yalnızlığı da artmaktadır. Bireyin bu yalnızlıktan kurtulmasının, bireyin değerli olmadığı ve bu yüzden

sevilmeyeceğine, çevresindeki insanlar tarafından kabul görmeyeceğine olan inancını değiştirmesiyle mümkün olabileceğini öne sürmektedir.

2.3.3.5. Varoluşçu Yaklaşım

Varoluşçu yaklaşıma göre insan doğası gereği yalnızdır ve yalnızlık olumlu bir yaşantıdır. Bu yüzden varoluşçular yalnızlığın kökeni ile ilgilenmezler çünkü yalnızlık varoluşun gereğidir. Bireyin kendisini özgür, bağımsız kılabilmesi için diğerlerinden ayrılabilmeyi başarması gerekmektedir. Bu da yalnızlığı gerektirir; insanın yaratıcılığının farkında olması bir başka yaratıcı ve koruyucu olduğu inancını bırakması anlamına gelmektedir. “Derin yalnızlık, kendini yaratma eyleminin yapısında vardır. Hiç kimse bizim deneyimlerimizi bizim adımıza yaşayamaz. Bunun için farklı ve ayrı oluşumuz varlığımız için gerekli bir durumdur. Varoluşçu yaklaşıma göre hiçbir ilişki yalıtımı yok edemez. Her birimiz varoluşta yalnızız. Hiç kimse bizim düşüncelerimiz duygularımızı yaşayamaz. Ancak yalnızlık o şekilde paylaşılabilir ki, sevgi yalıtım acısını telafi eder. İlişkiler temel ve evrensel yalıtımı hafifletmektedirler. Eğer varoluştaki yalıtılmış durumumuzu kabul edebilir ve kararlılıkla yüzleşebilirsek başkalarına sevgiyle yönelebiliriz. Diğer taraftan eğer, yalnızlık uçurumu önünde korkunun etkisi altında kalırsak başkalarına uzanamayız. Bu durumda ilişkimiz kesinlikle gerçek bir ilişki olmayacak, yerinden çıkmış ters giden, çarpıtılmış bir şey olacaktır (Yalom, 2001).

Bu yaklaşımın önde gelen düşünürlerinden Moustakas (1961), yalnızlık kaygısı ile gerçek yalnızlığın ayrımının iyi yapılması gerektiğini vurgular. Yalnızlık kaygısı, bireyin ele aldığı, ilgilendiği önemli yaşam sorularından dikkatini başka yöne çeken ve başkalarıyla sürekli faaliyet içinde olma arayışını motive eden bir savunma mekanizması sistemidir. Gerçek yalnızlık, bireyin yüz yüze geldiği doğum, ölüm, değişim, trajedi gibi gerçek yaşam deneyimlerinden kaynaklanır. Pek çok kuramcının aksine Moustakas’ın yalnızlığa olumlu bir bakış açısı vardır. Her ne kadar yalnızlığın acı verici olabileceğini inkar etmese de yalnızlığı üretken ve yaratıcı bir durum olarak görür (Akt., Perlman ve Peplau, 1982).

Burton (1961)’e göre ergen yalnızlığını anlamamıza yardımcı kavramlardan biri varoluşçu yalnızlıktır. Bu kavram bireyin başkalarıyla nihai olan ayrılıklarının farkına vardığında ve kendi hayatıyla ilgili kararların sorumluluğunu aldığı anda ortaya çıkar (Akt., Brennan, 1982).

2.3.3.6. Etkileşim Kuramı

Kuramın önde gelen temsilcisi Weiss'e göre (1973) yalnızlık, kişisel ve çevresel faktörlerin etkileşimin sonucunda oluşmaktadır. Yalnızlık, genel olarak karmaşık ve bireye özgü bir deneyimdir ve bu öznel deneyimin belirtileri konusunda kesin ve güvenilir belirtiler bulunmamaktadır. O'na göre yalnızlık direkt olarak gözlemlenememekte, bunun yerine bireyin yalnızlığı konusunda ancak bireyin kendi durumu hakkında yaptığı öznel açıklamalardan sonuca ulaşılabilir. Weiss, yalnızlık olgusunu açıklayan kuramcılarının bu olguyu açıklamada çoğunlukla kendi klinik deneyimlerinden ve gözlemlerinden yola çıktığını ileri sürmektedir.

Weiss (1973) yalnızlığın oluşmasında çevresel faktörlerin biraz daha etkin olmasının yanı sıra, günümüz yaşam şartlarının bireylerin yalnızlık yaşamalarında anahtar role sahip olduğunu belirtmektedir.

Ergenlik döneminde oluşan farklılıkların yarattığı gerginlik, ergenin depresif olmasına dolayısıyla yalnızlık duygusu yaşamasına neden olmaktadır. Bu nedenle ergen bu dönemde özellikle içinde yaşadığı karamsarlık ve huzursuzluk ve gibi hoş gitmeyen duygulardan bunalarak kendisine güven verecek anne-babaya ihtiyaç duymaktadır (Kulaksızoglu, 2002). Çevresinde ergene değer verdiğini ve onunla ilgilendiğini hissettiren güvendiği insanların varlığı ya da onlardan yararlanabilme imkânı onun yetişkinliğe geçişine yardımcı olacaktır (Uzman, 2004).

Eskin (2001)'e göre ergen yalnızlığında, ergeni yalnızlığa yatkınlaştıran gelişimsel değişimlerin önemi büyüktür. İlk olarak, ergen bu dönemde soyut düşünmeye başlar, bu da ergeni ilk defa kendi hakkındaki düşüncelerini sorgulayarak "Ben kimim?" sorusuna yanıt aramaya iter. Böylece ergenin kendi farkındalığı ve varoluşsal kaygıları artmaktadır. İkinci olarak, arkadaş ilişkilerinin ana-baba ilişkilerinden farklı olarak bireyi koşulsuz kabul eden yönünün olmamasıdır. Bu yönüyle ergen için büyük önem taşıyan arkadaş ilişkileri hem mutlulukların hem de hayal kırıklıklarının sebebi olabilir.

2.4. Öfke ile İlgili Kuramsal Bilgiler ve Açıklamalar

2.4.1. Öfkenin Tanımı

Biaggio'ya (1989) göre öfke gerçek veya hayali bir engellenme, tehdit ya da haksızlığa uğrama karşısında oluşan bilişlerle ilgili ve kişiyi rahatsız edici uyarıcıları ifade etmeye yol açan güçlü bir duygudur (Akt., Koçak, 2008)

Calamari ve Pini'ye (2003) göre öfke, çoğunlukla korku ile bağlantılı, içe yönelik veya dışa vurulan, kontrollü veya çözümlenmiş olan temel bir duygu olarak değerlendirilir.

Kennedy (1992) öfkeyi kısaca, "Bireyin kendisine yönelik bir tehlike nedeniyle karşıdakini uyarması sonucu ortaya çıkan etkili bir yaşantı" olarak tanımlar. Golden'a (2003) göre öfke ise, incindiğimiz, haklarımızın çiğnendiği, istek ve gereksinimlerimizin engellendiği ve bir şeyin doğru olmadığı konusunda verilen mesajdır. Öfke, hakkımız olanı alamadığımızda ya da önem verdiğimiz bir beklentimiz yönünde davranılmadığında yaşanan duygudur (Akt., Çelik 2005)

Weiner (1982) öfkeyi çeşitli yönlerden ele alır: "öfke gerilime bir tepki, gerçek ya da olası bir yanlış sonucu yükselen güçlü bir duygu, bir yardım çağrısı, kişiler arası ilişkilerde yıkıcı bir duygu ve ruhsal bozukluklar, nevroz ve depresif psikopatolojinin temel belirleyicilerinden biridir. Filozof Seneca, iki bin yıl öncesinde, öfkenin insana özgü bir duygu olduğunu, saldırı, aptal durumuna düşme gibi durumlar yaşandığına ilişkin bilinçli bir değerlendirmeyi içerdiğini ve seçilen bir tepki olduğunu belirtmiştir (Golden, 2003). Gordon (1996) ise öfkenin kırılma, reddedilme, engellenme, kaygı gibi çok çeşitli acı veren ve dile getirilemeyen duyguların oluşturduğu ve bir buz dağının su yüzeyine çıkan kısmı gibi daha çok ikincil bir duygu olduğunu belirtir. Navaro (2000), stresi fark eden egonun acil durumda geliştirdiği normal bir savunma aracının yanlış kullanımı olarak tanımlar (Akt., Çelik 2005)

Köknel'e (2000) göre öfke, engellenme ve korku gibi hoş olmayan durumlar karşısında ortaya çıkan duygulanım ve coşku durumlarından biridir. Öfke, insanlar için yaşanması doğal bir duygudur. Buna rağmen, birçok insanın öfkeleri yüzünden başları derde girmekte ve bir dizi problemle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunun sonucu olarak, biraz da sahip olunan kültürel yapının etkisiyle, birçok kişi öfkelenmekten korkar veya öfkelerini

göstermek istemezler. Oysa öfkenin bastırılması, var olan enerjinin içe döndürülmesidir ve bu da bireyin kendisine ve çevresine zarar vermesi anlamına gelir.

Türk Dil Kurumu (2005) öfkeyi, “Engellenme, incinme yada göz dağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi, kızgınlık, hışım, hiddet, gazap” olarak tanımlanmıştır.

Öfke, bireyin planları, istek ve ihtiyaçları engellendiğinde ve haksızlık, adaletsizlik ve kendi benliğine yönelik bir tehdit algılandığında yaşanan temel duygulardan biridir. Öfke bireyin kendini savunmak ve karşısındaki uyarmak amacıyla ortaya koyduğu bir duygulanım biçimidir. Öfkenin ortaya konulması; yapıcı veya yapıcı olmayan bir şekilde sözel ya da davranışsal veya fizyolojik bir biçimde olabilir (Kısaç, 1997).

Öfke duygusu düşmanlık ve saldırganlık duyguları ile karıştırılmaktadır. Öfke kavramı, Spielberger, (1988) tarafından genellikle düşmanlık ve saldırganlıktan daha basit olarak, yoğunluğu hafif huzursuzluk ya da can sıkıntısından, kızgınlık ve şiddete kadar değişen duygulardan oluşan geçici bir durum olarak tanımlanır. Düşmanlık öfke duygularını içerse de öfkeye göre daha uzun süreli negatif bir duygu olarak karşımıza çıkar. Saldırganlık ise birine ya da başka insanlara anlık ya da planlı olarak zarar vermeye yönelik bir duygudur. Saldırganlık, öfkeyi dışa yönelik olarak ifade etme şekillerinden biridir. Öfke ve düşmanlık duyguları saldırganlığı doğurmaktadır (Akt., Akgül, 2000).

Özmen (2006)'e göre, öfke konusunda bilinmesi gereken en önemli nokta, öfke duygusunun ortaya çıkışının ya da yaşanmasının engellenemeyeceğidir. Çünkü öfke, doğal bir duygudur. Bu duygu, insanın doğasında vardır. Bu nedenle öfke duygusu, insanın hiçbir zaman yok sayamayacağı bir duygudur. Bu açıdan bakıldığında, öfkenin ortaya çıkmasının engellenmesinin doğru olmayacağı ve bu engellemenin bireyin doğasına zarar vereceği söylenebilir. Öfke, bireyin gelişimine katkı sağlayacak biçimde denetim altına alınması gereken bir duygudur. Birey tüm diğer duyguları gibi öfke duygusunu da tanıyıp kabul ederek sağlıklı bir biçimde ifade edebilme becerisini kazanmalıdır.

Bugüne kadar algılandığı biçiminin aksine öfke saldırganlık ve düşmanlık gibi olumsuz bir duygu değil, bizzat olumlu, sağlıklı ve enerji veren bir duygudur. Sahip olunan kültürel yapının etkisiyle, birçok kişi öfkelenmekten korkar veya öfkelerini göstermek istemez. Oysa öfkenin bastırılması, var olan enerjinin içe döndürülmesidir ve bu da bireyin

kendisine ve çevresine zarar vermesi anlamına gelir. Öfke, sanıldığı gibi aksine, olumsuz bir duygu değil, bireyi uyaran, canlandıran bir duygudur (Kısaç, 1997).

Öfke sağlıklı ve normal bir duygudur, sağlıksız olan öfkenin saldırganlığa ve şiddete dönüşmesidir. Morgan (1988)'a göre öfke; geçici olarak ifade bulması ya da boşaltılması gereken bir güdü gibi işlevde bulunur. Bu işlev gerçekleşmediğinde, engellenme durumuna girilir, bu durum ise öfkenin başlıca nedenidir. Engellenme, önemsenmeme, aşağılanma, keyfi bir tutumla karşılaşma, saldırıya uğrama kişide öfke duygusunun oluşmasına neden olur. (Baltaş ve Baltaş, 2004)

Köknel (1999), çocukluk ve gençlik çağında belirli engeller karşısında öfkelenmek kişiliğin korunması, saygınlık kazanma ve bu saygınlığın sürdürülmesi açısından geliştirici, yapıcı yönde rol oynadığını, ayrıca gencin özerkliği, özgürlüğü ve sorumluluğu arasındaki sınırın belirlenmesinde de öfkenin ve öfkeye karşı çevrede oluşan tepkinin önemli yerinin olduğunu belirtmiştir. (Koptagel, İlâl, 1991) Anne-babası ile ilişkisinde bağımsızlık isteklerinin engellenmesi, baskıcı, otoriter davranılması, evdeki yasaklar, kısıtlamalar ergeni öfkelenir. Gururunun zedelenmesi hem üzüntü ve kırıklık yaratır hem de öfke doğurur. Kısaca herhangi bir durum birey için engelleyici olarak algılanıyorsa kızgınlık ve öfkeye sebep olur. Öfke duygusuna, saldırganca davranışlar gösterme tepkisi eşlik eder. (Kulaksızoğlu, 2002) Öfke patlamaları, ergenlikte görülen ruhsal kriz durumlarından biridir. Öfkenin yoğunluğu ve ergenin öfkelenmenin sonucunda yaptığı saldırganlığın ve tahribatın derecesi bireyden bireye, öfkeyi doğuran nedenlere bağlı olarak değişir. Bu tür öfke patlamaları veya nöbetleri psikotik bir kriz değildir, ancak çok yoğun öfkeler sonucu ergen etrafını kırıp geçiriyorsa ağır bir ruhsal bozukluğun ilk belirtilerini gösteriyor olabilir. Öfke nöbetleri sırasında muhakeme, otokontrol ve gerçeği değerlendirme bozulmaktadır. Ergenin önceki bastırılmış öfke ve saldırganlık duygularının yoğunluğu, öfke patlamasını tetikleyen olayın rencide edici olması, öfke patlamasını büyütebilir. Ergenin öfkesi bir kişiye yönelik de olabilir veya engellemelere ve hayal kırıklıklarına karşı ortaya çıkan çevreye yönelik yoğun tepkiler şeklinde de görülebilir. Bu tip patlamalarda ergen çoğu kez öfkesini doğrudan öfkeyi doğuran kaynağa değil de kendinden güçsüzlere yöneltir. Öfke krizi geçtikten sonra ergen yaptıklarından pişmanlık ve utanç duyabilir. Sıklıkla tekrarlanan öfke patlamaları bir hekim müdahalesini gerektirebilir. (Aydın, 2005) Öfke olumsuz bir duygu olarak kabul edilse de, kişiyi zor, tehlikeli durumlara hazırlayıcı ve koruyucu özelliindedir. Öfke, doğal ve evrensel bir duygudur. Ancak öfkenin şiddeti, kontrolü ve ifade ediliş biçimi, kişinin ruh sağlığı ve

toplumsal uyumunu belirleyici olmaktadır. Kızgınlığın şiddeti artıp öfke boyutuna ulaştığı zaman ergen bu duygusunu bastırır veya kontrol edemezse, fizyolojik, ruhsal, toplumsal sorunlar yaşayabilir. Ergenin öfke durumu ile başa çıkması için duygularını tanıması en önemli koşuldur. Ergen kendi duygu dünyası içinde duyguları, öfkesi ile farkındalık kazandığı noktada kontrol mekanizmalarını kullanabilir. Bastırılan öfke daha sonra daha güçlü ve kontrolü daha zor bir şekilde patlayarak ortaya çıkar. Bastırma mekanizması öfke duygusunun saldırganlık şeklinde ortaya çıkmasını da tetikleyici bir durumdur(Akt., Akdeniz, 2007).

Ergenlik döneminde engellenmenin yanı sıra, fiziksel görünüm ile ilgili yetersizlik duygusu da öfke yaratmaktadır. Madow (1972) bu dönemde iki temel istek arasındaki çatışmanın öfkenin sebeplerinden olduğunu belirtmektedir. Ergen ailesel otoriteden bağımsız olmak istemektedir. Fakat henüz kendisinden emin değildir ve bakıma ihtiyacı vardır. Çatışan bu iki istek ergenin içinde savaşmaktadır ve bu da ergende aile nasıl davranırsa davranışın öfkeyi doğurmaktadır. Eğer aile çok koruyucu ve destekleyici ise bağımlılık isteği tatmin olacaktır, fakat bağımsızlık isteği engellenecektir. Eğer aile ergene kendi seçimlerini yapma şansı verirse, bu kez de bağımlılık isteği doyum sağlamayacaktır. Her iki durumda da sonuç öfke olacaktır. Blair, Jones ve Simpson (1975)'a göre ergen, belirsiz statüsünden dolayı (ne çocuk ne yetişkin) sıklıkla kendisini ailesi, öğretmenleri, toplumun diğer üyeleri ile duygusal çatışma içerisinde bulmaktadır ve öfke duygusunu yaşamaktadır. Öfkeye verilen tepkiler de ergenlik döneminde farklılaşmaktadır. Çocuklar öfkeye karşı tepkilerini daha açık davranışlarla ve anında ifade ederlerken, ergenler öfkeyi daha fazla gizleyip, maskelerler. Sosyalleşme sürecinde çocuk ve ergen öfkenin her durumda dışa vurulmasının olumlu bir davranış olmadığını öğrenir. Böylece ergen öfke ve kızgınlığın ne zaman, kimlere karşı dışa vuracağını, ne zaman bastıracağını bilerek yetişir (Akt., Kulaksızoğlu, 2006).

Ergen; eleştiri, utandırma, küçümseme ve reddedilme durumlarını zaten aşırı duyarlı olan benliğine ve kendisi için değerli olan toplumsal konumuna yönelik gerçek bir tehdit olarak değerlendirip öfkelenmektedir. Ergenler için öfkeyi tetikleyen uyarıcılar genellikle toplumsal uyarıcılardır (Yazgan-İnanç ve diğerleri, 2004).

Ergenlerin öfke tepkisini inceleyen ve Ergen Öfke Skalası'nı geliştiren Burney (2001), ergenlerin öfke davranışlarının iki temel boyutta incelenebileceğini belirtmiştir. Ergenlerde öfke, davranış açısından gözlemlendiği takdirde, iki tür öfke davranışı ortaya çıkmaktadır. Bu tepkilerden biri saldırganlığın eşlik ettiği ve ergenin çevresine intikam niyetiyle planlı şekilde

verdiği zarar, zorbalık, hasar, maksatlı olarak birini incitme, kendisini inciten kişiye zarar verme gibi davranışları içerir. İkinci tür davranış kategorisi ise ergenin öfkelendiği durumlardaki bilişsel süreçlerini, sosyal becerilerini ve öfke kontrolünü kapsar: Düşünmeden davranmak, kendini kontrol edememek, kızdığı zaman başka bir şeye odaklanamamak, konuyu uzatmak ve çok konuşmak gibi özellikleri içeren başarısız tepkiler kümesidir. İki temel kategoride gruplanan ergen öfke tepkilerinin ortak özelliği, ikisinin de sözel ve davranış bağlamında saldırganlığa sebebiyet vermesidir (Akt., Aydın, 2005).

2.4.2. Öfkeyle İlgili Kuramlar

2.4.2.1. Psikanalitik Kuram

Freud'a göre, çocukta kişiliğin oluştuğu temel gelişim dönemlerinde saldırganlık ve öfke duyguları oluşmaktadır. Yaşamın ilk dönemi olan oral dönemdeki, oral saldırganlık olan ısırma, çiğneme, tükürme ve ağlama tepkileri, insanda var olan yıkıcı eğilimlerin ilk belirtileridir (Geçtan, 2004b). Bu dönemde takılıp kalma ya da bu döneme geri dönüş, saldırgan davranışların temeli olarak kabul edilmiştir. Sözel saldırganlıktan cinayete kadar varan geniş davranış yelpazesinde yer alan bütün belirtilerin kökeninde bu dönemin kalıntıları görülür. Çok konuşan, başkalarını kötüleyen, iğneleyen, alaya alan, suçlayan kişiler bu dönemle ilgili saplantılarının tutsağı olduğu gibi, çabuk öfkelenen, kızan, bağırıp çağıran, vurup kıran insanlar da gelişmemiş oral dönemi yaşamaktadırlar (Köknel, 1999).

Öfkenin temellerinin atıldığı diğer bir dönem de anal dönemdir. Anal dönemle sadist eğilimler arasındaki ilişkinin temelinde iki öge bulunur. Bunlardan ilki, dışkıının püskürtülmesinin saldırgan bir davranış olarak yorumlanmasıdır. Bir başka deyişle, dışkı ile öfke eşanlam taşır ve dışkı, çocuğun kızgınlık duygularını dile getirmesinde başlıca araç durumuna gelir. Bilindiği gibi, yetişkin yaşamda öfke boşaltırken seçilen deyimlerin bir bölümü, dışkı ya da dışkıyı püskürtme anlamına gelen sözcükleri de içerir. İkinci öge, çocuğun anüs kaslarının denetimini kazanmasından kaynaklanan güçlülük duygusudur. Ne var ki, bu güçlülük duygusu annenin uygulamak istediği programın tehdidi altındadır. Dışkıyı tutmakta inat etmesi aşırı biçimde cezalandırılır ya da denetimini yitirmesi çok ayıplanırsa, çocuk anneye ilişkisinde oral dönemin ilkel nitelikli davranış örüntülerine gerileyebilir. Anal dönemde tuvalet eğitimi barışçı yollardan tamamlanmamışsa çeşitli uyumsuz karakter özellikleri geliştirilir. Kızgınlık duygularını (dışkıyı) tutma çabası tüm duygusal tepkilerin

ketlenmesine neden olabilir (anal tutucu karakter). Annenin tutarsız davranışlarına ya da ilgisizliğine karşı duyduğu öfkeyi boşaltma alışkanlığı geliştiren çocuklarda, karşıt duyguları (sevgi ve nefret) birlikte yaşama, derbederlik, öfke tepkileri gösterme, başkaldırma ve sadist-mazoşist eğilimler yaşam boyu izlerini sürdürür. Bu gibi kişiler her şeye, özellikle otoriteye, karşıt öneri de getirmeksizin, sürekli karşı çıkarlar (Geçtan, 2004b).

Freud'a göre, öfke duygusunun ve saldırganlığın gelişmesini etkileyen diğer bir dönem ise fallik dönemdir. Genellikle 3–4 yaşlarında anal dönemden fallik döneme geçen çocukta, başlangıçta cinsel bölge doyum kaynağıdır, fakat amaç kaka ve idrar yapmaktır. Daha sonra doyum kaynağı cinsel organda odaklaşır ve kendi kendine doyum arama amaç olur. Önceleri kendine dönük özsever nesne ve kişi ilişkisi, daha sonraları karmaşa oluşumuna yol açar. Bu karmaşaya da Oedipus karmaşası adı verilir. Bu dönemde son aşamasına ulaşan ve tamamlanan üst benlik, Oedipus karmaşasının bastırılması için gerekli gücü sağlar. Önceleri annenin, babanın, çevrenin suçlamasından ve cezalandırmasından çekinen ve korkan çocuk benliği, Oedipus karmaşasının çözümlenmesiyle kendi üst benliğinden çekinip korkmaya başlar. Bu yapının oluşturduğu baskı oranında pişmanlık ve suçluluk duyar. Üst benlikten benliğe yöneltilen aşırı baskı, korku ve suçlama bazen saldırgan davranışlara dönüşür. Kişilik üst benliğin yarattığı korku ve baskıya karşı benliğini korumak amacıyla şiddet eylemlerine başvurur. Kırıcı, yok edici, yıkıcı bir şekilde davranır. Diğer bir deyişle, toplumsal değerler tarafından oluşturduğu kabul edilen üst benlik ne kadar baskıcı, katı ve sert olursa, saldırgan davranışların da ortaya çıkması o denli kolay ve şiddetli olur. Çocuk üst benliğini oluşturan ve özdeşleşmesinde etkisi olan ana-babasıyla birlikte bulundukça, bu tür saldırgan davranışlarını başka nesnelere ve kişilere yöneltir. Onlardan ayrıldığında ise hiçbir kural, engel ve yasa tanımayan bir birey durumuna gelir (Köknel, 1999).

Psikanalitik kuram'a göre saldırganlık, insanın kendine dönük yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki objelere çevrilmesidir. İnsan diğer insanlarla savaşıyor ya da onlara karşıt davranışlar geliştirir. Çünkü kendini yok etme isteği ve yaşam içgüdüleri birbirlerini etkisiz kılabilir ya da biri diğerinin yerine geçebilir. Cinsel içgüdünün türevidir olan sevgi, ölüm içgüdüsünün türevidir olan nefreti nötrleştirebilir ya da sevgi nefretin, nefret sevginin yerine geçebilir (Geçtan, 2004a).

Freud sonrası psikanalistler içinde ölüm ve yıkım itkilerinin üzerinde en çok duran Melanie Klein olmuştur. Klein, Freud'un kavramlarını daha da ileri götürerek, çocuğunun

gelişiminin başladığı andan itibaren ölüm itkisinin belli oranda dışlanarak nesnelere çevrildiğini, bunun da sadizmi doğurduğunu iddia etmiştir. Bu sadizmin ve bu sıkıntıların üstesinden ancak başarılı bir cinsel gelişim gelebilir. Klein bunun gerçekleşmediği durumlarda sıkıntı ile saldırganlığın ön plana çıktığını ve böylece sadist bir çocuğun düşlemelerini güncelleştiren suç eğilimli kişilikler oluştuğunu söylemektedir (Akt., Çetiner, 2006)

Horney (1945), kusurlu ana-baba tutumları sonucu çocuklukta oluşmaya başlayan temel anksiyeteyi, “düşman bir dünya içinde yalnızlık ve çaresizlik duygusu” olarak tanımlamıştır. Temel anksiyetenin iç ögesi çaresizlik, düşmanlık ve insanlardan soyutlanma duygularıdır. Bu duyguların yanı sıra çocuk, çevresine karşı tutumlarında üstü kapalı bir ikiyüzlülüğün varlığını da hissetmeye başlar. Temel anksiyete kızgınlık ve bu kızgınlığın yarattığı düşmanca duyguların dıştan fark edilmesi olasılığına karşı geliştirilen korku duygularını da içerir. Örneğin, bir görevli, üstünün kendisine bildirme gereği duymadan bir karar alınmasından kızgınlık duyabilir. Eğer bu olaya duyduğu kızgınlığı açıklayamazsa, üstü de onu küçültücü davranışlarını sürdürmekte bir sakınca görmeyebilir. Böylece, önceden var olan kızgınlık duygularına sürekli olarak yenileri eklenir (Akt., Geçtan, 2004a).

2.4.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bandura ve Walters (1963) tarafından geliştirilen sosyal öğrenme yaklaşımı karşılıklı etkileşime dayanan, disiplinler arası ve çok modelli bir yaklaşımdır. Davranış uyarıcı olaylar, dış kaynaklı güçlendirme ve aracı bilişsel süreçler tarafından etkilenmektedir. Sosyal öğrenme ve biliş kuramı çevre, kişisel etkenler (inançlar, tercihler, beklentiler, kendilik algılamaları gibi) ve bireysel davranış arasındaki üç alanda karşılıklı etkileşimi kapsamaktadır. Temel varsayımı insanların kendilerinin yön verdikleri davranış değişikliklerini gerçekleştirme yetisine sahip olduklarıdır. Bandura'ya göre kendi üzerinde etkililik kişinin bir duruma yön verebilme ve arzuladığı değişikliği yapabilme inancı ya da beklentisidir (Akt., Corey, 2005).

Saldırganlık davranışını sosyal öğrenme şartları içinde açıklayan Bandura (1977), insanların saldırgan davranışlarını geçmiş yaşantılarından, gözlem yoluyla ve/veya taklit ederek öğrendiklerini öne sürer. Örneğin Bandura'ya göre engellenme doğuştan gelen faktörler sebebiyle saldırganlığa yol açmaz. Eğer insan, saldırgan davranmanın ödüllendirici

olduğunu öğrenmişse, engellenme karşısında saldırgan davranacaktır. Arkonaç'a göre (1998) bu teorinin en önemli noktalarından biri, saldırgan davranışın öğrenilmesinde taklide önem verilmesidir. Nitekim model alma teorisine göre çocuk, anne babasının davranışını taklit edecek ve bunu uygulayacaktır (Akt., Olmuş, 2001).

Bandura, çocukların başkalarının davranışlarını gözleyerek, taklit ederek ve model alarak öğrendiklerini belirtmektedir. Bandura'ya göre çocuklar, anne babalarının çocuk bakma, çim biçme, yemek yeme, konuşma, yürüme, giyinme biçimlerini yansıtan, davranışlarını taklit eden taklitçilerdir. Ancak bu taklit, otomatik olarak gerçekleşmez. Çocuklar taklit edecekleri davranışlar konusunda seçicidirler ve gözledikleri her davranışı taklit etmezler. Taklidin yapılıp yapılmayacağını çocuğun kişiliği, geçmiş yaşantıları, modelle olan ilişkisi ve içinde bulunduğu durum belirlemektedir. Ayrıca çocuğun sahip olduğu bilişsel beceriler de gözlem yoluyla öğrenmede önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü çocukların modelin davranışlarını hatırlayıp taklit etmeleri amacıyla yeterince tekrarlayabilmeleri için etkin bilişsel stratejiler kullanmaları gerekmektedir (Yazgan-İnanç ve diğerleri, 2004).

Bandura'nın klasik çalışmasında, çocuklar, bir yetişkinin yapma bir bebeği tekmeleyip ona vurduğunu gözlemişlerdir. Daha sonra yapma bir bebeğin olduğu oyun odasına alınan bu çocuklar, söz konusu saldırganlık sahnesini izlememiş olan çocuklara göre, oyun odasındaki bebeğe karşı, anlamlı düzeyde daha fazla saldırgan davranmışlardır. Çocuklar daha saldırgan davranmayı model alma yoluyla öğrenmişlerdir. Davranış bir kez model alındıktan sonra ödül ya da ceza yoluyla zayıflayabilir ya da güçlenebilir. Başkalarının ceza ya da ödül aldığını görmek davranışı etkilemektedir (Akt; Yazgan-İnanç ve diğerleri, 2004).

Sosyal öğrenme kuramı, şiddetin çocuklukta öğrenildiğini ve kuşaklar arası geçiş olduğunu savunmaktadır. Kurama göre; ailesinde şiddeti gören veya yasayan çocuk şiddeti öğrenmekte ve içselleştirmektedir (Gülçür, 1996).

2.4.2.3. Akılcı Duygusal Davranışçı Yaklaşım

Kuramın kurucusu Albert Ellis, teorisini filozof Epictatus'a dayandırır (Corey, 2005). "İnsanlar bir şeyden değil, ondan edindikleri izlenimden rahatsız olurlar". Bu gerçeğe dayalı perspektifi geliştirmek için akılcı duygusal davranışçı yaklaşım kişiye ilk önce mantıksız

inançların ve görüşlerin nasıl yıkıcı sonuçlar doğurduğu gösterilir. Sonra bu mantıksız düşüncelerin mantıklı olanlarla nasıl yer değiştireceği öğretilir. Bu, ayrıntılı bir şekilde A, B, C, D, E değerlendirme yöntemini uygulamakla olur. Bu yöntemde A, B ve C problem gelişimini açıklar. A harekete geçiren olaydır, B olayın algılanma biçimidir (B1 mantıksız bir algılanmadır; B2 mantıklı algıya dayalıdır) ve C ise B' den alınan öznel mesajlar sonucundaki düşünce ve hareketlerdir. D ve E tedavi basamaklarını oluşturur. D, B1' e karşı tartışmaya açık kanıt ve destekleyici söylemlerle gelir. E, kişinin kendini mantıklı bir şekilde ifade edebileceğini algılamasıdır (Thompson, Rudolph, 2000).

Ellis (1977), öfke duygusunu açıklarken sağlıklı öfkenin, kişinin kendisine şiddetli bir zarar vermeyeceğini ve kişiliğinde bir örselenmeye yol açmayacağını belirtmektedir. Fakat sağlıksız öfke yıkıcıdır ve herhangi bir hedefe varmayı engeller. Ayrıca sağlıklı öfkenin, gerçeklerle paralel bir çizgide olması gerektiğinin önemini vurgular. Sağlıksız öfkenin kişinin olayları yanlış kavramasına ve gerçekleri çarpıtmasına yol açtığını belirtip amaçlara dikkat çekerek sağlıksız öfkenin iyileştirilebileceğini vurgular (Akt., Akdeniz, 2007).

Ellis'e (1998) göre inanç sistemimiz, yapıcı ve akılcı inançlar ile yıkıcı ve mantık dışı inançlar olmak üzere iki temel kategoriye bölünür. Ellis, öfkeye ABC teorisi çerçevesinde yaklaşmıştır. A, bir insanın bir durumunun, bir olayının, bir davranışının veya tutumunun varlığıdır. (A harekete geçiren olaydır, bir gerçeği veya olayın veya bir kişinin davranışını veya tutumunu içerir.) C, insanın duygusal ve davranışsal sonuç ya da tepkisidir. Reaksiyon sağlıklı veya sağlıksız olabilir. A (harekete geçiren olay), C (duygusal sonuç)'nin nedeni değildir. B kişinin A hakkındaki inançlarından ve sözel olarak ifade ettiklerinden yani duygusal reaksiyondan (C) oluşur (Corey, 1991). Yani, A ve C ilişkisine bakıldığında bu ilişkide etken olan başka bir faktör, bir düşünce süreci vardır. Bu da B=inanç sistemidir. İnsanlar gelişimi esnasında karar vermelerine ve durumları, diğer insanları ve olayları değerlendirmelerine yardımcı olacak bir inanç sistemi geliştirirler. Bu inanç sistemi de C'yi ve buradaki tepkileri etkileyebilir. Bu inanç sistemi öfke yaşantısı üzerinde de aynı şekilde işler. Ellis'e göre öfke, bireyin sahip olduğu öfkeye neden olan mantık dışı inançların bir sonucu olarak oluşur ve devam ettirilir (Ellis, 1998).

2.4.2.4. Durumluluk Sürekli İlişki Kuramı

Durumluluk-sürekli ilişki kuramının kurucuları olan Spielberg ve arkadaşları, bu kurama dayalı olarak, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği de geliştirmişlerdir. Spielberg ve arkadaşları Durumluluk-Sürekli Kişilik Kuramı'nı, kaygıda olduğu gibi, öfke duygusuna adapte etmişler ve öfkeyi, durumluk öfke ve sürekli öfke olarak incelemişlerdir. Durumluk öfke; amaca yönelik davranışın engellenmesi veya haksızlık algılaması karşısında şiddette gerginlik, sinirlilik, kırgınlık hiddet gibi subjektif duyumsamaların yaşandığını yansıtan bir duygu durumudur. Sürekli öfke ise; durumsal öfkenin genellikle ne sıklıkta yaşandığını yansıtan bir kavramdır. Öfkenin durumsallık-süreklilik ayrışımı ile incelenmesinin yanı sıra, ne şekilde ifade edildiğinin de araştırılmasının önemli olduğu ortaya konulmuştur. Öfkenin ifadesi, öfke içte, öfke dışta ve öfke kontrol olarak üçe ayrılmıştır. Öfke içte: Hissedilen öfkenin bastırılarak içte tutulmasıdır. Öfke dışta: Hissedilen öfkenin sözel ve davranışsal olarak dışa vurulmasıdır. Öfke kontrol: Öfkenin mantığa bürünme, bastırma, inkar gibi savunmalarla kontrol edilmesidir (Özer, 1994a).

2.4.2.5. Davranışçı Yaklaşım

Kuramın önde gelen temsilcilerinden Skinner, çevrenin davranış üzerindeki etkisine odaklanmış, aynı zamanda nedensellik görüşünü benimsemiş, insanların özgür seçimleri olduğuna inanmamış, duygu ve düşüncelerin varlığını kabul etmesine karşın eylemlerimize bunların neden olmadığını belirtmiştir. Bunun yerine, nesnel ve gözlemlenebilir çevre ile davranış arasındaki neden-sonuç ilişkisinin önemini vurgulamıştır. Skinner doğrudan gözlemlenemeyen ve değiştirilemeyen zihinsel süreçler ve güdülere gereğinden fazla dikkat edildiğini, oysa doğrudan gözlemlenebilen ve değiştirilebilen çevresel etkenlere yeterince önem verilmediğini öne sürmüştür (Corey, 2005).

Nelson ve Jones (1995)'e göre öfke, uyarıcılara verilen öğrenilmemiş duygusal tepkilerden biridir. Korku ve sevgi gibi, öfke duygusu da koşullanmamış refleks tepkisidir. Duygusal sorunlar insandaki bu üç temel duygu ile ilgili olarak yaşamın erken yıllarında koşullanmış ve aktarılmış tepkilerden oluşur (Akt., Çelik 2005).

Davranışçı kuram öfkeyi, saldırganlığı açıkladığı engellenme ve saldırganlık yaklaşımı ile ele alır. Dolard ve bir grup psikologun (1930) ileri sürdükleri görüşe göre, saldırganlık her zaman bir engelleme durumuna bağlı olarak ortaya çıkar. Engellemeyi kısaca “Bireyin doyum sağlayıcı, amaçlı davranışlarına ulaşmasının bölünmesi” olarak tanımlar (Franzoi, 2000). Bu yaklaşım tüm engellemelerin saldırgan tepki olasılığını arttırdığı, tüm saldırgan davranışların arkasında bir engelleme bulunduğu ve saldırgan tepkilerin bireye duygusal boşalım sağladığı varsayımlarına dayanır (Akt., Çelik 2005)

2.4.2.6. Varoluşçu Yaklaşım

Schuerger(1979)‘e göre , öfke; insanın yok oluşa, işlenmemiş potansiyele ve yaşamın anlamsızlığına karşı tepkide bulunmasıdır. Bu görüşe göre her insan öfke duygusunu farklı yaşar. Kişinin öfkesi, yaşama karşı kendisini çaresiz ve güçsüz hissetmesiyle ilgilidir. Örneğin; deprem sonucu ailesinin bütün fertlerini kaybetmiş olan bir kişi öfke duyar. Kişinin duyduğu bu öfke, depreme ve ölüme karşı çaresiz kalmanın bir sonucudur. Varoluşçulara göre öfke sadece insanlara mahsustur. Öfke kaçınılmazdır ve her insan öfke duygusunu farklı yaşar. Sartre‘ya göre geçmiş ve bugün arasındaki boşluk, hiçlik, ne yapacağımızı seçme özgürlüğümüzü ve seçimlerimizi açıklamadaki yetersizliklerimiz yaşadığımız duygusal problemlerimizin kaynağıdır (Corey, 2005).

Varoluşçu kuramcılar geçmişteki olumsuz olaylar sonucu oluşan duyguların devam ettirilmesinin şu andaki etkileşime engel olduğunu öne sürmektedirler. Varoluşçular öfkeyi insanın kendisini çaresiz ve güçsüz hissetmesine ve hayatın anlamsızlığına bir cevap olarak açıklamaktadırlar (Akt., Ankey, 2002).

2.4.2.7. Danışandan Hız Alan Yaklaşım

Danışandan hız alan yaklaşım’a göre, her insan dünyaya tek bir temel güdü olan “kendini gerçekleştirme eğilimi” ile gelir. Bireyin, kendini gerçekleştirme yönünde gereksinimlerini giderirken sergilediği çabalar sırasında ve sonrasında, çevreden aldığı tepkiler ile “değerli olduğu” yönünde geribildirimler, olumlu benlik gelişmesini kolaylaştırır. Birey kendisinden beklenen biçimde davrandığında, değerli olmayı, kabul edilmeyi öğrenir. Böylece kendini kabul düzeyi de yükselir. Danışandan hız alan yaklaşım,

kendini kabul düzeyi düşük, güçsüz ve olumsuz benlik yapısına sahip kişilerin öz saygılarının düşük olacağını, buna bağlı olarak, kendini gerçekleştirme yönünde doyumsuzluğunun kaygı, öfke, saldırganlık, suçluluk duygularının kaynağı olacağını belirtir. Diğer yandan, benlik tasarımının olumsuzluğu, gereksinimleri giderme yönünde güdülenmiş davranışlarının engellenmesi ve tehdit durumlarında, bireyin özgüvenin kolayca düşmesine, kendisine ya da engel yaratan duruma, kişilere karşı öfke duygusuna ve etkisiz baş etme yollarını denemesine neden olabilmektedir (Gençtan, 2004b).

2.4.2.8. Gestalt Yaklaşımı

Bu görüşe göre, duygulardan bahsetmek yerine onların yaşanması önemlidir. Şekil arka plandan, zeminden çıktığı halde tamamlanmamış ya da çözümlenmemişse, bireylerin, küskünlük, öfke, nefret, acı, kaygı, keder, suçluluk ve vazgeçme gibi açığa vurulmamış duygularında kendini gösteren bitirilmemiş işleri kalmıştır. Bu duygular, tam bir farkındalık içinde yaşanmadığından, arka planda gezinip dururlar ve kişinin kendisi veya başkalarıyla etkin bir biçimde ilişki kurmasını engelleyen biçimlerde şimdiki yaşama taşınırlar. Bitmemiş işler, bireyin açıklayamadığı duygularıyla yüzleşip, bu duygularıyla baş edebildiği ana kadar varlıklarını sürdürürler (Corey, 2005).

2.4.2.9. Gerçeklik Terapisi

Glasser'in seçim teorisine göre; insan, düşündüğünden daha fazla bir şekilde hayatının kontrolünü kendi elinde tutabilecek durumdadır. Üzülme, öfkelenme, mutsuz olmak, mutlu olmak gibi her türlü durum, bireyin seçimi sonucunda ortaya çıkmaktadır. İnsan kendisine acı veren seçimleri kendisi yapmaktadır. Örneğin; Öğretmeninizin, öğrencinizin ya da en yakın arkadaşınızın sizi öfkelenmesi, sizin yaptığınız bir seçimdir (Seligman, 2003).

2.4.2.10. Engelleme ve Saldırganlık Yaklaşımı

Engelleme ve Saldırganlık yaklaşımını, Dolard ve diğerleri (1939) bir hipotez olarak ortaya çıkarmışlardır. Bu hipoteze göre, saldırgan hareketler çevredeki engellemelere tepki

olarak yapılmaktadır. Engelleme-saldırganlık kuramına göre, engellenme duygusunun sonucu ortaya çıkan dürtü, saldırganlık davranışının temelinde yatar. Bu davranış, güdünün önüne geçen engellere saldırma şeklinde kendini gösterir. Bu görüşe göre bireyin, elde etmek istenilen bir nesneye, istediği belirli bir amaca ulaşılması ya da gereksiniminin giderilmesi önlendiği zaman, bireyde ortaya çıkan duyguya engellenme adı verilir. Engellenme, kızgınlık ve saldırganlık duygularının ağır bastığı bir süreçtir. Bazı kimseler saldırgan olurken, bazıları içlerine kapanabilir; her davranışın kendine özgü sonuçları vardır. Engellenme duygusunun temelinde bulunduğumuz ortamda neyin ne zaman olacağına dair beklentimiz önemli rol oynar. Çoğu zaman bu beklentiler dışsal olarak bize aktarılan beklentilerdir ve bunun farkında değilizdir. Ön görülen zaman içerisinde beklediğimiz gerçekleşmezse, engellenmişlik duygusu ile öfkeli davranabiliriz (Cüceloğlu, 1991).

2.4.2.11. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuramlar öfkeyi açıklarken, saldırgan ve suça eğilimli davranışlarıyla, otonom sinir sisteminin öfke davranışını yönlendirmesine odaklaşırlar. Bu görüşe uygun olarak Lorenz (1966), insanın genetik miras olarak kavga içgüdüsüne sahip olduğunu belirtir (Akt., Cüceloğlu, 1991).

Berkowitz (1993), İnsanda, saldırgan davranışlar ve bunlarla ilişkili acı, kaygı, kızgınlık, öfke, kin gibi duyguların oluşmasında rol oynayan biyokimyasal yapılar ve işlevler olduğunu belirtmiştir. Bu yapılar merkezi sinir sistemi tarafından yönlendirilirler ve hormonların etkinliğiyle işlerler. Bu yapı içerisinde, otonom sinir sistemini harekete geçirecek bir durum ortaya çıktığında öfke yaşantısı başlar. Biyolojik yapıyla duyguları açıklayan James Lange kuramı, öfke yaşantısının oluşumuna ışık tutmaktadır. (Akt., Köknel, 2000).

Pek çok kuram incelendiğinde, öfkenin ortaya çıkışı ve ifade buluşunda temel fizyolojik süreçlerin başlatıcı rolü olduğu; ardından bilişsel ve duyuşsal süreçlerin etkinlik kazanmasıyla öfkenin yoğunluğunun belirlendiği görülmektedir. Yaşanılan öfkenin ortaya konuş biçimi ve sonradan bireyin yaşayacakları üzerinde aynı bilişsel, duyuşsal ve davranışsal süreçler etkili bir biçimde kullanılabilirse, öfkeye bağlı fizyolojik, psikolojik ve toplumsal sorunların denetlenmesinin sağlanabileceği söylenebilir (Cüceloğlu, 1991).

2.5. Suçluluk ve Utanç İle İlgili Kuramsal Bilgiler ve Açıklamalar

2.5.1. Suçluluk -Utancın Tanımı ve Suçluluk-Utanç Duygularını Açıklayan Kuramlar

Suçluluk ve utanç insanlarla kurulan ilişkilerde diğer kişiyi rahatsız edecek davranışlarda bulunulduğunda yaşanabilen iki duygudur. Bu duygular yoluyla kişiler rahatsız edici davranışlarını fark ederek bu davranışlarını düzeltme yoluna gidebilirler. Suçluluk ve utanç kavramları iç içe geçmiş gibi görünmesine rağmen aslında farklı kavramlardır. Suçluluk genellikle, yapılan hata karşısında verilen yanıt gibi düşünülebilir. Utançta ise, kendini mutsuz hissetme ve hayal kırıklığına uğrama gibi duygular yaşanmaktadır (Barasch, 2000).

Budak'a (2000) göre suçluluk duygusu dinen, kanunen ya da ahlaki yönden ayıplanan, yasaklanan değerleri, kuralları, töreleri çiğnediğimizde ortaya çıkan düşüncenin yarattığı rahatsızlık ve pişmanlık duygusudur. Utanç duygusu ise bu değerler, kurallar ve töreleri çiğneyen kişinin benliğini olumsuz değerlendirilmesiyle ortaya çıkarak acı vermektedir.

Arkonaç (1999)'a göre ise suçluluk duygusu, kötü, yanlış olarak bilinen, algılanan bir şeyi yaparak üst benlik kurallarına karşı gelme sonucu doğan değersizlik, cezalandırılma gereksinimi gibi duygular olarak tanımlanmaktadır.

Tangney ve Fischer'e göre, suçluluk duygusu, bir davranışın başarısızlıkla sonuçlanması sonucu birey bu başarısızlıktan kendini sorumlu tutuyorsa ortaya çıkar. Utanç duygusu ise benliği tamamen tahrip eden, bireyin kendisini olumsuz değerlendirmesine neden olan ve çok acı veren bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Akt., Arkonaç, 1999).

Suçluluk ve utanç duyguları olumsuz duygulanımlar içermektedir ancak odaklanılan olumsuz duygulanımlar farklıdır. Fenomenolojik yaşantıların farklılıkları farklı olumsuz duygulanımlar doğurmaktadır. Suçluluk, bazı özel hareket veya başarısız davranışlarla ilişkili bir kavramdır. “ Olan kötü bir şeyden” pişmanlık veya üzüntü duyma ve bu şeyi telafiye yönelik gerilim duymaktadır. Suçluluk, bir ya da başka bir nedenden dolayı utanç duyma, gerilim, pişmanlık ve üzüntü duygularının onarımı özellikle engelliğinde oldukça tedirgin edici olabilir. Utanç duyguları ise suçluluk duygularından çok daha fazla acı verici ve dayanılmazdır. Utanç bütün benlik ile ilgili bir kavramdır. “Kötü şey” “kötü ben” olarak yansıtılır ve tüm benlik acı verici şekilde olumsuz değerlendirilir. Bu olumsuz ve acı verici

değerlendirmeler sonucunda kişi kendini daralmış, küçülmüş, değersiz ve güçsüz hissetmektedir (Tangney, Wagner & Gramzow, 1992). Suçluluk, utanç ile karşılaştırıldığında daha çok özel hata üzerine, mağdur ile ilgili nedenlere odaklanmakta bununla birlikte redde ve pişmanlığa yol açmaktadır (Tangney & Dearly, 2002). Kısa süren ve çok özel hataya bağlı olarak yaşanan bu duygu, yaşanan olayın çaresinin bulunmasına, uzlaşmacı davranışlara, (itiraf etme, özür dileme, verilen zararları tanzim etme ve onarma gibi) toplum lehine hareket etmeye ve amaç yönelimli davranışların ortaya çıkarmasına neden olmaktadır (Quiles ve Bybee, 1997).

Utanç duygusunu yaşayan bireyler sanki yerde sıkışmış, ürkmüş, küçülmüş, canı yanmış gibi hissederler (Harder&Zalma, 1990). Kişinin düşünce ve duyguları ile alakalı olarak hareketlerinde yüzünü saklama, başka tarafa yönelme, durumdan kaçınma gözlenmektedir (Tangney & Dearly, 2002).

Klasik psikoanalitik kurama göre “suçluluk” benliğin altbenlik ve üstbenlik arasındaki çatışmaları dengelenmesine hizmet etmektedir. Suçluluk ve utanç duyguları çok kesin sınırlarla tanımlanamaz ancak suçluluk “sosyal kural ve değerlerin gerçekten çiğnenmesi veya bunun tasarlanmasının eşlik ettiği bir fark etmenin oluşturduğu sıkıntılı bir durum” utanç ise “insan olarak birisinin temel bir eksikliğini fark etmesi ile yaşadığı sıkıntılı durum” olarak tanımlanabilir. Suçluluk kişinin yaptıkları ile ilgili olarak yaşanırken utanç doğrudan kişinin kendilik kavramını hedefleyen bir yaşantıdır (Potter-Efron, 1989).

Freud (1905; 1953) erken dönem çatışmalarında utancın seksüel dürtülerin dışavurumuna karşı oluşan bir reaksiyon formasyon olarak tanımlamıştır. Freud’a göre utanç, idden gelen dürtülerin ve davranışların süperegounun ahlaksal standartlarıyla uyuşamaması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Freud (1914; 1957) yine erken dönem çalışmalarında “ego-ideal” kavramını ortaya atmıştır. Freud her ne kadar sonraki çalışmalarında bu kavramı terk etse de sonraki psikologlar ego-ideal (ideal kendilik değeri) ve superego arasındaki ayrımlar üzerine odaklanmışlardır. Örneğin Piers ve Singer (1953) suçluluk duygusunu ego ve süperegoun arasındaki uyuşmazlıktan kaynaklandığını belirtirken ego ve ego-ideal arasındaki uyuşmazlık sonucunda ise utanç duygularının ortaya çıktığından bahsetmektedir (Tangney & Dearly, 2002).

Freud'a göre, üst benlik bireyin çocukluk yıllarında, benliğin bir parçası olarak giderek daha çok anne, baba ve toplumsal değer yargılarını içeren özel bir yapı olarak gelişir. Bir yaşında çocuk yanlışla-doğruyu, iyiyle-kötüyü yalnızca kendi dürtüsel doyumuna göre değerlendirir. Çocuk için kendisini doyuran, rahatlatan şeyler iyi, kendisine acı veren şeyler kötüdür. İki yaşından itibaren çocuk, çevreden gelen iyi-kötü, doğru-yanlış değer yargılarını almaya başlar ancak bunlar henüz kendisinin benimsediği değerler olmaktan uzaktır. Çocuk bu durumda yalnızca anne, baba ya da başka önemli bireylerin neyi onayladıklarını, neyi beğendiklerini ayırt edebilir ve onaylanmayan bir davranış yapılıncaya dışarıdan ceza gelebileceğini sezebilmektedir. Giderek çocuk başkalarının neyi yasakladığını öğrenir ve bu yasağı başkalarının önünde yapınca korku, suçluluk ve utanç duygusu duyar. Suçluluk ve utanç duyguları üst benlik gelişiminin öncüleridir. Çocuklukta benimsenmiş olan iyi-kötü, doğru-yanlış biçimindeki değer yargıları, bireyde yargılama sistemi olarak kalır ve bireyin davranışlarını düzenler. Böylece birey yasak olarak benimsemiş olduğu herhangi bir düşünce ya da davranışta bulunursa, suçluluk ve utanç duygusu yaşar (Öz, 2004).

Suçluluk-utanç duygusunun yoğunluğu üst benliğin gücünü yansıtır. Üst benliğin belli bir düzeyde olması bireyin gelişimini ve topluma uyumunu sağlamaktadır. Üst benlik gelişiminin hiç olmaması ya da gevşek üst benlik gelişimi durumunda bireye özgü belli bir standart davranış engellenir ve bireyin toplum içinde önemli düzeyde uyumsuzluklar yaşamasına yol açabilir. Örneğin; bazı insanlar başkalarını kullanmak, incitmek, kötü davranmak, istismar etmek ve suçluluk utanç duymadan suç işlemek gibi son derece uyumsuz davranışlar sergileme eğilimi gösterirler. Bu durumlarda bireylerin suçluluk-utanç duymamalarının nedenleri üst benliklerinin yeterli gelişmeyip yaptıkları davranışların kendi benliklerine uyumlu olmasından kaynaklanır. Bu bireylerin başkalarının duygularına karşı empati düzeyleri düşüktür ve başkalarının haklarına değer vermezler. Bazı insanlarda ise üst benlik çok katı, kusur tanımaz ve bağışlamaz bir güçte gelişmiş olabilir. Benlik böyle katı bir üst benliğin baskısı altında ezilebilir. Bu durumda bireylerde kabul görmeyen davranışlar suçluluk-utanç duygusuna neden olur, bireylerin kendilerine olan saygıları azalır ya da kendilerini cezalandırırlar (Öz, 2004).

Erikson'un psikososyal gelişim kuramının ikinci ve üçüncü dönemlerinde suçluluk ve utanç duygularının gelişiminden bahsedilmiştir. Çocukluk döneminin 1,5-3 yaşları arasında kapsayan "özerkliğe karşı utanç ve şüphe" dönemi çocuğun kas sistemindeki gelişimin etkisi altındadır. Çocuklar bu dönemde bağımsızlıklarını kazanmak için psiko-motor

hareketlerindeki kontrol ve öz-yeterliliği deneyerek bundan haz almak isterler. Bu dönemi çocuklar başarıyla atlattırlarsa yeterlik duygusunu, kendine güveni ve öz değerlerini kazanmış olurlar. Çocuklar bu yeterliliği yerine getirmezlerse veya engellenirlerse bağımlılık duyguları, utanma ve kendi değerliliklerine yönelik şüphe yaşarlar (Özbay, 2003). Dolayısıyla bu dönemde, benlik saygısının yitimine yol açmayan bir öz denetim duygusundan kalıcı bir niyet ve gurur duygusu oluşurken; öz denetimin yitimi ve aşırı denetleme duygusundan ise kuşku ve utanca yönelik kalıcı bir eğilim doğmaktadır (Erikson, 1984). 3–6 yaşlarını kapsayan ‘‘girişimciliğe karşı suçluluk duygusu’’ döneminde ise çocuk etkinlik alanlarını büyük ölçüde geliştirerek daha fazla toplumsal yönelimli olmaktadır. Erikson’a göre, çocuğun amaçlarına ulaşmak amacıyla içinde bulunduğu girişim duygusu sorgulama, deneme ve yanılmalara olanak sağlayan bir ana babalık üslubu ile nitelik kazanıyorsa gelişimini sürdürecektir. Diğer yandan ana babalar yaklaşımlarında denetleyici ve kısıtlayıcı iseler çocukların suçluluk duygusunu pekiştireceklerdir (Gander & Gardiner, 2001).

Utanç ve suçluluk duygusunun bileşenleri şöyle tanımlanabilir (WEB_1, 2010);

- İçsel olumsuz benlik düşünceleri: bunlar yetersizlik, değersizlik düşüncelerini ve duygularını içerir kişi kendini beceriksiz, kötü ve başarısız bir olarak niteleyebilir.
- Sosyal ya da dışsal odaklı düşünceler: bunlar başkalarının bizi yetersiz ya da değersiz olarak gördüklerini varsayan inançları içerir.
- Duygusal birleşen: anksiyete, öfke, kendinden iğrenme gibi çeşitli öğeler utancın duygusal birleşeni olarak kabul edilir.
- Davranışsal birleşen: saklanma, maruz kalmaktan kaçınma uzaklaşma gibi eylemler.
- Bedensel ya da fizyolojik birleşen: utanç duygusu streslidir ve bizim sinir sistemimizi aktive eder. Utanç bizim duygu durum belirleyicilerimiz üzerinde etki eder ve olumlu pozitif duygu durumun sürdürülmesine yardımcı olmaz.

Bedenden utanma: Sağlık problemleri nedeniyle (hemoroid, bağırsak hastalıkları, üriner problemler, bulimiya gibi problemler) ya da cinsel istismar yaşayan bireylerde akut bir şekilde bedenden utanma duygusu görülebilmektedir. Bedenlerinin kirli ve zarar görmüş olduğu duygusu yaşayabilirler. Uç vakalarda, bu kişiler bedenlerinden nefret etmeye başlayabilirler.

Yeterlilik ve becerilerden utanç duyma: Bu tip utanç fiziksel ya da zihinsel olarak gösterilen performansla ilişkilendirilir. Burada ana nokta, bir şeyler yapmaya girişme ve bunlarda başarısız olmadır. Bu kişinin kendisini kötü olarak değerlendirmesine neden olur.

İlişkilerde utanç: Utanç ilişkilerde yaşanan problemlerden bir tanesidir çünkü kişi çatışma ve eleştirilere kötü şekilde cevap verir. Utanca meyilli bireyler daha kolay öfkelenebilirler. Eleştiriden uzak durmak ve ilişkilerini kontrol etmek isterler. Bu yapıdaki insanlar, başkaların onları fark etmeye başladıklarında zayıf ya da yetersiz olarak etiketleyecekleri korkusunu yaşarlar.

Hissettiklerinden Utanma: Kişinin sonuçlarından korktuğu için duygularını saklama eğilimi göstermesidir. Bu duygular endişe, depresyon, öfke gibi duygulardır. Çünkü bu duygular bazı şeylerin yanlış gittiğinin göstergesi olarak algılanırlar (1)

2.6. Konu İle İlgili Yurt İçinde ve Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

2.6.1. Yurt İçinde yapılan Araştırmalar

Duman ve arkadaşları (2004), Mart 2001-2003 tarihleri arasında Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Acil Servisine intihar girişimi ile getirilen, yaş ortalamaları 15 olan (11-17 yaş arası), 58 vakayı incelemeleri sonucunda, intihar girişimine neden olan en önemli faktörün 20 olguda (%34,5) ailesel nedenler (ebeveyn ya da kardeşe tartışma) olduğu ikinci olarak da, altı olguda (%10,3) arkadaş ilişkilerindeki problemler olduğunu bulgulamışlardır. Ayrıca araştırmada intihar girişimiyle getirilen vakaların %79'unun kız olduğu saptanmıştır.

Sayar ve arkadaşları (2000), intihar girişimi nedeniyle 1 Nisan 1997 – 1 Ocak 1999 tarihleri arasında Vakıf Gureba Eğitim Hastanesi acil servisine getirilen, yaş aralığı 15-18 olan 33 ergenle yaptıkları incelemeler sonucunda, vakaların 25'inin kadın (%85), 5'inin erkek (%15) olduğunu bulgulamışlardır. İntihar girişimine tetikleyici etkenler arasında %45 ile aile içi sorunlar en önemli tetikleyici olduğu bulgulanmıştır.

Ceyhun ve Ceyhun (2003), lise ve üniversite öğrencilerinde intihar olasılığını değerlendirdikleri araştırmalarında, lise için yaş ortalamaları 16 olan 600 kişi, üniversite

öğrencileri için yaş ortalamaları 19 olan 800 kişi ile çalışmışlar, lise öğrencilerinin ortalama intihar olasılığı puanları ($\bar{X}=65.33$), üniversite öğrencilerinin ise ($\bar{X}=60.27$) olarak bulgulanmışlardır. Bu değerlerin Türk toplumu için belirlenen ortalama değerin (55.54) çok üstünden olduğu görülmüştür. Lise ve üniversite öğrencilerinin aldıkları bu puan ortalamalarının Cull ve Gill'in psikiyatrik hastalarının toplam puanından bile daha yüksek olduğu görülmüştür ($\bar{X}=57.4$). Araştırmada, lise ve üniversite öğrencileri kendi içinde karşılaştırıldığında cinsiyet açısından fark anlamsız bulunmuştur ($F=1.0, p=0.317$).

Hisli Şahin ve Durak Batıgün (2009), lise ve üniversite öğrencilerin intihar riskini belirlemeye yönelik bir modeli sınıadıkları araştırmalarında, 15-25 yaş arası, 2343 lise ve üniversite öğrencileri ile çalışmışlardır. Araştırmalarında örneklemin intihar olasılığı puan ortalamasını ($\bar{X}=73.07$) olarak bulgulanmışlar. Ayrıca araştırmalarında, saldırgan davranışlar ve kişilerarası ilişkilerde pasif-agresif ve içe dönük tepkilerle intihar olasılığı arasında anlamlı ilişkiye rastlanmıştır. Çalışmada ortaya çıkan diğer bulgulara göre, kaçınan ve kendine güvensiz problem çözme yaklaşımına sahip olmak, ciddiye alınmama ve eleştirilme gibi durumlarda yoğun öfke yaşamak, bu öfkeyi, pasif-saldırgan ya da saldırgan davranışlarla ifade etmek ve kişilerarası ilişkilerde yaşanan öfkeyi daha çok içe atmak intihar olasılığı açısından risk taşıyan özelliklerdir. Araştırma cinsiyetler açısından değerlendirildiğinde ise, erkeklerin intihar olasılığı ölçeğinden anlamlı düzeyde kızlardan daha yüksek puan aldıkları gözlenmiştir. Araştırmada, yaş grupları ergenlik ve geç ergenlik dönemleri olarak sınıflandırıldığında, 14-17 (ergenlik) yaş grubunun, 18-25 (geç ergenlik) grubuna göre öfke düzeyinin daha yüksek olduğu ve bu farkın anlamlı olduğunu gözlemişlerdir.

Batıgün ve Şahin (2003), 14-62 yaş arasındaki insanların çeşitli durumlar ve problemler karşısında intiharı akıllarına ilk çözüm yolu olarak getirmede farklılaşp farklılaşmadıklarını ve bu eğilimin intihar olasılığı, öfke gibi değişkenlerle ilişkisini belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmalarında, 619 katılımcı ile çalışmışlardır. Araştırma bulguları, 14-24 yaş arasındaki gençlerin stresli olaylar karşısında intiharı bir çözüm yolu olarak akıllarına daha sık getirdikleri, intihar olasılığına yönelik duygu ve düşüncelerinin öfke ve dürtüsel davranış puanlarının diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırma sonuçları aynı zamanda, 14-65 yaş arasındaki bireylere sordukları çeşitli stres yaratan olaylar karşısında akıllarına gelen çözüm yollarının neler olabileceği

sorusuna, “intihar ederdim” seçeneğini işaretleyen bireylerin öfke puanlarının da yüksek olduğunu göstermektedir. Yani bu yaş grubundaki bireyler problem çözme becerilerinin yetersiz, öfke/saldırganlık ve dürtüsellik düzeylerinin ise yüksek olması nedeni ile stresli bir yaşam olayı ya da durum ile karşı karşıya kaldıklarında intiharı bir çözüm yolu olarak akıllarına daha çabuk getirmekte ve bu yüzden de intihar olasılıkları artmaktadır. Daha ileri yaş grubundaki bireylerde ise böyle bir durum söz konusu değildir.

Sayıllı ve arkadaşları (1993)’nın, Ankara’daki tüm acil servislere 1990 yılı içinde intihar girişimi ile yapılan başvuru kayıtlarını tarayarak yaptıkları bir çalışmada, olguların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim, meslek, yaşanılan semt, intihar yöntemi, hastanenin uygulandığı terapötik yaklaşım intihar zamanı değişkenleri açısından incelemiştir. Bulgular intihar girişimlerinin daha çok genç grupta ve erkeklere nazaran kadınlarda daha fazla olduğunu göstermiştir. Yaş faktörü açısından, 15-24 yaş ,25-34 olmak üzere iki farklı yaş grubunda yükselme görülmüştür. İntihar yöntemi açısından; kadın ve erkek için ilaç alma ve kendini zehirlenme yöntemi ilk sırayı alırken, ikinci sırayı kesi yöntemi oluşturmuştur. Meslek açısından ilk sırayı öğrenciler, ikinci sırayı ev hanımları almıştır. Medeni duruma bakıldığında vakaların %58.44’ü bekar, %39-61’i evli ve %1.95’i dul olarak saptanmıştır. Zaman açısından haziran ve ağustos ayları, intihar girişimlerinin en çok gözlendiği aylar olmuştur. Müdahale açısından vakaların çoğuna mayi takıldığı, lavaj ve kusturma uygulandığı saptanmıştır.

Dilsiz ve Dilsiz (1993)’in intihar girişimlerinin nedenlerini araştırdıkları çalışmalarında intihar sonrası değerlendirdikleri 209 olguyu incelemişler ve intihar etme nedenlerini sormuşlardır. Elde edilen sonuçlara göre girişime en sık yol açan nedenlerin ilk sırada ana-baba ile hemen sonra da eş ile sorunlar olduğu ortaya çıkmıştır. İntihar girişimlerine neden olarak doğrudan ruhsal sorunlarını belirtenlerin oranı %19.1 ile anlamlı düzeyde bulunmuştur. Ancak intihar girişimine öncül olduğu belirtilen diğer kişilerle sorunlar, para-is-okul sorunları ve fiziksel hastalık anlamlı dağılım göstermemiştir.

Palabıyıkoglu (1993), intihar davranışında ailenin rolüne ilişkin incelemelerinde aile üyelerinin ilişkilerinde uzaklaşma, bağlarda gevşemenin yarattığı depresif duyguların intihar olasılığını artırdığını ayrıca aile bütünlüğüne yönelik tehditlerin ve kadının toplumdaki konumunun intihar girişiminde önemli olduğunu saptamıştır.

Sonuvar ve Yörükoglu (1971) intihar girişiminde aile uyumsuzluğu ve tetiği çeken olaylar olarak azar ve dövmenin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Aysev (1992) araştırmasında intihar girişiminde aile içi sorun, kız-erkek arkadaş ile sorunları başlıca nedenler olarak bulmuştur. Ceyhun (1992), intihar girişimlerinin nedenlerini incelediği çalışmada; arkadaş, aile içi ve eşle olan sorunları ve cezalandırılmayı anlamlı düzeyde yüksek bulmuştur. Araştırma gruplarında kadınların çoğunlukta olduğunu, öncül olan bu tür sorunların kadınlar için daha zedeleyici olduğunu vurgulamıştır.

Eker (2006), 2005 yılında İstanbul'da 15-18 yaş grubu 1000 ergenle yaptığı araştırmasında, kendine fiziksel zarar verme davranışında kız ve erkekler arasında herhangi bir farka rastlamamış, ancak kendine fiziksel zarar veren deneklerin yeme tutum ve davranışlarında daha fazla bozukluk gösterdiklerini saptamıştır. Ayrıca kendine zarar verme davranışını haftada en az bir kez yapan deneklerin daha fazla yalnız (gruptan kopuk) oldukları saptamıştır. Araştırmacıya göre, intihar davranışının altında yatan nedenlerden biri nesne kaybından kaynaklanan iç gerilimdir ve ergenlerdeki kendine zarar verme davranışı ile ilişkili yeme bozuklukları dolaylı yoldan gerçekleştirilen bir intihar türüdür. Aynı çalışmada, intihar düşüncesi, planı ya da girişiminin kız deneklerde erkek deneklere göre daha fazla olduğu gözlenmiştir.

Arsel (2010) tarafından yapılan çalışmada, “umutsuzluk” faktörünün hem kadın, hem de erkeklerde intihar davranışlarını yordayan çok önemli bir değişken olduğu saptanmıştır. Ayrıca, kadınlardan farklı olarak erkeklerde arkadaş desteğinin bulunmamasının yanı sıra aile desteğinin bulunmaması intihar olasılığını yordayan bir faktördür.

Canyiğit (2003), intihar girişimi olan ve olmayan kriz olgularını karşılaştırdığı çalışmada, intihar girişiminde bulunan bireylerin sorunlarla baş etmede zorlandıklarını, sosyal destek sistemlerini daha az algıladıklarını, yani kendilerini daha yalnız hissettiklerini bulmuşlardır, 16-26 yaş arasında olmanın, öğrenci olmanın, lise veya yüksek okul mezunu olmanın, kendini yaralama öyküsünün var olmasının, depresif belirtilerinin olmasının, sosyal açıdan kendini yalnız hissediyor olmanın, anne baba ile anlaşmazlık yaşamının intihar ve intihar girişimi için önemli risk faktörleri olduğunu belirtmişlerdir. İntihar girişiminde bulunan grubun çevresinden sosyal destek alma konusunda daha umutsuz olduğunu, yani her zaman yalnızlığa mahkum oldukları yönünde bir algıya sahip olduklarını bulmuşlardır.

Sayıl, Devrimci-Özgüven, (2002), Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezinde 1998 yılında yaptıkları intihar ve intihar girişim nedenlerini değerlendirdikleri çalışmalarında, nedenlerin ebeveyn ile ilgili sorunlar (%34.9), bir yakınına ölümle kaybetme (%15), kuşak çatışması ve eşle ilişki güçlükleri (%45) olduğunu bulgulamışlardır.

Turhan'ın (2007) bipolar bozukluk tanısı almış hastalarla yaptığı izleme çalışması bulgularına göre, umutsuzluk ve saldırganlık intihar için bir risktir. Bipolar bozukluğu olan hastaların %25-50'sinin intihar girişimi bulunmaktadır ve %15-19'u intihar nedeniyle yaşamlarını yitirmişlerdir ve bir ülkedeki kültürel eğilimler intihar riskini arttırabilir.

Kılıç (2006) ergenlerle yaptığı çalışmasında, geçmiş yaşantısında travma yaşantısı bulunan, duygusal ve fiziksel istimara uğramış ve ihmal edilmiş ergenlerin bazı dönemlerde yoğun biçimde kendine zarar verme davranışı sergilediklerini, böyle bir davranışı sergileme nedenlerinin, içlerinde yaşadıkları yoğun acının kendi kontrolleri altında olan bir acıyla yer değiştirmesi olduğunu yaptıklarıdır. Araştırma, çocukluk çağında yaşanan travmatik yaşantıların, intihar davranışına zemin hazırladığını göstermektedir.

Olmuş (2001), ergenlerin aile içi psikolojik örüntülere göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarını incelemiş ve bunların farklılaştığını ortaya koymuştur. Orta öğretim hazırlık, lise bir ve lise ikinci sınıflarda öğrenim gören 15-16-17 yaşlarında toplam 419 öğrenci çalışmaya dahil edilmiştir. Bulgulara göre sıcak bir aile ortamını ve aileden destek gördüğünü algılayan ergenlerin öfkelerini sağlıklı bir şekilde ifade edebildikleri, uygun bir şekilde kontrol edebildikleri sunucuna varılmıştır. Aile ortamlarını denetleyici ve kontrol edici bulan ergenlerin ise öfke duygusuna daha fazla kapıldıkları, duygularını rahatlıkla ifade edemedikleri, bu duyguyu kontrol etme gereksinimi duydukları ve öfkelerini daha çok kendilerine yönelttikleri görülmüştür.

Okman (1999), ergenlerin öfke ifade tarzlarının kendilik imgesi ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırmaya 15 -16 yaş grubu normal devlet ve Anadolu liselerine devam eden 428 ergen dahil edilmiştir. Araştırmada, olumlu kendilik imgesine sahip ergenlerin sürekli öfke düzeylerinin daha düşük olduğu ve öfkelerini kontrol altında tutabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca sürekli öfke okul türüne göre farklı düzeyde yaşanmamasına rağmen, öfkeyi denetleme becerisinin Anadolu lisesi öğrencilerinde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anne-baba eğitim düzeylerin yüksek olmasının, öfke dışa vurulması üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Bıyık (2004), üniversite öğrencilerinin yalnızlık duygularının kişisel ve sosyal özellikleri ve öfke eğilimleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiştir. Bu amaçla 578 üniversite öğrencisine “UCLA Yalnızlık Ölçeği” ve “Durumluluk Sürekli Öfke İfade Ölçeği” uygulamıştır. Araştırma bulguları; kendilerini beğenmeleri, yaşamlarından memnuniyetleri ve gelecek ile ilgili düşünceleri açısından öğrencilerin yalnızlık duygularının farklılaştığını, öğrencilerden kendilerini beğenmeyenlerin kendilerini beğenenlere göre, yaşamlarından memnun olmayanların memnun olanlara göre ve geleceğinin kötü olacağını düşünenlerin iyi olacağını düşünenlere göre daha yüksek oranda yalnızlık yaşadıklarını göstermiştir. Ayrıca sürekli öfke düzeyleri yüksek olan öğrencilerin orta ve düşük düzeyde olanlardan, öfkeyi içte tutma düzeyleri yüksek olanların orta ve düşük düzeyde olanlardan, öfkeyi kontrol etme düzeyleri düşük olanların orta ve yüksek düzeyde olanlardan daha fazla yalnızlık duygusu yaşadıkları bulunmuştur, öfkeyi dışta tutma açısından bakıldığında ise yalnızlık düzeylerinin değişmediği bulunmuştur.

Yıldırım, (2007), şiddete başvuran ergenlerle şiddete başvurmeyen ergenlerin yalnızlık düzeylerini incelemiş ve şiddete başvuran ergenlerin yalnızlık düzeyleri şiddete başvurmeyen ergenlere göre anlamlı bir şekilde yüksek bulmuştur. Ayrıca, saldırgan davranışlarda sınıf düzeyi arasında fark olmadığını bulgulamış, bu bulguyu, yaş grupları arasındaki farkın fazla olmaması, ergenlik döneminde her sınıf düzeyi için benzer sorunların yaşanması ile açıklamıştır.

Şengül ve arkadaşları (2008) Denizli Devlet Hastanesi acil servisine bir yıl süre ile intihar girişiminde bulunan kişilerin sosyodemografik özelliklerini ve intihar girişimi nedenlerini incelemiştir. Araştırma sonucunda kadınların erkeklere göre 3,3 kat daha fazla intihar girişiminde bulduklarını, intihar girişiminde bulunanların %50'sinin 25 yaş altı olduğunu, intihar girişimi nedenlerinin başında aile içi ilişki sorunlarının olduğunu bulmuşlardır.

Özşahin ve arkadaşları (1990), GATA Psikiyatri Anabilim Dalı'na intihar girişimi sonucu başvuran 54 olguyu inceleyen çalışmalarında deneklerin çoğunun 15-24 yaş grubunda yığılma gösterdiklerini, yine çoğunun önceden intihar girişiminde bulunduğunu, neden olarak öne çıkanların ise kişilerarası ilişkilerde, iş ve aile yaşamında sorunlar, ekonomik güçlükler olduğunu bulmuşlardır. MMPI testinden elde edilen bulgularda ise ego gücünün zayıflığı ayrıca saldırganlık ve öfke yönetmede yetersizlik dikkati çekmektedir.

Eskin (2001), İstanbul'da yedi lisede öğrenim görmekte olan 422 erkek, 537 kız, yaş ortalamaları 16.1 olan öğrencilerle çalışmış, lise öğrencisi ergenler arasında yalnızlık duygusu, başetme yöntemleri ve yalnızlığın intihar düşüncesi ve girişimi ile olan ilişkisini irdeleyen bu çalışmada, ergenler arasında yalnızlık duygusunun oldukça yaygın olduğunu, yalnızlık duygularının hem intihar girişimi hem de intihar düşüncesi ile ilişkili olduğunu bulgulamıştır. İntihar düşüncesi, girişimi ve intihardan ölme olasılığını yüksek gören öğrenciler, kendilerini diğerlerine göre (intihar düşüncesi, girişimi ve intihardan ölme olasılığını yüksek göremeyenlere göre)daha çok yalnız hissettiği anların olduğunu söylemişlerdir. Benzer şekilde intihar etmeyi düşünen ve girişiminde bulunan ergenlerin yalnızlık ölçeği üzerinde daha fazla yalnızlık çektikleri saptanmıştır.

Doğan (2001), 30 kız 30 erkek olmak üzere toplam 60 lise öğrencisi üzerinde yapmış olduğu çalışmada, ana-baba tutumları ile saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ergenlerin saldırganlık davranışlarını belirlemek için "Rosenzweig P-F Araştırması", ana-babaların tutumlarını saptamak amacı ile de "Gençlik Döneminde Aile Sorunlarını Değerlendirme Ölçeği" kullanmıştır. Araştırma sonucunda ailede duygusal olarak ihmal edilen sağlıklı ilişkiler kuramayan ve tutarsız bir disiplin anlayışına maruz kalan ergenlerin saldırgan davranışlarında artma görülmüştür. Ayrıca "Ana-baba ilişkilerinde uyumsuzluk" boyutu ile saldırgan davranışları arasında da anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Otoriter ve baskıcı bir ailede yetişen ergenlerin, saldırgan davranışlarda bulunduğu görülmüştür. Ailede ekonomik sorunlar olmasının ve aile üyelerinden birinin sağlık problemi yaşamasının ergenin saldırganlığını arttırdığı saptanmıştır.

Durak Batıgün (2005), yaşamı sürdürme nedenleri ve intihar olasılığının, umutsuzluk ve yalnızlık konuları ile ilişkisini saptamak amacıyla, Ankara ve İzmir illerinde oturan ve gelişigüzel yöntemle seçilen, 15-65 yaş arası 683 kişi ile yaptığı çalışmada, yaşı daha ileri olan bireylerin, daha genç yaştaki bireylere, özellikle de ergenlere göre, intihar etmemek için

daha fazla neden öne sürdüklerini tespit etmiştir. Yapılan varyans analizleri sonucunda 41-65 yaş grubu diğer yaş gruplarına göre (15-25 ve 26-40) yaşamı sürdürme konusunda daha fazla neden öne sürmüşlerdir. Araştırma bulguları yalnızlık, umutsuzluk, yaşamı sürdürme nedenlerinin intihar olasılığının önemli yordayıcıları olduğunu göstermiştir. Ayrıca 15-25 yaş grubundaki bireylerin, özellikle gelecekle ilgili duygu ve beklentilerinin düşük olması, ahlaki ve dini engeller ile doğaya ve hayata bağlılık gibi bir takım koruyucu etkenlere sahip olmamaları intihar olasılığını arttırıcı bir faktörler olduğu araştırma bulguları arasında yer almıştır.

Devrimci Özgüven ve arkadaşları (2003), intihar girişimi olan kriz vakalarının, intihar girişimi olmayan kriz vakaları ve normal kontrol grubuna göre farklılıklarını incelemeyi amaçladıkları çalışmalarında, intihar girişiminde bulunmuş 83 kriz vakası (intihar grubu), akut kriz tablosu içinde bulunan ancak intihar girişimi öyküsü olmayan 64 vaka (kriz grubu) ve herhangi bir psikolojik yakınması bulunmayan 70 kişi (normal kontrol grubu) olmak üzere 227 katılımcı ile çalışmışlardır. Araştırma bulguları, intihar grubu ve kriz grubunun algılanan sosyal destek düzeylerinin normal kontrol grubundan daha düşük düzeyde olduğunu göstermiştir. İntihar girişimi ve kriz grubunun her ikisinin de karşı karşıya oldukları sorunun çözümü için sosyal destek gereksinimi içinde oldukları, değişik kaynaklardan algılanan sosyal desteğin özellikle intihar girişimi vakaları için farklılaştığı görülmüştür. Nitekim, aile kaynağından, intihar girişimi grubu, hem kriz grubuna hem de normal kontrol grubuna göre daha az destek algıladıklarını belirtmişlerdir. Yine bu sonuçla paralel olarak intihar vakaları için aileden algılanan destek, hem arkadaşlardan hem de diğer önemli kişilerden algılanan destekten daha düşük bulunmuştur. Oysa kriz vakaları ve normal kontrol grubunun aileden algıladıkları sosyal destek ile arkadaşlardan ve diğer önemli kişilerden algıladıkları destek farklılaşmamıştır. Sosyal destek için ilk basamak olan aileden destek algılayamamak intihar riskini arttırmaktadır.

Ülkemizde yapılan çalışmalarda kızların erkeklere oranla daha fazla intihar girişiminde buldukları saptanmıştır (Ercan, Varan ve Aydın, 2000; Şener ve Şenol 1996). Literatürde kız hastaların intihar girişimi oranı için %70, %78, %83, %87, %96 gibi rakamlar bildirilmektedir (Le Heuzey ve diğerleri, 1995; Jay ve diğerleri 1989) Kızların erkeklere oranla daha az ölümcül yöntemlere başvurduğu, erkeklere oranla daha gizli yardım isteme yöntemlerini yeğlediği ve ergenlik dönemi sonrası kızlarda duygulanım bozukluklarının daha

yaygın olduğu gibi bir dizi neden bu yaygınlığı açıklamak için öne sürülmüştür (Sayar ve diğerleri, 2000)

2.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Bettes ve Walker (1986), intihar girişiminde bulunan kızların depresyon, anksiyete ya da içe kapanma şeklinde 'içe-dönük' bulgular sergilerken, intihar girişiminde bulunan erkek ergenlerin öfke, saldırganlık ve ajitasyon gibi 'dışa-dönük' bulgular sergilediklerini bildirmişlerdir. Dolayısıyla intihar davranışıyla ilgili etkenler her iki cins arasında farklılık gösterebilir.

Brent ve arkadaşlarının 1993'te ve Groholt ve arkadaşları 1997'de ergenlerde intihar öncesi intihara eğilimin konuşulmasını inceleyen araştırmalarında cinsiyetler arasında herhangi bir farkın bulunmadığını bulgulamışlardır (Akt., Ceyhun & Ceyhun, 2003).

Kjoller ve Helveg-Larsen (2000), ergenlerde intihar düşüncesini ve intihar davranışlarını araştırdıkları çalışmalarında intihar olasılığı ile cinsiyetler arasında anlamlı bir fark olmadığını bulgulamışlardır. Buna karşın He ve Lester (2001), yaptıkları araştırmalarında ise kadınların erkeklerden anlamlı derecede daha fazla intihar düşüncelerine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Rowe ve diğerleri (1999) yaptıkları bir çalışmada, ergenlerin saldırgan davranışlarının aile ve akranlarıyla olan ilişkileri ile ilgili olduğunu bulmuşlardır.

Harder tarafından 1995'te yapılan araştırmada, yüksek düzeydeki utanç duygusunun, intihar, madde ve alkol kötüye kullanımı ve depresyona yol açtığı görülmüştür (Akt: Bybee, 2009).

Silver ve diğerleri, (2000), öfkelerinin şiddete doğru yöneldiğini düşünen ergenleri araştırdıkları çalışmalarında örneklem olarak 37'si erkek, 52'si kız toplam 89 ergenle çalışmışlardır. Katılımcılar 181 maddelik, ergenlerin hayatlarıyla ilgili davranışsal ve psikolojik yönden bir çok bilgiyi toplayan Likert tipi bir anket doldürmüşlerdir. Araştırmada 31 ergenin bazen çok öfkelenedikleri için şiddet kullanacakları hususunda endişe duyduklarını

ifade ettiklerini belirlemişler ve bu ergenleri (öfke grubu) öfkeli olmayan grupla karşılaştırmaları sonucunda bazı farklılıklar olduğunu bulgulamışlardır: 1-Öfke grubunun ebeveynleriyle ve kardeşleriyle daha az yakın oldukları ve daha az destek gördükleri, 2- Karşı cinsten daha fazla arkadaşlarının olduğu ve daha sık flört ettikleri, 3-notlarının ortalamasının altında olduğu, 4-daha bunalımlı oldukları, 5-daha sık madde kullandıklarını bulgulamışlardır. Araştırmada, öfkelerinin şiddete dönüşeceğinden endişe duyan ergenlerin ebeveynleriyle yetersiz iletişimlerinin olduğu, bunalım belirtileri gösterdikleri ve intihara yönelik düşüncelerinin olduğunu saptamışlardır.

Öfke ve saldırgan davranışlar, intihar davranışı için önemli bir risk olarak ele alınmaktadır. Saldırganlık, dürtüsel davranışlar ve intihar arasındaki ilişkileri destekleyen çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır (Michaelis ve diğerleri, 2004, Zouk ve diğerleri, 2006).

Apter (1993), yapmış olduğu çalışmada intihar davranışına ve şiddete eğilimli hastalar anksiyete, tepkisellik, öfke ve depresif duygu durumu açısından kontrol grubuyla karşılaştırmıştır. Sonuçta intihar ve şiddete eğilimli gruplarda anksiyete, dürtüsellik, öfke ve depresif duygu durumu, kontrol grubundan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Birçok çalışma saldırganlık ve öfke duygularının içe dönmesi durumunda intihar; dışa yönelmesi durumunda ise şiddet davranışlarının görüldüğünü vurgulamaktadır. Ayrıca özellikle erken çocukluk döneminde anne-babasından birini veya her ikisini de kaybeden kişilerin daha fazla intihara eğilimli olduğu bildirilmektedir. Bu bulgulardan hareketle yapılan bir araştırmada intihar ve şiddet davranışlarına eğilimli hastaların öykülerinde, kontrol grubuna göre anlamlı derecede daha fazla aile içinde şiddet davranışına maruz kalma ve anne-baba kaybı bulunmuştur (Akt; Botsis ve ark., 1995).

Stephens, (1987) intihar girişiminde bulunmuş yetişkin kadınlarla (n:50) geriye dönük şekilde yaptığı çalışmasında, intihar girişiminde bulunan kadınların ergenlik dönemlerindeki yaşam öykülerini incelemiş; hepsinin ciddi aile sorunları olan bir ev ortamında yetişmiş olduğunun, %32'sinin ebeveynlerinden birini kaybetmiş olduğunu, %26'sının aile üyelerinden birinde ciddi bir ruhsal rahatsızlık olduğunu, %22'sinde alkol bağımlısı bir ebeveyn olduğunu, %30'unun bir aile üyesi tarafından cinsel veya fiziksel saldırı veya tacize maruz kaldığını bulgulamıştır.

İntihar girişimi olan kişilerde, olmayanlara göre sosyal desteğin daha az olduğu (Neeleman, 2002; Greening, 2002), yalnız yaşama, arkadaş grubunun olmaması, aile ve yakın akrabalarla ilişkilerin bozuk olması intihara neden olan faktörler arasında olduğu belirtilmiştir (Conner, 2001)

Johnson ve diğerleri (2002) yaptıkları çalışmada intihadan önce depresyon ve saldırganlığın arttığını bulgulamışlardır.

Leibsohn (1994), öfke düzeyleri yüksek ve düşük olan öğrencilerde alkol kullanımı ve alkol alma sonucunda ortaya çıkan durumları incelemiştir. Araştırmada, sonuçlarına göre öfke düzeyi yüksek öğrencilerin öfke düzeyi düşük olanlara göre daha fazla miktarda alkol aldıkları ve bu nedenle daha fazla fiziksel, duygusal ve davranışsal problemler yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Öfke kaynakları ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği bir araştırmada (Montemayor, 1983), ilgisiz ve tutarsız davranan anne ve babaların çocuklarında saldırgan davranışların fazla olduğu gözlenmiştir. Öfke kontrolü zayıf ve saldırgan davranan gençlerin genellikle aile içinde sosyalleşmelerinin yetersiz olduğu saptanmıştır. Ergenin öfkeli ve saldırgan davranmasının nedeni olarak özel bir ebeveyn davranışı bulunmamasına rağmen ebeveynlerin ilgisiz ve tutarsız davranışlarından dolayı ergenin kabul edilebilir ve kabul edilemez davranışlar arasındaki ayrımı yapamadıkları gözlenmiştir.

Lunsky (2004), psikolojik danışma merkezlerinden yardım alan 98 yetişkinle intihar konusunda çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmaya katılan bireylerin, intihara ilişkin duygusal süreçleri tanımlamalarında yalnızlık, psikolojik sıkıntılar, anksiyete ve depresyonu tarif ettikleri belirtilmiştir. Yalnızlık düzeyi yüksek olan bireylerin, özellikle duygusal destek düzeylerinin düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca yalnızlık yaşantısının intihar süreçlerinde önemli bir risk faktörü olduğu ifade edilmiştir.

Stravynski ve ark. (2001) toplum çalışmasında hem kendisini duygusal olarak yalnız olarak tanımlayanlarda, hem de gerçekte yalnız yaşayanlarda intihar düşünceleri ve intihar girişimi oranlarının yüksek olduğunu bulgulamışlardır (Akt; Can ve Sayıl, 2004)

Yalnızlıkla ilgili yapılan çalışmalar irdelendiğinde yalnızlığın düşük benlik saygısı (Olmstead ve diğerleri, 1991), öfke (Bıyık, 2004), depresyon (Anderson ve Harvey, 1988), ve intihar (Weber ve diğerleri, 1997) gibi geniş yelpazede yer alan bir takım psikolojik sorunlarla ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren, örneklem, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, bunlarla ilgili yapılmış güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları, verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada; 13-18 yaş arası ergenlerin yalnızlık, öfke duygusunun içe ya da dışa yansıtılması, utanç ve suçluluk duyguları gibi psikolojik değişkenler ile intihar olasılığı arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek; okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ebeveyn birlikteliği, anne ve babaya duyulan yakınlık düzeyi, algılanan anne-baba tutumu, çevresindeki insanlar tarafından anlaşılma düzeyi, bir hobiye sahip olma gibi demografik değişkenler açısından intihar olasılığı arasında fark olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla betimsel yöntem ve bu yöntemin ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Karasar'a (2006) göre tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup; örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir. Tarama modelleri ile tekil ya da ilişkisel taramalar yapılabilir. Tarama modellerinden ilişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir.

Araştırmanın bağımlı değişkeni intihar olasılığı, bağımsız değişkenleri ise yalnızlık, içe yansıtılan öfke, dışa yansıtılan öfke, suçluluk ve utanç duyguları, okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ebeveyn birlikteliği, anne babaya duyulan yakınlık, algılanan anne-baba tutumu, çevre tarafından anlaşılma düzeyi ve bir hobiye sahip olmadıkları.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında Muğla ili Marmaris ilçesindeki devlet okullarının 8., 9., 10. ve 11. sınıflarında eğitim öğretim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini belirlemek için, Marmaris ilçesinde bulunan tüm okullardan tesadüfi örnekleme yöntemi ile bir genel lise, iki anadolu lisesi, iki meslek lisesi ve bir ilköğretim okulu alınmıştır. Örneklem, belirlenen okullardan oransız küme örnekleme yöntemiyle seçilmiş olup, evrenin %20'sini oluşturmakta ve 8. sınıf, 9. sınıf, 10. sınıf ve 11. sınıf öğrencilerden oluşmaktadır. Küme örnekleme, evrendeki bütün kümelerin tek tek eşit seçilme şansına sahip oldukları durumda yapılan örnekleme türüdür. Küme örneklemede evren ya da çalışma evreni çoğu zaman içinde çeşitli elemanları olan, benzer amaçlı kümelerden oluşur. Araştırma evrenden seçilecek kümeler üzerinde yapılabilir (Karasar, 2006).

Bu araştırmada 12. sınıflarla çalışılmamasının nedeni, 12. sınıfların üniversiteye giriş sınavlarına yoğun bir şekilde hazırlanıyor olmaları nedeniyle, yaşayabilecekleri düşünülen sınav kaygısının araştırma sonuçlarını etkileyebileceği olasılığıdır.

Araştırma evrenini oluşturan öğrencilerin cinsiyet, yaş, okul türü, sınıf düzeyi, ebeveyn birlikteliği, anne-babaya duyulan yakınlık, algılanan anne-baba tutumu, çevre tarafından anlaşılma düzeyi, bir hobiyeye sahip olma durumuna göre dağılımları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırma örneklemini oluşturan öğrencilerin cinsiyet, yaş, okul türü, sınıf düzeyi, ebeveyn birlikteliği, anne-babaya duyulan yakınlık, algılanan anne-baba tutumu, çevre tarafından anlaşılma düzeyi, bir hobiyeye sahip olma durumuna göre dağılımları

Demografik Değişkenler	Faktör	n	%
Cinsiyet	Kadın	465	53,9
	Erkek	397	46,1
Yaş	13-14	210	24,4
	15-16	487	56,5
	17-18	165	19,1
Okul Türü	İlköğretim	189	21,9
	Genel Lise	194	22,5
	Anadolu Lisesi	236	27,4
	Meslek Lisesi	243	28,2
Sınıf Düzeyi	8.sınıf	189	21,9
	9.sınıf	232	26,9
	10.sınıf	226	26,2
	11.sınıf	215	24,9
Ebeveyn Birlikteliği	Birlikte	760	88,2
	Ayrı	102	11,8
Babaya Duyulan Yakınlık	Her zaman	404	46,9
	Çoğunlukla	211	25,6
	Bazen	175	20,3
	Hiçbir zaman	62	7,2
Anneye Duyulan Yakınlık	Her zaman	557	64,6
	Çoğunlukla	180	20,9
	Bazen	111	12,9
	Hiçbir zaman	14	1,6
Algılanan Anne Tutumu	Sıcak, sevgi dolu ve anlayışlı	825	95,7
	Soğuk, sevgisiz ve ilgisiz	37	4,3
Algılanan Baba Tutumu	Sıcak, sevgi dolu ve anlayışlı	772	89,6
	Soğuk, sevgisiz ve ilgisiz	90	10,4
Çevre Tarafından Anlaşıldığını Hissetme	Kimse beni anlamıyor	38	4,4
	Çok az insan beni anlıyor	236	27,4
	Çoğu insan beni anlıyor	452	52,4
	Tüm insanlar beni anlıyor	136	15,8
Bir hobiyeye sahip olma	Var	730	84,7
	Yok	132	15,3

Tablo 1’de görüldüğü gibi, örnekleme yer alan öğrencilerin %53.9’u kız, %46.1’i erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Örneklemin %24.4’ü 13-14 yaş, %56.5’i 15-16 yaş, %19.1’i 17-18 yaşlarındaki öğrencilerden, örneklemin %21.9’u ilköğretim okulu, %22.5’i genel lise, %27.4’ü Anadolu lisesi, %28.2’si meslek lisesinde eğitim öğretim gören öğrencilerden oluşmaktadır. Örnekleme alınan öğrencilerin %21.9’u 8. sınıf, %26.9’u 9. sınıf, %26.2’si 10. sınıf, %24.9’u 11. sınıf öğrencileridirler. Öğrencilerin %88.2’si anne-babaları birlikte, %11.8’inin ise anne-babaları ayrı yaşamaktadır. Öğrencilerin %46.9’u babasını kendine her zaman yakın olarak algılamakta, %25.6’sı babasını kendine çoğunlukla yakın olarak algılamakta, %20.3’ü babasını kendine bazen yakın olarak algılamakta, %7.2’si babasını kendine hiçbir zaman yakın olarak algılamamaktadır. Öğrencilerin %64.6’sı annesini kendine her zaman yakın olarak algılamakta, %20.9’u annesini kendine çoğunlukla yakın olarak algılamakta, %12.9’u annesini kendine bazen yakın olarak algılamakta, %1.6’sı annesini kendine hiçbir zaman yakın olarak algılamamaktadır. Öğrencilerin %95.7’si annesini sıcak, sevgi dolu ve anlayışlı olarak algılamakta, %4.3’ü annesini soğuk, sevgisiz ve ilgisiz olarak algılamaktadır. Öğrencilerin, %89.6’sı babasını sıcak, sevgi dolu ve anlayışlı olarak algılamakta, %10.4’ü soğuk, sevgisiz ve ilgisiz olarak algılamaktadır. Öğrencilerin, %4.4’ü çevresindeki hiç kimsenin kendisini anlamadığını düşünmekte, %27.4’ü çevresindeki çok az insanın kendisini anladığını düşünmekte, %52.4’ü çevresindeki çoğu insanın kendisini anladığını düşünmekte, %15.8’i çevresindeki tüm insanların kendisini anladığını düşünmektedir. Öğrencilerin %84.7’sinin bir hobisi varken, %15.3’ünün herhangi bir hobisi bulunmamaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, veri toplamak amacıyla kişisel bilgi formu, ergenlerde intihar olasılığını ölçmek amacıyla “İntihar Olasılığı Ölçeği”, yalnızlık duygusunu ölçmek amacıyla “UCLA Yalnızlık Ölçeği”, öfke duygusunun içe ya da dışa yansıtılma durumlarını belirlemek amacıyla “Durumluluk-Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği”, öfke içe ve öfke dışa alt ölçekleri, suçluluk ve utanç duygularını ölçmek amacıyla “Suçluluk ve Utanç Ölçeği” kullanılmıştır. Veri toplama araçları aşağıda açıklanmaktadır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan öğrenciler hakkında bazı genel bilgileri toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. (EK-1) Kişisel Bilgi Formunda ergenlerin okul türü, cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ebeveyn birlikteliği, anne-babaya duyulan yakınlık, algılanan anne-baba tutumu, çevredeki insanlar tarafından anlaşılma düzeyi, herhangi bir hobiye sahip olmaya ilişkin bilgi toplamaya yönelik sorular yer almaktadır.

3.3.2. İntihar Olasılığı Ölçeği

Cull ve Gill (1990) tarafından intihar girişimi riski taşıyan ergen ve yetişkinleri tanımak için geliştirilen İntihar Olasılığı Ölçeği 36 maddeden oluşmaktadır ve “hiçbir zaman ya da nadiren”, “bazen”, “sık sık” ve “çoğu zaman ya da her zaman” gibi 4’lü Likert tipi ölçek üzerinden cevaplanmaktadır. Maddeleri kızgınlık, umutsuzluk ve benlik kavramı üzerine odaklanarak intihar ile ilgili iyi geliştirilmiş kuramsal açıklamalara dayandırılmıştır.

Ölçekte dört alt ölçek bulunmaktadır: intihar düşüncesi, umutsuzluk, düşmanlık ve olumsuz kendilik değerlendirmesi.

Umutsuzluk Alt Ölçeği: Umutsuzluk kuramı insanları intihara götüren en önemli etkenin umutsuzluk duygusu olduğunu varsayar. Umutsuzluk aynı zamanda depresyonun da önemli belirtileri arasında yer almaktadır. Beck’in bilişsel modeline göre depresyona yatkınlığı olan kişiler kendilerini, dış dünyayı ve geleceklerini olumsuz değerlendirmektedirler (Durak ve Palabıykoğlu 1994). Beck bu olumsuz değerlendirmeleri “umutsuzluk” olarak adlandırmıştır ve intihar davranışının da kişinin yaşadığı bu umutsuzluğa bir çözüm, bir çıkış yolu olduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle yapılan birçok çalışma umutsuzluğun depresyon kontrol edildiğinde dahi intihar davranışını yordayan önemli bir bilişsel faktör olduğunu desteklemektedir (Kazdin ve diğerleri 1983, Cole 1988, Steer ve diğerleri, 1993, Kuo ve diğerleri, 2004, Stewart ve diğerleri, 2005).

İntihar olasılığı ölçeği, umutsuzluk alt ölçeğinde intihar davranışı ve umutsuzluk arasındaki bu önemli ilişkiden yola çıkarak geliştirilmiş toplam 12 maddeden (“pek çok şeyi iyi yapamadığımı sanıyorum”, “bir şeylerin iyi olacağı konusunda umutsuzum” gibi) oluşmaktadır ve kişinin umutsuzluğunu ölçmektedir. Puan aralığı 12-48’dir.

Olumsuz Kendilik Değerlendirmesi Alt Ölçeği: Benliğe karşı oluşan olumsuz atıflarla intiharın ilişkisini gösteren çeşitli çalışmalar vardır (Overholser ve diğerleri, 1995; Wilburn ve Smith 2005). İnsanı intihara götüren süreci 6 basamakta inceleyen Kaçış Kuramı (Baumeister 1989) hatırlanacak olursa, sürecin ikinci basamağında kişi yüksek beklentilerinden doyum sağlayamamanın sonucu olarak kendisine olumsuz atıflarda bulunmaktadır. Kişi beklentilerinin karşılanamamasının sebebini kendisinde arayarak kendisini suçlamakta ve böylelikle benlik saygısı üşmektedir. Bu nedenle intiharda özsaygı yitiminin ön planda olduğu söylenebilir.

Olumsuz kendilik değerlendirme umutsuzluk kuramı açısından da değerlendirildiğinde, Fenichel'e göre kişide oluşan özsaygı yitimi o denli yoğundur ki kişi onu yeniden kazanma umudunu yitirmiştir (Dilbaz ve Seber 1994).

İntihar olasılığı ölçeğinin olumsuz kendilik değerlendirme alt ölçeği de bu kuramlar temelinde kişinin benliğine ilişkin olumsuz atıflarını ölçen toplam 9 madde ("Yapabileceğim faydalı pek çok şey olduğuna inanıyorum", "İnsanların bana olduğum gibi değer verdikleri hissediyorum" gibi) içermektedir. Puan aralığı 9-36'dır.

Düşmanlık Alt Ölçeği: Freud'un psikoanalitik kuramına göre intihar, sevgi nesnesinin kaybedilmesi ile ortaya çıkan saldırganlığın benliğe yöneltilmesinin bir sonucudur (Odağ, 2002). Terk edilmekten dolayı ortaya çıkan, kabul edilemeyen, düşmanca dürtülere yönelik bir savunma olarak da düşünülebilir. Çünkü sevilen kişiye yönelik kaybedilmekten duyulan ve bilinç dışında yaşanan öfke/nefret gibi ikircikli (ambivalan) duyguların sevgi nesnesine boşaltılması kişide suçluluk ve anksiyete yaşatacaktır. Kişideki düşmanlık duyguları ne denli yoğun olursa kişinin intihar davranışı sergileme olasılığı o denli artış gösterecektir. Bu bağlamda intihar olasılığı ölçeğinin düşmanlık alt ölçeğini oluşturan maddeler bu teorik temel çerçevesinde geliştirilmiştir. Toplam madde sayısı 7'dir. ("tepem atınca bir şeyler fırlatırım", "başkalarına karşı düşmanca duygular duyuyorum" gibi). Puan aralığı 7-28'dir.

İntihar Düşüncesi Alt Ölçeği: İntihar süreci düşünce ile başlar. Kişi intihar eylemini gerçekleştirmeden önce bu konuda planlar yapar. Kişinin eyleme geçip geçmemesinde bu yöndeki kararlığı önem taşır. Literatüre bakıldığında özellikle çoklu intihar girişiminde bulunan kişilerin daha yoğun intihar düşüncesi sergiledikleri görülmektedir (Larsson ve Ivarsson 1998, Sayar ve ark 2003, Forman ve ark 2004). Özetle intihar düşüncesinin intihar davranışı için iyi bir yordayıcı olduğu söylenebilir. İntihar olasılığı ölçeğinin intihar düşüncesi alt ölçeği de bu ilişkiyi temel alınarak hazırlanmış ve kişinin intihar düşüncesinin

yoğunluğunu ölçen 8 madde (“Kendimi nasıl öldüreceğimi düşünüyorum”, “Dünyanın yaşamaya değer bir yer olmadığını düşünüyorum”) içermektedir. Puan aralığı 8-32’dir.

Ölçeği geliştirenlerin önemle üzerinde durduğu bir konu olasılık puanının bir kişinin ölümle sonuçlanan bir girişimde bulunacağını bildirmemesidir. Yani elde edilen puan değerlendirilinceye kişinin intihar girişiminde bulunup bulunmayacağını değil ne kadar bir olasılıkla böyle bir girişimde bulunabileceği hakkında bilgi vermiş olur (Cull ve Gill, 1990). Ölçeğin el kitabında Cull ve Gill (1990) ölçekten elde edilen olasılık puanlarının hangi sınırlar içerisinde ne şekilde yorumlanacağını da belirtmişlerdir:

0–24 (normal): Normal ya da klinik düzeyde olmayan intihar riski.

25–40 (hafif): Bu düzeydeki bir risk puanı kişinin herhangi bir düzeyde intihar düşüncesi olmaksızın yaşadığı depresyonun bir belirtisi olabilir. Uygun müdahale yöntemini belirlemek için klinik görüşme yapılmalıdır.

50–74 (orta): Aşırı olmamakla beraber ciddi intihar riskini yansıtır. İleri gözlemler için kişi ya hastaneye yatırılmalıdır ya da yoğun bir çevre desteği ile beraber kişi ayaktan izlenmelidir.

75–100 (Şiddetli): Yüksek derece intihar riskini gösterir. Kişi acilen hastaneye yatırılmalıdır ve birebir sürekli takibi yapılmalıdır.

Ölçek toplam puanı her soru için 1 ile 4 arasında değişerek derecelendirilmiş bir puanlama anahtarı kullanılarak hesaplanmıştır. Buna göre ölçekten alınacak toplam puan 36 ile 144 arasında değişmektedir.

Ölçeğin orijinal psikometrik çalışmaları yetişkinlerin çoğunlukta olduğu bir örneklem kullanılarak yapılmıştır (Cull ve Gill, 1990). Her iki analizde de tüm ölçek için iç tutarlık katsayısı .93 bulunmuştur. Çift numaralanmış katılımcılarda iç tutarlık katsayısı alt ölçekler için umutsuzluk: .85, intihar düşüncesi: .89, olumsuz kendilik değerlendirmesi: .68 ve düşmanlık: .76 olarak saptanmıştır. Tek numaralanmış katılımcılar için ise umutsuzluk: .86, intihar düşüncesi: .89, olumsuz kendilik değerlendirmesi: .62 ve düşmanlık: .75’dir. Test-tekrar test güvenilirlik katsayısı üç hafta ara ile .92, iki yarım güvenilirliği ise 3 hafta ara ile .93’tür (Cull ve Gill 1990). Orijinal çalışmada ölçeğin aynılık geçerliği MMPI’den geliştirilen “İntihar Tehlikesi Ölçeği” ile sınanmış ve .70’lik bir korelasyon katsayısı elde edilmiştir (Cull ve Gill 1990). Aynı çalışmada ölçeğin psikiyatrik bozukluğu olmayan ergenler, psikiyatrik bozukluğu olan ergenler ve intihar girişimde bulunmuş ergenleri ayırt edebildiği de görülmüştür. Yapılan bir başka çalışmada ise aksi sonuçlar elde edilmiştir (Tatman ve diğerleri 1993). Ölçeğin yordayıcı geçerliğini belirlemek için 855 ergen üzerinde çalışan

Larzelere ve diğeri (1996) İntihar Olasılığı Ölçeği'den elde edilen puanların gelecekteki intihar girişimini yordadığını saptamışlardır. Ancak İÖÖ'deki el kitabındaki orijinal kesme noktaları kullanıldığında ölçeğin, risk grubundaki kişilerin sadece %27,6'nı tespit edebildiği görülmüştür. Bu nedenle araştırmacılar alternatif bir kesme noktası kullanarak ölçeğin duyarlılığını % 48,3'e çıkarmışlardır. Tatman ve diğeri (1993)'nin alışmasında orijinal çalışmanın aksine lise öğrencileri üzerinden yapılan analizler sonrasında 3 faktör elde edilmiştir: İntihar umutsuzluğu, kızgın engellenme ve düşük kendilik yeterliği.

İntihar olasılığı ölçeği ilk kez Eskin (1993) tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Ölçek Eskin tarafından Türkçeye çevrildikten sonra biri psikolog olan dil alanında uzman iki kişi tarafından da kontrol edilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin Eskin'in yapmış olduğu Türkçe çevirisi kullanılmıştır. Eskin (1993)'nin Türk üniversite öğrencileri ile yaptığı güvenilirlik çalışmasından elde edilen bulgular olumludur. Bu çalışmada ölçeğin test-tekrar-test güvenilirlik katsayısı .95 (aralık: 47.8 gün), iç tutarlılık .89 olarak bulunmuştur. Aynı ölçeğin İsveç versiyonu ile yapılan çalışmada ise ölçeğin test-tekrar-test güvenilirlik katsayısı .89 (aralık: 48.3 gün), iç tutarlılık katsayısı ise .87 olarak bulunmuştur (Eskin 1993). Ölçek daha sonra Tuğcu (1996) tarafından da normal ve depresif kişilerde çeşitli faktörlere göre intihar olasılığının incelendiği bir çalışmanın parçası olarak Türkçeye çevrilmiş ve geriye çeviri yöntemi ile dil alanında uzman kişiler tarafından test edilmiştir. Aynı çalışmada ölçeğin güvenilirliği normal bireylerden oluşan toplam 100 katılımcı üzerinde çalışılmıştır. Analiz sonuçlarına göre iç tutarlık katsayısı toplam puan için .87, alt ölçekler için .74 (umutsuzluk), .75 (intihar düşüncesi), .49 (olumsuz kendilik değerlendirmesi) ve .59 (düşmanlık) olarak saptanmıştır. Test-tekrar-test güvenilirlik katsayısı 4 hafta ara ile toplam puan için .98 bulunmuştur. Aynı çalışmada ölçekten elde edilen toplam ve alt ölçek puanları açısından normal (100 katılımcı) ve depresif hasta (100 katılımcı) grupları karşılaştırılmış ve hasta grubuna ilişkin ortalamaların ($X = 77,95$) anlamlı şekilde normal gruba ($X = 54,49$) göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ülkemizde toplam 226 (178 kadın ve 48 erkek) üniversite öğrencisi üzerinde çalışılarak ölçeğin faktör analizinin yapıldığı bir çalışmada orijinal çalışmanın aksine ölçekten 3 faktör elde edilmiştir: *intihar düşüncesi*, *düşmanlık* ve *olumsuz kendilik değerlendirmesi* (Or 2003). Çalışmada, orijinal çalışmada elde edilen umutsuzluk alt ölçeğinin maddelerinin diğer 3 alt ölçek maddeleri arasında bölüşüldüğü bildirilmiştir. Bu 3 faktör toplam varyansın %33,68'ini açıklamaktadır. Aynı çalışmada ölçeğin alfa katsayısı tüm ölçek için .86, alt ölçekler için .65 ile .82 arasındadır.

Bu araştırma kapsamında, İntihar Olasılığı Ölçeği' nin toplam puan için iç tutarlılığını incelemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Buna göre, Cronbach Alfa değeri toplam puan için .84 olarak bulunmuştur.

3.3.3. UCLA Yalnızlık Ölçeği

Bireylerin yalnızlık düzeylerini ölçmek amacıyla Russell, Peplau ve Ferguson (1978) tarafından geliştirilen (University of California Los Angeles Loneliness Scale) UCLA yalnızlık ölçeğinin tüm maddeleri olumsuz ifadeler içeren bir ölçek olup ancak bunun sistematik bir yanlılığa yol açtığını düşünülerek Russel, Peplau ve Cotrana tarafından tekrar gözden geçirilmiş ve maddelerin yarısı olumlu yarısı da olumsuz ifadeleri içeren bir forma dönüştürülmüştür. Ölçeğin Russel ve Ferguson (1978) tarafından ilk geliştirme aşamasında yapılan geçerlik çalışmasında Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu anlamlı ($r=.67$) bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliği de incelenmiş, ölçeğin iç tutarlık katsayısı .94 olarak saptanmıştır. Ölçek ile elde edilen puanların kararlılığını incelemek amacıyla 2 ay ara ile yapılan uygulamalardan elde edilen sonuçlar ölçeğin test tekrar test güvenilirliğinin anlamlı ($r=.73$) düzeyde olduğunu göstermiştir (Akt; Demir, 1989).

UCLA Yalnızlık Ölçeği'ni oluşturan 20 maddenin 10 tanesi ters yönde, diğer 10 tanesi ise düz yönde kodlanmıştır. Bu ölçeğin her bir maddesinde sosyal ilişkilerle ilgili duygu ve düşünce sunulmakta ve bireylerden bu ifadelerdeki durumları ne kadar sıklıkla yaşadıklarını likert tipi dördümlü bir derecelendirme ölçeği üzerinde işaretlemeleri istenmektedir.

Ölçeğin puanlanmasında olumlu yöndeki ifadeler (1, 4, 5, 6, 9, 10, 15, 16, 19, 20), “Hiç Yaşamam” (4), “Nadiren Yaşarım” (3), “Bazen Yaşarım” (2), “Sık sık Yaşarım” (1) şeklinde puanlanmaktadır. Olumsuz ifadeleri içeren maddeler ise (2, 3, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 17, 18) bunun tam tersi olarak “Hiç Yaşamam” (1), “Nadiren Yaşarım” (2), “Bazen Yaşarım” (3), “Sık sık Yaşarım” (4) şeklinde puanlanmaktadır. Bireylerin tüm maddelerden elde ettikleri toplam puanlar “Genel Yalnızlık Puanını” vermektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80, en düşük puan ise 20'dir. Puanın yüksek olması yalnızlık düzeyinin yüksek olduğunun göstergesi kabul edilmektedir.

Hojat (1982), İranlı üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada ölçeğin iç tutarlılığı .89 bulunmuş ve testin iki yarım güvenilirliğini hesaplamış, güvenilirlik katsayısını .88 olarak

saptamıştır. UCLA Yalnızlık Ölçeği ile Beck Depresyon Ölçeği arasında $r=.57$, Eysenk Kişilik Envanteri'nin Dışadönüklük alt ölçeği ile ise $r=.47$ 'lik bir ilişki saptamıştır. Anderson ve Horowitz (1983)'te UCLA Yalnızlık Ölçeği ile Beck Depresyon Ölçeği arasında .58'lik bir korelasyon saptamış, Downey (1985)'te ölçeğin üç ay ara ile test tekrar güvenilirliği .74 olarak bulmuştur (Akt.Demir, 1989).

Ölçek ülkemizde ilk olarak Yaparel (1984) tarafından kullanılmıştır. Yaparel (1984) çeviri çalışmasını yaptıktan sonra kültürümüzde ölçeğin geçerliliğini saptamak amacıyla ön uygulama yapmıştır. Yaparel (1984) ölçeğin geçerliğini Beck Depresyon Ölçeğini ölçüt olarak incelemiş ve benzer ölçekler geçerliğinin .50 olduğunu bulmuştur. Ancak Yaparel'in (1984) çalışmasında ölçeğin geçerliği sadece Beck Depresyon Envanteri kriter alınarak belirlenmiş, ölçeğin yalnızlıktan yakınan ve yakınmayan kişileri ayırt etmede yeterli olup olmadığı incelenmemiştir.

Ülkemizde ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Demir (1989) tarafından yapılmıştır. Demir (1989)'in yaptığı çalışmada ölçeğin iç tutarlılığı ile ilgili analizler toplam 72 kişi üzerinde hesaplanmış ve cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin beş hafta ara ile yapılan test tekrar test güvenilirlik katsayısı .94 olarak bulunmuştur. Dünyada ve ülkemizde yalnızlıkla ilgili yapılmış pek çok çalışmada UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin kullanıldığı görülmektedir.

Demir (1989)'in yaptığı geçerlik çalışmasında ise SSK Dışkapı Hastanesi Psikiyatri Kliniği'ne ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sağlık ve Rehberlik Merkezi'ne diğer belirtilerin yanı sıra yoğun bir şekilde yalnızlık yakınmalarıyla başvuran 36 hasta ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde farklı görevlerde çalışan ve öğrencilerden seçilen herhangi bir yakınması olmayan ve demografik özellikler açısından hasta grubu özelliklerine benzerlikler gösteren 36 normal deneğe ölçek uygulanmıştır. "Normal" ve "hasta" gruplarının UCLA Yalnızlık Ölçeği'nden aldıkları puanlar t testi ile kontrol edilmiş ve hasta grubun normal gruptan farklılaştığını bulmuştur.

UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin diğer bir geçerlik çalışması da Bilgiç (2000) tarafından yapılmıştır. Bu amaçla 1999-2000 eğitim-öğretim yılında Ankara ilinde ilköğretim 6.,7. ve 8. sınıflara devam eden 184 öğrenciye UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Sosyometri Tekniği ("Sınıfta sürekli olarak birlikte oturmak istediğiniz üç arkadaşınızın isimlerini önem sırasına göre

yazınız?" sorusu sorulmuştur) uygulanmıştır. Öğrencilerin aldıkları sosyometri puanları en yüksekten en düşüğe doğru sıralanarak üst ve alt %27'lik gruplara ayrılmıştır. Çalışma sonucunda arkadaşları tarafından en çok tercih edilen öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeği'nden aldıkları puanlar bakımından bu iki grup arasında en az tercih edilen öğrencilere oranla yalnızlık düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmış ve bu bulgu .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur (Bilgiç, 2000).

3.3.4. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği

Durumluk Sürekli Öfke İfadesi Ölçeği iki aşamada geliştirilmiştir. İlk aşamada 20 maddelik Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği, Spielberger ve arkadaşları tarafından 1980 ile 1983 yılları arasında yapılan çalışmalar sonucu oluşturulmuştur. 30 maddelik ilk ölçek formu 146 üniversite öğrencisi ile 270 askere uygulanmış, en uygun geçerli ve yüksek iç tutarlılığı olan maddeler (20) madde seçilmiştir. Dörtlü likert tekniğiyle değerlendirilen 20 maddenin 10 tanesi durumluk öfkeyi, 10 tanesi de sürekli öfkeyi ölçmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Ölçeğin geliştirilmesindeki ikinci aşamada, öfkenin ifade edilme tarzının da önemli olduğu göz önünde bulundurularak, "kontrol, içe yönelik ve dışa yönelik" öfke ifadelerini ölçmeyi amaçlayan 24 maddelik bir ölçek eklenmiştir (Akt., Savaşır ve Şahin, 1997).

Ölçeğin Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı olmak üzere iki ana alt ölçeği bulunmaktadır. Sürekli Öfke alt ölçeği, kişinin genelde ne hissettiğini veya ne derece öfke yaşadığını ifade etmektedir. Öfke İfade Tarzı üç Alt Ölçeğe ayrılmaktadır. Bunlardan; birincisi öfkeyi dışa vurma alt ölçeği, kişinin genel öfkesini dışa vurduğunu; ikincisi öfkeyi içe tutma alt ölçeği kişinin öfkesini bastırarak içte tuttuğunu ve üçüncüsü öfkeyi kontrol etme alt ölçeği de, bireyin başkalarıyla olan ilişkilerinde genelde ne ölçüde sabırlı, soğukkanlı, hoşgörülü ve anlayışlı davrandığını ve öfkesini ne derece kontrol ettiğini veya ne derece sakinleşme eğilimi içinde olduğunu ölçmektedir

Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Özer (1994b) tarafından yapılmıştır. Türkçe formunda Cronbach Alfa değerleri ayrı ayrı hesaplanmış olup "sürekli öfke" boyutu için .79; "kontrol altına alınmış öfke" boyutu için .84 "dışa vurulmuş öfke" boyutu için .78 ve "bastırılmış öfke" boyutu için ise .62 olarak bulunmuştur. Sürekli Öfke Ölçeği'nin yönergesinde kişinin genelde kendisini nasıl hissettiği; öfke tarz ölçeğinde ise genelde ne kadar sıklıkla sözü edilen şekilde davrandığını belirtmesi istenmektedir. Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nde maddeler rastgele bir

dağılıma göre sıralanmışlardır. Bu dağılım ölçeğin İngilizce orijinaline göre yapılmıştır. Ölçekte “öfkelendiğimde ya da kızdığımda” ortak cümlesi her üç maddede bir tekrarlanmaktadır. Ölçeğin ilk 10 maddesi sürekli öfke düzeyini ölçen maddeleri içermektedir. Geriye kalan 24 madde ise öfke ifade tarzı ile ilgilidir. Bu maddelerin 8 tanesi öfkeyi dışa vurma, 8 tanesi öfkeyi içte tutma, 8 tanesi de öfkeyi kontrol etme ile ilgilidir (Özer, 1994b).

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nde her madde olumlu ifade edilmektedir. Maddeler öfkenin yokluğundan değil, varlığından hareket ederek ölçüm yapar (Özer, 1994b). Bireyden kendisi için uygun gelen ifadeleri, “Sizi ne kadar tanımlıyor?” sorusuna yanıt olacak şekilde “Hiç”, “Biraz”, “Oldukça” ve “Tümüyle” seçeneklerinden birini işaretlemesi istenir. “Hiç tanımlamıyor” yanıtından (1), “Biraz tanımlıyor” yanıtından (2), “Oldukça tanımlıyor” yanıtından (3) ve “Tümüyle tanımlıyor” yanıtından (4) puan elde edilir. Ölçekteki ilk 10 madde, Sürekli Öfke alt ölçeğinin maddeleridir. Öfke İfade Tarz Ölçeği'nin Öfke İçte alt ölçeği puanı, 13, 15, 16, 20, 23, 26, 27 ve 31 no'lu maddelerin puanlarının toplanmasıyla; Öfke Dışa alt ölçeği puanı, 12, 17, 19, 22, 24, 29, 32 ve 33 no'lu maddelerin puanlarının toplanmasıyla; Öfke Kontrol alt ölçeğinin puanları ise, 11, 14, 18, 21, 25, 28, 30 ve 34 no'lu maddelerin puanlarının toplanmasıyla elde edilir. Sürekli Öfke Ölçeği'nden alınan yüksek puanlar, öfke düzeyinin yüksek olduğunu; Kontrol Öfke Ölçeği'nden alınan yüksek puanlar, öfkenin kontrol edilebildiğini; Öfke Dışa Ölçeği'nden alınan yüksek puanlar, öfkenin kolayca ifade ediliyor olduğunu ve Öfke İçte Ölçeği'nden alınan yüksek puanlar ise öfkenin bastırılmış olduğunu göstermektedir (Savaşır ve Şahin, 1997).

Geçerlilik çalışmaları kapsamında Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçekleri'nin, Sürekli Kaygı, Depresif Sıfatlar Listesi ve Öfke Envanteri ile korelasyonlarına bakılmış, elde edilen korelasyonlar .01 ve .001 düzeylerinde anlamlı bulunmuştur. Ayrıca Sürekli Öfke ve Öfke Dışavurum Ölçeği arasında beklendiği yönde ters ve yüksek bir korelasyon saptanmıştır (Savaşır ve Şahin, 1997). Ayrıca Yılmaz (2004) tarafından ölçeğin ölçüt geçerliği çalışmasında 84 kişiden oluşan 8. ve 9. sınıf öğrencilerine Sürekli Öfke ve Öfke Tarz Ölçeği ile Saldırganlık Ölçeği uygulanmıştır. Elde edilen korelasyon .58 olarak saptanmıştır. Bu bulgu, saldırganlık ve öfke arasındaki kavramsal ilişki düşünüldüğünde, ölçeğin kavram geçerliğine kanıt olarak bulunmuştur.

Özer (1994a) tarafından, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı ölçeklerinin yapı ve kriter geçerliğini incelemek üzere üniversite, lise son, hemşirelik meslek lisesi öğrencilerine, yöneticilerine ve psikolojik danışma için başvurmuş nörotik gruba uygulanmıştır. Bu çalışma sonrasında Öfke-Tarz ölçeğinde üç maddenin üzerinde değişiklik yapılmıştır (13, 27, 31.maddeler). Bu düzeltmelerden sonra 81 hipertansiyon hastasını kapsayan bir çalışmada Özer tarafından (1994a), öfke ölçeklerinin kapsam geçerliği araştırılmıştır. Öfke ifadesi ölçeğinin Özer (1994a) tarafından yapılan faktör analizi sonuçlarının, orijinal ölçekte varsayılan yapı ile oldukça tutarlı olduğu saptanmıştır.

Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz Ölçeği'nin benzer ölçekler geçerliğini incelemek amacıyla Depresif Sifatlar Listesi (DSL), Öfke Envanteri (ÖE) ve Sürekli Kaygı Envanteri (SL-Kaygı) ile birlikte üniversite, lise son öğrencilerine, yöneticilere, hemşirelik meslek lisesi öğrencilerine, yöneticilerine ve psikolojik danışma için başvurmuş nörotik gruba uygulanmıştır. Bu çalışmada Sürekli Öfke Ölçeği'nin benzer ölçekler geçerliği katsayısı DSL ile .33, SL-Kaygı ile .40 ve OE ile .53 olduğu bulunmuştur. Spielberger ve arkadaşlarının (1988) bulgularına paralel olarak Sürekli Öfke ve Öfkeyi Dışa Vurma ölçeklerinin korelasyonu oldukça yüksek çıkmıştır. Bu iki ölçeğin Öfkeyi Kontrol Etme Ölçeği puanları ile oluşturdukları ters ve yüksek korelasyonlar beklenen doğrultudadır. Öfkeyi İçte Tutma Ölçeği'nin SL-Kaygı, DSL ve ÖE ile benzer ölçekler geçerlik katsayısı sırasıyla .35, .39 ve .31 bulunmuştur (Özer, 1994b).

Kısaç (1997) tarafından, testin tekrarı yöntemine göre yapılan güvenilirlik çalışmalarında, araç dört hafta arayla aynı örneklem grubuna iki defa uygulanmıştır. Her iki uygulamadan elde edilen sonuçlar arasındaki ilişkinin derecesi Pearson Korelasyon yöntemine göre analiz edilmiştir. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda güvenilirlik için elde edilen korelasyon katsayıları; sürekli öfke alt ölçeği için .72, öfke içe alt ölçeği için .76, öfke dışa alt ölçeği için .72 ve öfke kontrol alt ölçeği için .76 bulunmuştur.

Akgül (2000) tarafından, test-tekrar test yöntemine göre yapılan güvenilirlik çalışmalarında, Bolu ili Merkez ilçesine bağlı ilköğretim okulları II. Kademesinde okuyan 30 öğrenciye ölçek üç hafta arayla iki kez uygulanmıştır. Her iki uygulamadan elde edilen sonuçlar arasındaki ilişkinin derecesi Pearson Korelasyon yöntemine göre analiz edilmiştir. Pearson-Momentler Çarpımı Korelasyon katsayıları; sürekli öfke için .88, öfke için .81, öfke dışa için .84 ve öfke kontrol için .81 olarak bulunmuştur. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarz

Ölçekleri'nin, Sürekli Kaygı, Depresif Sıfatlar Listesi ve Öfke Envanteri ile korelasyonlarına bakılmış, elde edilen korelasyonlar .01 ve .001 düzeylerinde anlamlı bulunmuştur. Ayrıca Sürekli Öfke ve Öfke Dışavurum Ölçeği arasında beklendiği yönde ters ve yüksek bir korelasyon saptanmıştır.

Bu araştırma kapsamında, yapılan iç tutarlılık çalışmasında; Öfke İçte Alt Ölçeği' nin Cronbach Alfa değeri toplam puan için .72 olarak, Öfke Dışta Alt Ölçeği'nin ise Cronbach Alfa değeri toplam puan için .82 olarak bulunmuştur.

3.3.5. Suçluluk-Utanç Ölçeği

Çeşitli durumlarda, yaşanan ve depresyonla ilişkili olduğu ileri sürülen suçluluk/utanç duygularını ölçmek üzere 1992'de Şahin ve Şahin tarafından geliştirilen ölçek ergen ve yetişkinlere uygulanabilir. Ölçek toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Her madde "Hiç rahatsızlık duymazdım", "Biraz rahatsızlık duyardım", "Oldukça rahatsızlık duyardım", "Epey rahatsızlık duyardım" " Çok rahatsızlık duyardım" şeklinde verilen seçeneklere göre işaretlenmektedir. Verilen durumların kişi için ne derece geçerli olduğuna ilişkin, 1-5 arasında, 5'li Likert biçiminde seçeneklere göre puanlanmaktadır. Ölçek, suçluluk ve utanç duyguları için ayrı ayrı puanlanmaktadır. 3, 6, 7, 11, 12, 14, 16, 17, 21, 22, 23, 24. maddeler suçluluk, 1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 15, 18, 19, 20. maddeler ise utanç puanlarını vermektedir. Yüksek puanlar, daha çok utanç duygularına işaret etmektedir.

Ölçek verileri, alt, orta ve üst olmak üzere üç sosyo-ekonomik düzeyden 263 kız, 277 erkek toplam 540 lise ve üniversite öğrencisinden elde edilmiştir. Sosyo-ekonomik düzey ölçütü olarak "baba eğitimi" esas alınmıştır. Ölçek, iki ön çalışma ve ana çalışma sonucu ortaya çıkarılmıştır. Birinci pilot çalışmada, Johnson ve Noel'in Dimensions of Conscience Questionnaire'i oluşturan 28 madde (Johnson ve ark., 1987) ve iki açık uçlu soru (hangi durumlarda suçluluk hangi durumlarda utanç duyulduğuna ilişkin), 100 öğrenciye uygulanmıştır. Bu uygulama sonucu elde edilen verilerden kişilerin suçluluk ya da utanç duyguları yaşadıkları en sıklıkla belirtilen 36 durum alınmıştır. İkinci pilot çalışmada ölçek, bu biçimiyle 311 öğrenciye uygulanmıştır. Frekans sayımı sonrasında, suçluluk ya da utanç boyutunda oransal olarak daha fazla işaretlenmiş maddeler seçilerek, bu kez derecelendirilmiş 24 maddelik ölçek geliştirilmiştir. Bu 24 maddenin 12'si suçluluk, diğer 12'si utanç ölçeğini

oluşturmaktadır. Bu ölçek, 540 lise ve üniversite öğrencisinden oluşan yeni bir örnekleme uygulanarak geçerlik ve güvenilirlik bilgileri elde edilmiştir (Akt; Savaşır ve Şahin 1997).

İç tutarlık: Cronbach Alfa değeri “suçluluk” alt ölçeği için .81, “utanç” alt ölçeği için .80 olarak bulunmuştur.

Ölçüt bağlantılı geçerlik: Suçluluk ve utanç ölçeklerinin birbiri ile korelasyonu .49’dur ($p<.001$). Suçluluk ölçeği’nin Beck Depresyon Envanteri ile korelasyonu -.10, Sosyotropi Ölçeği toplam puanı ile korelasyonu .33 ($p<.001$) dir. Suçluluk Ölçeği’nin sosyotropi ölçeğinin alt ölçekleri ile korelasyonuna bakıldığında, onaylanma ihtiyacı ile .20, Ayrılma Kaygısı ile .27 ($p<.001$), Başkalarını Memnun Etme ile .39 ($p<.001$) korelasyonları olduğu görülmüştür. Otonomi Ölçeği ve alt ölçekleri ile ilişkisine bakıldığında, Otonomi toplam puanı ile .18 ($p<.001$), Kişisel Başarı ile .67 ($p<.001$), Özgürlük ile .12 ($p<.001$), Yalnızlıktan Hoşlanma ile .18 ($p<.001$) korelasyonları olduğu görülmüştür. Boyuneğicilik Ölçeği ile korelasyonu ise .11 ($p<.001$) dir. Utanç Ölçeği’nin sosyotropi toplam puanı ile ilişkisi .50 ($p<.001$); Onaylanma ihtiyacı ile .42 ($p<.001$) Ayrılık Kaygısı ile .43 ($p<.001$), Başkalarını Memnun Etme alt ölçeği ile .40 ($p<.001$) ilişkisi olduğu görülmüştür. Utanç ile Otonomi toplam puanı arasındaki ilişki .12 ($p<.001$), Bireysel başarı alt ölçeği ile .04 ($p<.001$), Özgürlük ile .24 ($p<.001$), Yalnızlıktan Hoşlanma ile .03 ilişkisi olduğu saptanmıştır. Boyuneğicilik ölçeği ile ilişkisi ise .28’dir.

Yapı geçerliği: Ölçeğin tüm maddeleri katılarak yapılan çeşitli faktör analizleri sonucunda ölçeğin 2 boyuttan oluştuğu ve suçluluk ve utanç maddelerinin bu iki boyuta tam olarak yerleştiği gözlenmiştir. Beck Depresyon Envanteri’ne göre yapılan uç grup karşılaştırmalarında ($BDE<9$ ve $BDE>17$), Utanç Ölçeği’nin iki grubu anlamlı olarak ayırdığı görülürken, Suçluluk Ölçeği’nin uç grupları ayırt edemediği gözlenmiştir. Yapılan diskriminant analizleri sonucunda da Utanç Ölçeği’nin ayırıcı gücü olmadığı gözlenirken, Suçluluk Ölçeği’nin de benzer şekilde güçlü olmadığı gözlenmiştir. Ancak regresyon analizleri, bir başka ilginç bulguyu ortaya çıkarmıştır. Ölçüt bağıntılı geçerlik bulgularında görüleceği gibi, farklı yapıları ölçtükleri iddia edilen bu ölçekler arasındaki korelasyonlar yüksektir. Depresyonu yordamak üzere çeşitli regresyon analizleri sonucunda, utanç ile ilişkili varyansın hemen tamamını, denkleme giren diğer değişkenler ile (sosyotropi, boyuneğicilik vb) ortadan kalktığı görülmüştür. Oysa ki BDE ile korelasyonu negatif ve düşük de olsa (-10) Suçluluk Ölçeği’nin diğer değişkenlerle ilişkisi aydınlandıktan sonra, depresyonu

yordayabilen bir değişken olduğu ortaya çıkmıştır. Suçluluk Ölçeği'nin bu yordayıcı gücü, örneklem çeşitli gruplara ayrılıp tekrarlandığında da sürmüştür. Sonuç olarak araştırmacılar Utanç Ölçeği'nin Sosyotropi Ölçeği gibi depresyon çalışmalarında daha güvenle kullanılabilceğini, ancak Suçluluk Ölçeği'nin ise kuramsal ve kavramsal önemi ve regresyon analizlerinde de görüleceği gibi potansiyel değeri nedeniyle (Otonomi Ölçeği için de benzer bulgular söz konusudur) dikkate alınması gereken, ancak üzerinde mutlaka daha fazla çalışılmasında yarar görülen ölçekler olduğunu ileri sürmektedir (Akt., Savaşır ve Şahin, 1997).

Bu araştırma kapsamında, Suçluluk ve Utanç Ölçeği'nin toplam puan için iç tutarlılığını incelemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre, Cronbach Alfa değeri toplam puan için .88 olarak bulunmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılacak veri toplama araçlarının hazırlanmasından sonra, örnekleme alınacak okullar belirlenmiş ve bu okullarda uygulama yapabilmek için Muğla İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmıştır. Örneklem olarak belirlenen okullarda veri toplama çalışmalarına başlamadan önce okul yöneticileri ve psikolojik danışmanlarla yapılan görüşmelerle hangi sınıflarla çalışılacağı belirlenmiş ve okul için en uygun tarihler saptanmıştır. Uygulama, tespit edilen gün ve ders saatlerinde öğrencilere gerekli açıklamalar yapılarak araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Veriler gönüllü öğrencilerden sınıf ortamında toplanmıştır. Uygulamalar araştırmacı tarafından okullara gidilerek yapılmıştır. Uygulama sırasında araştırmaya katılan öğrencilerin veri toplama araçlarını cevaplandırırken dürüst, samimi ve içten olmalarını sağlamak amacıyla araştırmanın önemi hakkında bilgi verilmiş ve ölçeklerin üzerine isim yazmamaları istenmiştir.

Veriler ergenlerden 2010-2011 eğitim öğretim yılı Aralık ayında toplanmış, öğrencilerin veri toplama araçlarını yaklaşık 25 - 45 dakika arasında tamamladıkları gözlenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Toplam 900 ergenden veri toplanmış ve bunlardan 38'i çeşitli nedenlerle (tam doldurmama ya da rastgele doldurma) araştırmadan çıkarılmıştır. 862 ergenden toplanan veriler üzerinden istatistiki işlemler yapılmıştır.

Ölçeklerden elde edilen verilerin analizi SPSS/WINDOWS 16.0 programı kullanılarak yapılmıştır. Örneklem grubunu oluşturan ergenlerin yalnızlık, öfke içe, öfke dışı, suçluluk ve utanç puanlarının intihar olasılığı puanlarını yordamasına ilişkin Çoklu Aşamalı Regresyon tekniğinden yararlanılmıştır. Diğer alt problemler için yapılması öngörülen varyans analizi ve t-testi için önce Levene testi uygulanmış ve varyansın homojenliği test edilmiştir. Levene testi sonuçlarında varyansın homojen olduğu görülmüştür. Ergenlerde intihar olasılığında cinsiyet, ebeveyn birlikteliği, anne tutumu, baba tutumu, bir hobiye sahip olmaya göre anlamlı farkların olup olmadığını belirlemek amacıyla İlişkisiz Örneklem İçin T-Testi, ergenlerde intihar olasılığında okul türü, yaş, sınıf düzeyi, babaya duyulan yakınlık, anneye duyulan yakınlık, çevre tarafından anlaşılma düzeyine göre arasındaki farkların anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla İlişkisiz Örneklem İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Elde edilen istatistiklerin anlamlılığı .05 ve daha hassas düzeyde sınanmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmada cevaplandırılmaya çalışılan alt problemlere yönelik olarak toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. Ergenlerde İntihar Olasılığı ile Psikolojik Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

4.1. İntihar Olasılığı, Yalnızlık, Öfke İfade Biçimleri, Suçluluk ve Utanç Duyguları Arasındaki Korelasyonlar, Standart Sapma ve Ortalama Değerlerine İlişkin Bulgular

Tablo 2. İntihar Olasılığı, Yalnızlık, Öfke İfade Biçimleri, Suçluluk ve Utanç Duyguları Arasındaki Korelasyonlar, Standart Sapma ve Ortalama Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1. Yalnızlık	1					
2. Öfke İçte	-.22**	1				
3. Öfke Dışta	-.03	.24**	1			
4. Suçluluk	.14**	-.02	-.10**	1		
5. Utanç	.04	.12**	.01	.62**	1	
6. İntihar Olasılığı	.63**	.32**	.26**	.23**	.04	1
Ortalama	64.96	18.70	21.48	48.47	44.23	70.28
Ss	16.32	5.15	6.05	8.93	8.96	16.32

*p<.05 ve **p<.01.

Tablo 2. incelendiğinde ergenlerin intihar olasılığı ile yalnızlık arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, ($r=.63$, $p<.01$). Buna göre yalnızlık arttıkça intihar olasılığının da artmakta olduğu söylenebilir. İntihar olasılığı ile öfke duygusunun içe yansıtılması arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.32$, $p<.01$). Buna göre öfke duygusu kişinin kendisine yöneltmesi arttıkça intihar olasılığının da artmakta olduğu söylenebilir. İntihar olasılığı ile öfke duygusunun dışarıya yansıtılması

arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.26$, $p<.01$). Buna göre öfke duygusunun dışarıya yöneltilmesi arttıkça intihar olasılığının da artmakta olduğu söylenebilir. İntihar olasılığı ile suçluluk duygusu arasında düşük düzeyde, pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre suçluluk duygusu arttıkça intihar olasılığının da artmakta olduğu söylenebilir.

Tablo 2’de ölçeklerdeki ortalama ve standart kaymaların sırayla İntihar Olasılığı Ölçeği için 70.28 ($Ss=16.32$), Yalnızlık Ölçeği için 64.96 ($Ss=8.81$), Öfke İçer Alt Ölçeği için 18.70 ($Ss=5.15$), Öfke Dışer Alt Ölçeği için 21.84 ($Ss=6.05$), Suçluluk Ölçeği için 48.47 ($Ss=8.93$), Utanç Ölçeği için 44.23 ($Ss=8.96$) oldukları görülmektedir.

4.1.2. İntihar Olasılığının Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçlarına İlişkin Bulgular

Araştırmada ölçeklerden alınan puanların normal dağılım gösterip göstermediğini sınamak amacıyla çarpıklık ve basıklık katsayılarına bakılmıştır. Basıklık katsayısının 10'u, çarpıklık katsayısının ise 3'ü geçmesi normal dağılım özelliği sağlanmıyor anlamına gelmektedir (Tabanick ve Fidel, 2001). Araştırmada yer alan değişkenlerin çarpıklık katsayılarının 0 ile 1 arasında değiştiği, basıklık değerlerinin de 1 ile 0 arasında olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkilere bakıldığında eş doğrusallık sorununa yol açabilecek yükseklikte ilişki görülmemiştir.

Araştırmada öğrencilerin intihar olasılığını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yalnızlık, öfke içe, ve öfke dışa değişkenleri eşitliğe alınmıştır. Tablo 3'de intihar olasılığının yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3. İntihar Olasılığının Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

		R	R ²	Ss	R ² değişimi	F	F değişimi	β
İntihar Olasılığı	Yalnızlık	.631	.399	0.49	.399	570.167*	570.167*	.611
	Öfke İçe	.679	.461	0.08	.037	367.625*	99.667*	.148
	Öfke Dışa	.692	.479	0.06	.043	263.257*	29.837*	.201
	Suçluluk	.703	.495	0.04	.015	209.732*	26.076*	.126

*p<.001

Aşamalı regresyon analizi sonuçlarına göre, intihar olasılığının en önemli yordayıcıları sırasıyla “yalnızlık” [$F_{reg}(1, 860) = 570.167, p<.001$], “öfke dışa” [$F_{reg}(1, 858) = 263.257, p<.001$], “öfke içe” [$F_{reg}(1, 859) = 367.625, p<.001$] ve “suçluluk” [$F_{reg}(1, 857) = 209.732, p<.001$] değişkenleridir. Bu dört değişken öğrencilerin intihar olasılığını % 49.5'ini açıkladığı saptanmıştır. Tabloda da görüldüğü gibi yalnızlık varyansın %39'unu, öfke içe %03'ünü, öfke dışa da %04'ünü açıklamaktadır.

4.2. Ergenlerde İntihar Olasılığında Demografik Değişkenlere Göre Farklılıklara İlişkin Bulgular

4.2.1. Ergenlerde intihar olasılığında cinsiyete göre farka ilişkin bulgular

Kız ve erkek öğrencilerin intihar olasılığı puanları arasındaki farka ilişkin t-testi sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Kız ve erkek öğrencilerin intihar olasılığı puanları arasındaki farka ilişkin t-testi sonuçları

Cinsiyet	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Kız	465	69.34	16.42	860	1.82	0.068
Erkek	397	71.37	16.15			

*p<.001

Ergenlerin intihar olasılığı puanları cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermemektedir. ($t_{(860)}=1.82$, $p>.01$). Erkek ergenlerin intihar olasılığı puan ortalaması ($X=71.37$), kız ergenlerin ortalamasından ($X=69.34$) daha yüksektir. Ancak aradaki fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir.

4.2.2. Ergenlerde intihar olasılığında okul türüne göre farka ilişkin bulgular

Ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanların okul türüne göre aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Ergenlerin Okul Türüne Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Okul Türü	İntihar Olasılığı		
	N	\bar{X}	S
İlköğretim	189	69.69	17.13
Genel Lise	194	71.18	15.57
Anadolu Lisesi	236	68.43	16.05
Meslek Lisesi	243	71.81	16.41
Toplam	862	70.28	16.32

Tablo 8 incelendiğinde İntihar Olasılığı Ölçeği puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmalarının, İlköğretimde ($\bar{X}=69.69$, $S=17.13$); Genel Lisede ($\bar{X}=71.18$, $S=15.57$); Anadolu Lisesinde ($\bar{X}=68.43$, $S=16.05$); Meslek Lisesinde ($\bar{X}=71.81$, $S=16.41$) olduğu görülmektedir.

Ergenlerin aldıkları aritmetik ortalamalara bakıldığında en düşük ortalamanın Anadolu Lisesinde okuyan ergenlere ait olduğu ($\bar{X}=68.43$, $S=16.05$); bunu yükseliş sırasıyla Genel liselerde ($\bar{X}=71.18$, $S=15.57$) ve Meslek Lisesinin ($\bar{X}=71.81$, $S=16.41$) takip ettiği görülmektedir.

Farklı okul türlerinde eğitim öğretim görmekte olan ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla İlişkisiz Örneklemeler İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Okul Türüne Göre İntihar Olasılığı Puanlarına Uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	1602.706	3	534.235	2.012	.111
Gruplarıçi	227818.559	858	265.523		
Toplam	229421.265	861			

* $p<.001$

Analiz sonuçları, ergenlerin intihar olasılığı puanları arasında okul türüne göre anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir ($F_{(3, 858)}=2,012$, $p>.01$). Başka bir deyişle, ergenlerin intihar olasılıkları, okul türüne bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmemektedir.

4.2.3. Ergenlerde İntihar Olasılığında Yaşa Göre Farka İlişkin Bulgular

Ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanların yaşa göre aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Ergenlerin Yaşına Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Yaş	İntihar Olasılığı		
	N	\bar{X}	S
13-14	210	68.97	17.10
15-16	487	70.82	16.23
17-18	165	70.33	15.55
Toplam	862	70.28	16.32

Tablo 7 incelendiğinde İntihar Olasılığı Ölçeği puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmalarının, 13-14 yaş için ($\bar{X}=68.97$, $S=17.10$); 15-16 yaş için ($\bar{X}=70.82$, $S=16.23$); 17-18 yaş için ($\bar{X}=70.33$, $S=15.55$) olduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalara bakıldığında en düşük ortalamanın 13-14 yaşındaki ergenlere ait olduğu ($\bar{X}=68.97$, $S=17.10$); diğer yaş gruplarının ise birbirlerine yakın olduğu görülmektedir.

Farklı yaş gruplarındaki ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla İlişkisiz Örneklem İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 8’de sunulmuştur.

Ergenlerin intihar olasılığı puanlarının yaşa göre Tek Faktörlü Varyans Analizi sonuçları Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Yaşa Göre İntihar Olasılığı Puanlarına Uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	502.573	2	251.286	.943	.390
Gruplarıçi	228918.692	859	266,494		
Toplam	229421.265	861			

*p<.001

Analiz sonuçları, ergenlerin intihar olasılığı puanları arasında yaş bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir ($F(2, 859)=.943, p>.01$). Başka bir deyişle, ergenlerin intihar olasılıkları, yaşa bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmemektedir.

4.2.4. Ergenlerde İntihar Olasılığında İle Sınıf Düzeyine Göre Farka İlişkin Bulgular

Ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanların sınıf düzeyine göre aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Ergenlerin Sınıf Düzeyine Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Okul Türü	İntihar Olasılığı		
	N	\bar{X}	S
8. sınıf	189	69.69	17.13
9. sınıf	232	71.45	16.81
10. sınıf	226	70.75	16.37
11. sınıf	215	69.03	17.13
Toplam	862	70.28	16.32

Tablo 9 incelendiğinde İntihar Olasılığı Ölçeği puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmalarının, 11.sınıflarda ($\bar{X}=69.03, S=17.13$); 10 sınıflarda ($\bar{X}=70.75, S=16.37$); 9.sınıflarda ($\bar{X}=71.45, S=16.81$); 8.sınıflarda ($\bar{X}=69.69, S=17.13$) olduğu görülmektedir.

Ergenlerin aldıkları aritmetik ortalamalara bakıldığında en düşük ortalamanın 11.sınıfta okuyan ergenlere ait olduğu ($\bar{X} = 69.03$, $S=17.13$), onu 8. sınıfta okuyan ($\bar{X} = 69.69$, $S=17.13$) ergenlerin takip ettiğini; en yüksek ortalamanın ise 9.sınıfta okuyan ergenlere ait olduğu ($\bar{X} = 71.45$, $S=16.81$) görülmektedir.

Farklı sınıf düzeylerinde eğitim öğretim görmekte olan ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını anlamak amacıyla İlişkisiz Örneklemeler İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Sınıf Düzeyine Göre İntihar Olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	767.592	3	255.864	.960	.411
Gruplarıçi	228653.672	858	266.496		
Toplam	229421,265	861			

* $p < .001$

Analiz sonuçları, ergenlerin intihar olasılığı puanları arasında sınıf düzeyi bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir ($F(3, 858) = .960$, $p > .01$). Başka bir deyişle, ergenlerin intihar olasılıkları, okul türüne bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmemektedir.

4.2.5. Ergenlerde İntihar Olasılığında Babaya Duyulan Yakınlığa Göre Farka İlişkin Bulgular

Ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanların babaya duyulan yakınlığa göre aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Ergenlerin Babaya Duyulan Yakınlığa Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Babaya Duyulan Yakınlık	İntihar Olasılığı		
	N	\bar{X}	S
Her zaman yakın buluyorum	404	66.99	16.02
Çoğunlukla yakın buluyorum	221	69.03	14.95
Bazen yakın buluyorum	175	74.39	15.05
Hiçbir zaman yakın bulmuyorum	62	84.53	16.71
Toplam	862	70.28	16.32

Tablo 11 incelendiğinde İntihar Olasılığı Ölçeği puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmalarının, babasını kendine her zaman yakın bulanlarda (\bar{X} =66.99, S=16.02); babasını kendine çoğunlukla yakın bulanlarda (\bar{X} =69.03, S=14.95); babasını kendine bazen yakın bulanlarda (\bar{X} =74.39, S=15.05); babasını kendine hiçbir zaman yakın bulmayanlarda (\bar{X} =84.53, S=16.71) olduğu görülmektedir.

Ergenlerin aldıkları aritmetik ortalamalara bakıldığında en düşük ortalamanın babasını kendine her zaman yakın bulan ergenlere ait olduğu (\bar{X} =66.99, S=16.02); en yüksek ortalamanın ise babasını kendine hiçbir zaman yakın bulmayan ergenlere ait olduğu (\bar{X} =84.53, S=16.71); görülmektedir.

Babaya duyulan yakınlık derecesine göre ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla İlişkisiz Örneklem İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Babaya Duyulan Yakınlık Düzeyine Göre İntihar Olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	20252.881	3	6750.960	27.692	.000
Gruplarıçi	201968.384	858	243.786		
Toplam	229421,265	861			

*p<.001

Analiz sonuçları, ergenlerin intihar olasılığı puanları arasında babaya duyulan yakınlık bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($F_{(3, 858)}=27.692, p<.01$). Başka bir deyişle, ergenlerin intihar olasılıkları, babaya duyulan yakınlığa bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Babaya duyulan yakınlık düzeyleri arası farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, babasını kendine hiçbir zaman yakın bulmayan ergenlerde ($\bar{X}=84.53, S=16.71$) ve babasını kendine bazen yakın bulan ergenlerde ($\bar{X}=74.39, S=15.05$) intihar olasılığının babasını kendine her zaman yakın bulan ergenlerden ($\bar{X}=66.99, S=16.02$) daha yüksek olduğu bulunmuştur.

4.2.6. Ergenlerde İntihar Olasılığında Anneye Duyulan Yakınlığa Göre Farka İlişkin Bulgular

Ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanların anneye duyulan yakınlığa göre aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13. Ergenlerin Anneye Duyulan Yakınlığa Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Anneye Duyulan Yakınlık	İntihar Olasılığı		
	N	\bar{X}	S
Her zaman yakın buluyorum	557	67.32	15.83
Çoğunlukla yakın buluyorum	180	71.31	13.46
Bazen yakın buluyorum	111	81.42	17.21
Hiçbir zaman yakın bulmuyorum	14	86.28	14.22
Toplam	862	70.28	16.32

Tablo 13 incelendiğinde İntihar Olasılığı Ölçeği puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart samalarının, annesini kendine her zaman yakın bulanlarda ($\bar{X}=67.32$, $S=15.83$); annesini kendine çoğunlukla yakın bulanlarda ($\bar{X}=71.31$, $S=13.46$); annesini kendine bazen yakın bulanlarda ($\bar{X}=81.42$, $S=17.21$); annesini kendine hiçbir zaman yakın bulmayanlarda ($\bar{X}=86.28$, $S=14.22$) olduğu görülmektedir.

Ergenlerin aldıkları aritmetik ortalamalara bakıldığında en düşük ortalamanın annesini kendine her zaman yakın bulan ergenlere ait olduğu ($\bar{X}=67.32$, $S=15.83$); en yüksek ortalamanın ise annesini kendine hiçbir zaman yakın bulmayan ergenlere ait olduğu ($\bar{X}=86.28$, $S=14.22$); görülmektedir.

Anneye duyulan yakınlık derecesine göre ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla İlişkisiz Örneklemeler İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14. Anneye Duyulan Yakınlık Düzeyine Göre İntihar olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	22426.849	3	7475.616	30.987	.000
Gruplarıçi	206994.426	858	241.252		
Toplam	229421,265	861			

*p<.001

Analiz sonuçları, ergenlerin intihar olasılığı puanları arasında anneye duyulan yakınlık bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($F_{(3, 858)}=30.987$, $p<.01$). Başka bir deyişle, ergenlerin intihar olasılıkları, anneye duyulan yakınlığa bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Anneye duyulan yakınlık düzeyleri arası farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, annesini kendine hiçbir zaman yakın bulmayan ergenlerde ($\bar{X}=86.28$, $S=14.22$) ve kendine bazen yakın bulan ergenlerde ($\bar{X}=81.42$, $S=17.21$) intihar olasılığının annesini kendine her zaman yakın bulan ergenlerden ($\bar{X}=67.32$, $S=15.83$) daha yüksek olduğu bulunmuştur.

4.2.7. Ergenlerde İntihar Olasılığında Çevre Tarafından Anlaşıldığını Hissetme Düzeyine Göre Farka İlişkin Bulgular

Ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanların çevre tarafından anlaşıldığını hissetme düzeyine göre aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 15'te gösterilmiştir.

Tablo 15. Ergenlerin Çevre Tarafından Anlaşıldığını Hissetme Düzeyine Göre İntihar Olasılığı Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Çevre tarafından anlaşıldığını hissetme düzeyi	İntihar Olasılığı		
	N	\bar{X}	S
Çevremdeki hiç kimse beni anlamıyor	38	86.23	17.65
Çevremdeki çok az insan beni anlıyor	236	79.69	15.09
Çevremdeki çoğu insan beni anlıyor	452	65.97	13.73
Çevremdeki tüm insanlar beni anlıyor	136	63.80	15.99
Toplam	862	70.28	16.32

Tablo 15 incelendiğinde İntihar Olasılığı Ölçeği puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapmalarının, çevresindeki hiç kimsenin kendini anlamadığını hissedenlerde (\bar{X} =86.23, S=17.65), çevresindeki çok az insanın kendisini anladığını hissedenlerde (\bar{X} =79.69, S=15.09), çevresindeki çoğu insanın kendisini anladığını hissedenlerde (\bar{X} =65.97, S=13.73), çevresindeki tüm insanlar tarafından anlaşıldığını hissedenlerde (\bar{X} =63.80, S=15.99) olduğu görülmektedir.

Ergenlerin aldıkları aritmetik ortalamalara bakıldığında en düşük ortalamanın çevresindeki tüm insanlar tarafından anlaşıldığını hisseden ergenlere ait olduğu (\bar{X} =63.80, S=15.99) ; en yüksek ortalamanın ise çevresindeki hiç kimsenin kendini anlamadığı hisseden ergenlere ait olduğu (\bar{X} =86.23, S=17.65) görülmektedir.

Çevre tarafından anlaşıldığını hissetme düzeyine göre ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla İlişkisiz Örneklem İÇin Tek Faktörlü Varyans Analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16. Çevre Tarafından Anlaşıldığını Hissetme Düzeyine Göre İntihar olasılığı Ölçeği Puanlarına uygulanan Tek Faktörlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	44703.416	3	14901.139	69.215	.000
Gruplariçi	184717.849	858	215.289		
Toplam	229421,265	861			

*p<.001

Analiz sonuçları, ergenlerin intihar olasılığı puanları arasında çevre tarafından anlaşıldığını hissetme düzeyi bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($F_{(3, 858)}=69.215$, $p<.01$). Başka bir deyişle, ergenlerin intihar olasılıkları, çevre tarafından anlaşılma düzeyine bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Çevre tarafından anlaşılma düzeyleri arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, çevresindeki hiç kimsenin kendisini anlamadığını hisseden ergenlerin ($\bar{X}=86.23$, $S=17.65$) intihar olasılığının, çevresindeki tüm insanların kendini anladığını hisseden ergenler ($\bar{X}=63.80$, $S=15.99$) ve çevresindeki çoğu insanların kendini anladığı hisseden ergenlerden ($\bar{X}=65.97$, $S=13.73$) daha yüksek olduğu bulunmuştur.

4.2.8. Ergenlerde İntihar Olasılığında Ebeveyn Birlikteliğine Göre Farka İlişkin Bulgular

Ebeveyn birlikteliğine göre ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla ilişkisiz örneklem için t-testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17. Ebeveyn Birlikteliğine Göre İntihar olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan t-Testi Sonuçları

Ebeveyn birlikteliği	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Birlikte	760	69.84	16.20	860	2.16	.03
Ayrı	102	73.55	16.87			

*p<.001

Ergenlerin intihar olasılığı puanları ebeveyn birlikteliğine göre anlamlı bir fark göstermektedir ($t_{(860)}=2.16$, $p<.01$). Anne baba birlikte olan ergenlerin intihar olasılığı ortalaması ($X=69.84$), anne babası ayrı olan ergenlerin ortalamasından ($X=73.85$) göre daha düşüktür. Başka bir deyişle anne baba ayrı olan ergenlerde intihar olasılığı artmaktadır.

4.2.9. Ergenlerde İntihar Olasılığında Anne Tutumuna Göre Farka İlişkin Bulgular

Anne tutumuna göre ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla ilişkisiz örneklem için t-testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18. Anne Tutumuna Göre İntihar Olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan t-Testi Sonuçları

Anne tutumu	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Sevgi dolu, anlayışlı	825	69.62	16.08	859	5.88	.000
Sevgisiz ve anlayışsız	36	85.66	14.28			

* $p<.001$

Ergenlerin intihar olasılığı puanları anne tutumuna göre anlamlı bir fark göstermektedir ($t_{(860)}=5.88$, $p<.01$). Anneleri sıcak, sevgi dolu ve anlayışlı tutuma sahip olan ergenlerin intihar olasılığı ortalaması ($X=69.62$), anneleri soğuk, sevgisiz ve ilgisiz tutuma sahip olan ergenlerin ortalamasından ($X=85.66$) daha düşüktür. Başka bir deyişle anneleri soğuk, sevgisiz ve ilgisiz tutuma sahip olan ergenlerde intihar olasılığı artmaktadır.

4.2.10. Ergenlerde İntihar Olasılığında Baba Tutumuna Göre Farka İlişkin Bulgular

Baba tutumuna göre ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla ilişkisiz örneklem için t-testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19. Baba Tutumuna Göre İntihar olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan t-Testi Sonuçları

Baba tutumu	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Sevgi dolu, anlayışlı	772	69.02	15.81	859	6.55	.000
Sevgisiz ve anlayışsız	89	80.68	16.57			

*p<.001

Ergenlerin intihar olasılığı puanları baba tutumuna göre anlamlı bir fark göstermektedir, ($t_{(860)}=6.55$, $p<.01$). Babaları sıcak, sevgi dolu ve anlayışlı tutuma sahip olan ergenlerin intihar olasılığı ortalaması ($X=69.02$), babaları soğuk, sevgisiz ve ilgisiz tutuma sahip olan ergenlerin ortalamasından ($X=80.68$) göre daha düşüktür. Başka bir deyişle babaları soğuk, sevgisiz ve ilgisiz tutuma sahip olan ergenlerde intihar olasılığı artmaktadır.

4.2.11. Ergenlerde İntihar Olasılığında Bir Hobiye Sahip Olmaya Göre Farka İlişkin Bulgular

Bir hobiye sahip olmaya göre ergenlerin intihar olasılığı ölçeğinden aldıkları puanlar arasından anlamlı bir fark olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla ilişkisiz örneklem için t-testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20. Bir Hobiye Sahip Olma Durumuna Göre İntihar olasılığı Ölçeği Puanlarına Uygulanan t-Testi Sonuçları

Hobi	N	\bar{X}	S	sd	t	p
Var	730	69.96	16.20	860	1.34	.178
Yok	132	72.04	16.91			

*p<.001

Ergenlerin intihar olasılığı puanları bir hobiye sahip olma durumuna göre anlamlı bir fark göstermemektedir ($t_{(860)}=1.34$, $p>.01$). Bir hobisi olan ergenlerin intihar olasılığı ($X=69.96$), bir hobisi olmayan ergenlerin ortalamasından ($X=72.04$) daha düşüktür. Ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde ergenlerde intihar olasılığı ve yordayıcılarına ilişkin elde edilen bulguların, mevcut kuramsal literatür desteğiyle tartışılmasına ve değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Araştırmada, ergenlerde intihar olasılığının, yalnızlık, öfke ifade biçimleri ve suçluluk duygusu değişkenleri tarafından yordanmasına ilişkin yapılan regresyon analizi sonucunda, ergenlerde intihar olasılığının en önemli yordayıcısının sırayla yalnızlık, öfke duygusunun dışarıya yansıtılması, öfke duygusunun içe yansıtılması ve suçluluk duygusu olduğu bulunmuştur.

Eskin (2001) ergenler arasında yalnızlık duygusu, baş etme yöntemleri ve yalnızlığın intihar düşüncesi ve girişimi ile olan ilişkisini araştırdığı çalışmasında, ergenler arasında yalnızlık duygusunun oldukça yaygın olduğunu, yalnızlık duygularının hem intihar girişimi, hem de intihar düşüncesi ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Eker (2006) 15-18 yaş gurubu ergenlerle yaptığı çalışmasında kendine zarar verme davranışında bulunan ergenlerin daha fazla yalnız olduklarını saptamıştır.

Yalçın-Canyiğit (2003) intihar girişimi olan ve olmayan kriz olgularını karşılaştırdıkları çalışmasında, intihar girişiminde bulunan gruptaki bireylerin kendilerini daha fazla yalnız hisseden ve yalnızlığa mahkum oldukları yönünde bir algıya sahip olduklarını bulmuşlardır.

Batıgün (2005) intihar olasılığının yalnızlıkla ilişkisini araştırdığı çalışmasında yalnızlık duygusunun intihar olasılığının en önemli yordayıcılarından biri olduğunu bulmuştur.

Lunsky (2004) psikolojik danışma merkezinden yardım alan bireylerle, intihara ilişkin duygusal süreçleri tanımlama amacıyla yaptığı çalışmasında yalnızlık duygusu yüksek bireylerin duygusal yönden daha güçsüz olduklarını ve yalnızlık yaşantısının intihar sürecinde önemli bir risk faktörü olduğunu bulmuştur.

Fromm (1961) insanın yaşamını sürdürebilmesi için başkalarıyla olması gerektiğini, bunu gerçekleştirmediğinde de yoğun yalnızlık korkusu yaşadığını belirtir. Çocuğun büyüdükçe daha fazla bireyselleştiğini, bunun sonucunun da artan yalnızlık duygusu olduğunu belirtir. Ergenlik bireyleşme sürecinin en fazla yaşandığı dönem olduğu düşünülürse, bu dönemde yalnızlık duygusunun daha fazla yaşandığı söylenebilir.

Bilişsel uyumsuzluk modeline göre, yalnız bireylerin yapmış oldukları yüklemeler, yalnızlık durumuyla baş etme davranışını, duygularını ve geleceğe dair beklentilerini etkilemektedir. Kişiler arası ilişkilerdeki başarısızlıklarını kontrol edemediği faktörlere yükleyen, mevcut durumu değişmez olarak algılayan birey, yalnızlığıyla baş etmesi konusunda daha edilgen hale gelir ve geleceğe dair umutsuzluk yaşamaya artabilir. Böyle algılamalar bireyin, kendine dair olumsuz bir bakış açısı geliştirerek benlik değerinin düşmesine neden olabilmektedir. İntihar düşüncesinde de umutsuzluk duygusunun ve kişinin kendine dair olumsuz algılamalarının önemli etki gücü olduğu düşünüldüğünde yalnızlığın bu olumsuz duygulara elverişli bir zemin hazırladığı düşünülebilir. İnsanın kendini var edebilmesi, kendine dair bir benlik algısı geliştirebilmesi için sosyal bir çevreye ihtiyaç duyması kaçınılmazdır. Özellikle ergenlik döneminin kişinin kendine dair algısının, çevrenin kendisine dair algısından önemli derecede etkilendiği bir dönem olduğu düşünüldüğünde, ergen için sosyal ilişkiler daha da bir önem taşımaktadır. Bu dönemde ergenin kendini var edebileceği sosyal çevreden yoksun, yalnız olması, kendine dair olumsuz bir algı geliştirmesine ve umutsuzluk duygularının oluşmasına neden olabileceğinden, umutsuzluk ve kendine dair olumsuz algılamaların da intihar olasılığını arttırabileceği düşünülmektedir.

Ergenlerde intihar olasılığını ikinci sırada yordayan öfke ifade biçimleri ile ilgili literatür incelendiğinde, araştırma bulguları literatür ile benzerlik göstermektedir. Şahin ve Batıgün (2009) lise ve üniversite öğrencileriyle yaptıkları araştırmada ciddiye alınmama ve eleştirilme gibi durumlarda yaşanan yoğun öfke duygusunun, bu öfke duygusunun saldırgan davranışlarla ifade edilmesinin ve kişilerarası ilişkilerde yaşanan öfke duygusunun içe atılmasının intihar olasılığı açısından önemli bir risk faktörü olduğunu bulmuşlardır.

Batıgün ve Şahin (2003) 14-62 yaş arasındaki kişilerle yaptıkları çalışmalarında 14-24 yaş grubundaki gençlerin intihar olasılığına yönelik duygu ve düşüncelerinin ve öfke puanlarının diğer yaş gruplarından daha yüksek olduğunu ve araştırmaya katılan bireylerin çeşitli stres yaratan olaylar karşısında akıllarına gelen çözüm yollarının neler olabileceği

sorusuna “intihar ederdim” seçeneğini işaretleyenlerin öfke puanlarının da yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Silver, Field, Sanders ve Diego (2000) ergenlerle yaptıkları çalışmalarında yoğun öfke duygusuna sahip ergenlerde yalnızlık duygusunun daha fazla olduğunu ve yine bu öfkeli ve yalnız ergenlerin madde kullanımı gibi daha fazla kendine zarar verici davranışlarda bulduklarını bulmuşlardır.

Michael ve arkadaşları (2004), Zouk ve arkadaşları (2006) çalışmalarında öfke içerikli saldırgan davranışların, intihar davranışı için en önemli risk faktörleri arasında yer aldığını belirtmişlerdir.

Apter (1993) intihar davranışında bulunan ve bulunmayanlarla yaptıkları karşılaştırmalı çalışmalarında, intihara eğilimli grupların öfke duygularının kontrol gurubundan anlamlı biçimde yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Leibsohn (1994) öfke düzeyi yüksek ve düşük olan öğrencileri karşılaştırdığı çalışmasında, öfke düzeyi yüksek olan öğrencilerin fazla miktarda alkol tüketimi gibi daha fazla kendine zarar verici davranışlarda bulduklarını tespit etmiştir.

Psikanalitik kuram’a göre saldırganlık, insanın kendine dönük yıkıcı eğiliminin dış dünyadaki objelere çevrilmesidir. Melanie Klein, Freud’un kuramını daha da ileriye götürerek, çocuğun gelişimin başladığı andan itibaren ölme itkisinin belli oranda dışlanarak nesnelere çevrildiğini, bunun da sadizmi doğurduğunu iddia etmiştir. Bu araştırmada da intihar olasılığını yalnızlıktan sonra ikinci sırada yordayan değişkenin öfke duygusunun dışarıya yansıtılması, üçüncü sırada yordayan değişkenin de öfke duygusunun içe yansıtılması olduğu görülmüştür. Öfke duygusunu daha fazla dışarıya yansıtan bireylerin psikanalitik kuram’a göre kendilerine dönük yıkıcı eğilimlerinin daha fazla olduğu söylenebilir. Çünkü Psikanalitik kuram’a göre, kendilerine dönük yıkıcı eğilimleri daha fazla olan kişilerin dış dünyaya karşı daha fazla saldırgan tutumlar sergiledikleri söylenebilir. Sadizm ile mazoşizm dışardan bakıldığında zıt kavramlarmış gibi görünmesine karşın, birbirleriyle çok özdeşik kavramlar olduğu söylenebilir. Sadizmin, kişinin kendine yönelik yıkıcı eğilimlerinin dışarıya yansıtılması olarak değerlendirildiğinde, öfke duygusunun dışarıya yansıtan insanların aslında kendilerine yönelik daha fazla yıkıcı eğilime sahip olduklarını görülmektedir. Kendilerine

yönelik yıkıcı eğilimlerinin birer yansıması olarak öfke duygusunu dış dünyaya daha fazla yönelten kişilerin intihar olasılığının daha fazla olması sonucu psikanalitik kuram ile de örtüşmektedir.

Ergenlerde intihar olasılığına ilişkin cinsiyet açısından yapılan karşılaştırma sonucunda, ergenlerde intihar olasılığı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Beter ve Walker (1986) intihar girişiminde bulunan erkeklerin kızlara göre daha fazla öfke ve saldırganlık duygularına sahip olduklarını belirtmişlerdir

Sayar ve arkadaşları (2000), 15-18 yaş gurubu ergenlerle yaptıkları çalışmalarında kadınların erkeklere göre daha fazla intihar girişiminde bulduklarını bulmuşlardır.

Şahin ve Batıgün (2009) ergenlerin intihar riskini belirlemeye yönelik olarak yaptıkları çalışmalarında, erkeklerin intihar olasılığı ölçeğinden anlamlı düzeyde kızlardan daha yüksek puan aldıklarını bulmuşlardır.

Eker (2006) ergenlerle yaptığı çalışmasında, intihar düşüncesi ve intihar girişiminin kız ergenlerde erkek ergenlere göre daha fazla olduğunu bulmuştur.

Şengül ve arkadaşları (2008), kadınların erkeklere göre üç kat daha fazla intihar girişiminde bulduklarını belirtmişlerdir.

Ülkemizde yapılan diğer çalışmalarda kızların erkeklere oranla daha fazla intihar girişiminde buldukları saptanmıştır (Ercan, Varan ve Aydın, 2000; Şener ve Şenol 1996). Bu araştırmaların sonuçları mevcut araştırma bulgularını desteklememektedir.

Brent ve arkadaşları (1993), Groholt ve arkadaşları (1997), ergenlerde intihar öncesi, intihar eğilimini inceleyen araştırmalarında cinsiyetler arası herhangi bir farkın bulunmadığını bulmuşlardır.

Kjoller ve Helveg-Larsen (2000), ergenlerde intihar düşüncesi ve intihar davranışını araştırdıkları çalışmalarında intihar olasılığı açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark

olmadığını bulmuşlardır. Bu araştırmaların sonuçları mevcut araştırma bulgularını desteklemektedir.

Araştırma sonucuna göre intihar olasılığı açısından cinsiyete göre fark görülememesinin nedeni, ergenlik dönemi gelişim özelliklerinin ve bu dönemde yaşan sorunların kız ve erkekler için farklılaşmaması, benzer özelliklere sahip olmasından kaynaklanmış olabilir.

Ergenlerde intihar olasılığına ilişkin okul türü açısından yapılan karşılaştırma sonucunda, ergenlerde intihar olasılığı açısından okul türüne göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu konuda yapılmış araştırmalara rastlanmamıştır.

Ergenlerde intihar olasılığı açısından okul türüne göre anlamlı bir farka rastlanmamasının nedeni, ergenleri intihar olgusuna sürükleyebilecek psikolojik faktörlerin, eğitim sistemindeki farklılaşmalardan bağımsız olarak oluşmasından kaynaklanmış olabilir. Çünkü her ne kadar okullar Anadolu lisesi, Meslek lisesi, Düz liseler olarak ayrılırsalar da öğrencilerin okul kurumunda karşılaştıkları sorunlar benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Ergenlerde intihar olasılığı açısından sınıf düzeyine göre yapılan karşılaştırma sonucunda, ergenlerde intihar olasılığı ile sınıf düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu konuda yapılmış araştırmalara rastlanmamıştır.

Ergenlerde intihar olasılığı açısından sınıf düzeyine göre anlamlı bir farka rastlanmamasının nedeninin, örneklemin aynı gelişimsel döneme sahip bireylerden oluşmasından kaynaklanmış olduğu düşünülebilir.

Ergenlerde intihar olasılığı açısından babaya duyulan yakınlığa göre yapılan karşılaştırma sonucunda, anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularına göre, babasını kendisine hiçbir zaman yakın bulmayan ergenlerin ve babasını bazen yakın bulan ergenlerin intihar olasılığı babasını kendisine her zaman yakın bulan ergenlerden daha yüksektir.

Palabıyıkğlu (1993), intihar davranışında ailenin rolüne ilişkin incelemelerinde aile üyelerinin ilişkilerinden uzaklaşma, bağlarda gevşemenin yarattığı depresif duyguların intihar

olasılığını arttırdığını, ayrıca aile bütünlüğüne yönelik tehditlerin intihar girişimlerinde önemli olduğunu saptamıştır. Araştırma sonucu, araştırmanın bu bulgusunu desteklemektedir.

Ergenlik döneminin önemli özelliklerinden biri olan otoriteye karşı gelme davranışıdır. Ergen için evdeki otorite figürü de babadır. Baba tarafından “kabul görme” ya da “reddedilme” ergen gelişiminde önemlidir. Babasını kendisine hiçbir zaman yakın bulmayan ergen, baba tarafından sevilmediğini, önemli olmadığını, kabul görmediğini düşünebilir ve bu ergenin kendine dair olumsuz atıflarda bulunmasına neden olabilir. Baba ve ergen arasındaki duygusal mesafenin fazla olması, ergen intiharları açısından değerlendirildiğinde, babanın dikkatini üzerine çekmek amacıyla olabileceği gibi, ergenin kendi duyguları ifade edebilme biçimi gibi farklı nedenlerden kaynaklanabilir. Bu nedenle baba ve ergen arasındaki duygusal mesafenin yakınlığı ergen intiharlarının önlenmesinde önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Ergenlerde intihar olasılığı açısından anneye duyulan yakınlığa göre yapılan karşılaştırma sonucunda, anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Araştırma bulgularına göre, annesini kendisine hiçbir zaman yakın bulmayan ergenlerin ve annesini bazen yakın bulan ergenlerin intihar olasılığı annesini kendisine her zaman yakın bulan ergenlerden daha yüksektir.

Dilsiz ve Dilsiz (1993), intihar girişimlerinin nedenlerini araştırdıkları çalışmalarında, intihar girişimine en sık yol açan nedenlerin anne-baba ile yaşanan sorunlar olduğunu belirtmişlerdir.

Olmuş (2001), ergenlerle yaptığı araştırma sonuçları, aile ortamını denetleyici ve kontrol edici bulan ergenlerin öfke duygularını içe atarak, öfkelerini daha çok kendilerine yönelttiklerini, kendilerine zarar verici davranışlarda bulduklarını göstermektedir. Bu sonuç, mevcut araştırma bulgularını desteklemektedir.

Annelik olgusu yeryüzündeki her canlı için “koşulsuz sevgi ve koşulsuz kabul” kavramları ile özdeş algılanmaktadır. Ergen penceresinden değerlendirildiğinde, ergen ve anne arasındaki duygusal mesafenin çok fazla algılanması, yaşamdaki en önemli koşulsuz kabul ve sevgi kaynağı tarafından reddedildiği algısı, ergenin kendisi ile ilgili olumsuz bir kendilik algısı oluşturmasında etkili olacağı söylenebilir. Bu nedenle anne ve ergen arasındaki

duygusal mesafenin yakınlığı ya da uzaklığı ergen intiharlarında önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Ergenlerde intihar olasılığı açısından çevre tarafından anlaşıldığını hissetmeye göre yapılan karşılaştırma sonucunda, ergenlerde intihar olasılığında çevre tarafından anlaşıldığını hissetmeye göre anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, çevresindeki hiç kimsenin kendini anlamadığını düşünen ergenlerin intihar olasılığı puanları, çevresindeki tüm insanları ve çoğu insanların kendini anladığını düşünen ergenlerin intihar olasılığı puanından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Demirci-Özgüven ve arkadaşları (2003), intihar girişimi olan ve olmayan kriz vakalarını inceledikleri çalışmalarında, intihar gurubunun aile ve çevre tarafından daha az sosyal destek algıladıkları ve kendilerini daha fazla yalnız hissettiklerini bulmuşlardır.

Neeleman (2002), Greening (2002), intihar girişimi olan kişilerin, intihar girişimi olmayanlara göre daha az sosyal desteklerinin olduğunu, yalnız yaşamının, arkadaş gurubunun olmamasının intihara neden olan önemli faktörler arasında yer aldığını belirtmişlerdir.

Arsel (2010), araştırmasında aile desteğinin bulunmamasının intihar olasılığını yordayan önemli faktörlerden biri olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlar, mevcut araştırma bulgularını desteklemektedir.

Ergenlerde, çevrelerindeki insanlar tarafından anlaşıldığını hissetme duygusu, ergenlik döneminin beraberinde getirdiği gelişimsel ödevlerle baş edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bir geçiş dönemi olmasından da kaynaklanan pek çok sorunlarla ergenin baş edebilmesinde, bu dönemi başarıyla atlatabilmesinde çevre tarafından algılanan sosyal desteğin varlığı, ergene sorunlarla baş etme gücü verirken, çevresi tarafından destek algılamayan, anlaşılmadığını hisseden ergen, kendini daha yalnız, güçsüz ve savunmasız hissedebilir. Bu da ergenin karşılaştığı sorunlar karşısında, bir sorun çözme biçimi olarak ya da bazen sadece çevresindekilerin dikkatini çekmek ya da onlara kendini anlatabilme biçimi olarak, kendine yönelik zarar verici davranışlarda bulunmasına neden olabilir.

Ergenlerde intihar olasılığı açısından anne baba birlikteliğine göre yapılan karşılaştırma sonucunda, anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, anne babası birlikte olan ergenlerin intihar olasılığı puanları, anne babası ayrı olan ergenlerden daha düşüktür.

Aysev (1992), Ceyhun (1992), Özşahin ve arkadaşları (1990), araştırmalarında, aile içi yaşanan sorunların intihar girişimlerinde başlıca nedenler arasında yer aldığını bulmuşlardır.

Yalçın-Canyiğit (2003), intihar girişimi olan ve olmayan kriz olgularını karşılaştırdığı çalışmasında, anne-baba ile anlaşmazlık yaşamamanın intihar ve intihar girişimi için önemli bir risk faktörleri olduğunu belirtmiştir.

Kılıç (2006), ergenlerle yaptığı çalışmasında aile içinde travması olan ergenlerin bazı dönemlerde yoğun biçimde kendine zarar verme davranışı sergilediklerini bulmuş ve çocukluk çağında yaşanan travmatik yaşantıların, intihar davranışına zemin hazırladığını belirtmiştir.

Stephens (1978), intihar girişiminde bulunan kadınların ergenlik dönemlerini incelediği çalışmasında, hepsinin ciddi aile sorunları olan bir ev ortamında yetişmiş olduklarını bulgulamıştır. Bu sonuçlar, araştırma bulgusunu desteklemektedir.

Nesne İlişkileri Modelinde intihar olgusu, içselleştirilen erken dönem nesne ilişkileri yaşantısıyla açıklanmaktadır. İntihara yönelik dürtüler deneyimleyen kişilerin, yaşamlarında önemli olan kişilere (nesnelere) yönelik terk edilmişlik-reddedilmişlik hisleri yaşadıkları öne sürülmüştür (Richards, 1999). Dış dünya ile yeterince sosyalleşme olgusunun gerçekleşmediği özellikle ergenlik öncesi dönemde, anne baba kavramı çocuk için büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Her çocuk için anne ve baba ile birlikte yaşamak önemli bir duygusal gereksinimdir. Ancak anne baba ayrılıklarının kaçınılmaz olduğu durumlarda da bu ayrılığın çocuk üzerindeki etkisi, anne baba ayrılığının nasıl gerçekleştiği ile, niteliği ile yakından ilgilidir. Ülkemiz genelinde anne-baba ayrılıklarının büyük çoğunluğunun travma etkisi yaratabilecek biçimde gerçekleştiği düşünüldüğünde, anne-babanın ayrı olmasından çok, bu ayrılığın yaşanma biçimi çocuk üzerinde önemli etkisi olduğu düşünülebilir. Anne-baba arasındaki yaşanan anlaşmazlığın yaşamın olağan bir parçası olarak değerlendirilmekten ziyade, ayrılığı isteyen eşlerden birinin evini ve çocuklarını terk ettiği, reddettiği algısı ve bu

algının çocuklara yansıtılması çocuk üzerinde travma etkisi yaratabilmektedir. Böyle bir algılamaya maruz bırakılan çocuk kendini terk edilmiş, ayrılığı isteyen ebeveyni tarafından istenmemiş çıkarımını yapabilmektedir. Çocuğa ebeveynler tarafından yüklenen hatalı algılamalar, çocukların kendi benlikleri, kendi öz değerlilikleri ile ilgili olarak yanlış, hatalı çıkarımlar yapabilmesine neden olabileceği ve intihar eğilimlerini arttırabileceği söylenebilir. Çocuk ve ergenler açısından değerlendirildiğinde, anne-baba ayrılıklarından ziyade bu ayrılığın nasıl bir biçimde gerçekleştiği önem taşımaktadır. Anlaşmazlıkların getirdiği ayrılıkların sağlıklı bir zeminde gerçekleşmesi, yetişkinlerin birbirleriyle ilgili olumsuz atıflarının, çocuk üzerinde yaratacağı olumsuz algılama ve çıkarımları dikkate almalarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Ergenlerde intihar olasılığı açısından anne tutumuna göre yapılan karşılaştırma sonucunda, anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, annelerinin sıcak, sevgi dolu ve anlayışlı bir tutuma sahip olduğunu belirten ergenlerin intihar olasılığı, annelerinin soğuk, sevgisiz ve ilgisiz olduğunu belirten ergenlerin intihar olasılığından daha düşük olduğu görülmüştür.

Doğan (2001), anne baba tutumları ile ergenlerde saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında, ailede duygusal olarak ihmal edilen, aile üyeleri ile sağlıklı ilişki kuramayan, tutarsız bir disiplin anlayışına maruz kalan ergenlerde saldırgan davranışlarda artış olduğunu bulmuştur.

Psikanalitik kurama göre, kişiyi intihara götüren süreç bilinçdışında gerçekleşen bir sevgi nesnesinin yitimi ile başlar. Kişi yaşanan bu kayıp ile derin acılı bir duyugudurum içerisine girer ve kişinin çevreye olan ilgisi kaybolur Özdeğerlilik ve saygıda bozulmalar olur. Her insan için ilk ve en önemli sevgi nesnesi olan annenin birey tarafından sevgi ve ilgiden yoksun algılanması kişinin öz değerinde de düşmelere neden olabileceği düşünülebilir. Annenin ergen tarafından sevgisiz, ilgisiz olarak algılanması, ergenin kendisini sevelemeyen, değerli olmayan gibi kendi öz değeri ile ilgili olumsuz algılamalara neden olabileceği, bu olumsuz algılamaların da ergenin kendine yönelik zarar verici davranışlarında etkili olabileceği düşünülebilir.

Ergenlerde intihar olasılığı açısından baba tutumuna göre yapılan karşılaştırma sonucunda, anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre,

babalarının sıcak, sevgi dolu ve anlayışlı bir tutuma sahip olduğunu belirten ergenlerin intihar olasılığı, babalarının soğuk, sevgisiz ve ilgisiz olduğunu belirten ergenlerin intihar olasılığından daha düşük olduğu görülmüştür. Bu konuda yapılmış araştırmalara rastlanmamıştır.

Ergenlik dönemi, ergenin kendine dair olumlu ya da olumsuz algılamasının oluşması açısından önemli bir dönemdir ve ergenin kendine dair olumlu ya da olumsuz algısının şekillenmesinde ebeveyn algısı önem taşımaktadır. Babası tarafından sevilemez ve değersiz olduğunu algılayan ergenin kendine dair algısı da olumsuz yönde olacağından, kendine yönelik zarar verici davranışlarda bulunma olasılığının da daha fazla olacağı düşünülebilir.

Ergenlerde intihar olasılığı açısından bir hobiye sahip olmaya göre yapılan karşılaştırma sonucunda, anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu konuda yapılmış araştırmalara rastlanmamıştır.

Ergenlerde intihar olasılığı açısından bir hobiye sahip olmaya göre anlamlı bir farka rastlanmamasının nedeni, ergenler için duygusal doyum kaynağının bir uğraşından ziyade kişiler arası ilişkiler olmasından kaynaklanabilir. Kendi varlığını öncelikle kendisine kanıtlanmasının bir aracı olarak, çevresindekiler tarafından kabul edildiğini görme ihtiyacı içindeki ergen için, çevresindeki insanlarla kurduğu ilişkilerin niteliğinin bir hobiye sahip olmaktan daha yaşamsal bir değere sahip olmasından kaynaklanmış olabilir.

BÖLÜM VI

ÖNERİLER

Bu araştırmada elde edilen bulgular ışığında şu öneriler getirilebilir:

1. Ülkemizde ergen intiharlarının ve intihar girişimlerinin artış göstermesi nedeniyle öncelikli olarak intihar düşünceleri olan ergenlerin özelliklerini ve kültürümüze özgü bir farklılaşmanın olup olmadığını belirleyebilmek için alanda daha fazla sayıda ve daha geniş örneklem grubu ile araştırma yapılmasına gereksinim duyulmaktadır.

2. Konunun ciddiyeti dikkate alındığında intihar girişimlerinin sağlıklı olarak değerlendirilebilmesi için gerek ebeveynlerin gerekse okullarda görev yapan psikolojik danışmanların ve öğretmenlerin intiharla ilgili olası yanlış inançlarını değerlendirecek araştırmaların yapılması ve intiharın sinyalleri ile ilgili olarak eğitim verilmesinin intihar girişimlerinin ve tamamlanmış intiharların azalmasında bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.

3. Teknolojik gelişmelerle orantılı olarak artan sosyal bağların zayıflaması sonucu günümüzde bireylerin daha fazla yalnızlaştığı görülmektedir. Ergenlerde yalnızlığın intihar olasılığının önemli bir yordayıcısı olduğu göz önüne alındığında, öncelikli olarak anne babalara yönelik olarak “aile içi etkin iletişim yöntemleri”, “sağlıklı ergen ve anne-baba iletişimi”, “aile içinde duyguları sağlıklı ifade edilme yöntemleri” gibi konularda eğitim çalışmalarının düzenlenmesi anne baba arasındaki duygusal mesafenin azalmasına, ergen için anne babanın sosyal destek olarak algılanmasında fayda sağlayacağı, bunun da ergenin kendini daha az yalnız hissetmesinde neden olacağı için, ergen intiharlarını da önlemede etkili olabileceği düşünülmektedir.

4. İstatistiksel olarak incelendiğinde Muğla bölgesindeki intihar oranlarındaki fazlalık dikkat çekicidir. Bu araştırmada da Marmaris bölgesindeki ergenlerin intihar olasılığı ortalamasına bakıldığında oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda Muğla bölgesinde bir “krize müdahale merkezi” kurulmasının önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Kriz anında ergenlerin yardım alabilecekleri bir kamu kurumunun varlığının ergen intiharlarının önlenmesinde etkili olabileceği düşünülmektedir. İntihar vakalarının

önlenmesinde insanların profesyonel destek alabilecekleri bir kurulun varlığını bilmeleri, kriz durumlarında uzman yardımlarının güvenilir bir kurum tarafından sağlandığının bilinmesi, kişileri kriz durumlarında daha az çaresiz hissetmelerini sağlayabileceği, kendine zarar verici davranışlar konusunda daha az girişken olmalarında etkili olabileceği düşünülmektedir.

5.Yapılan araştırmalar ve bu çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde ergen intiharlarında öfke duygusunun sağlıklı biçimde ifade edilememesi ve ergenin yaşamında karşılaştığı problemler karşısında etkili sorun çözme becerilerine sahip olamaması, ergenin duygu ve düşüncelerini sağlıklı yollarla karşı tarafa aktaramaması ergenin kendine yönelik olarak zarar verici davranışları tetiklediği görülmektedir. Bu bilgiler ışığında, konunun uzmanları tarafından ergenlere yönelik olarak verilecek “öfke ile baş etme yöntemleri”, “öfke duygusunu sağlıklı ifade edebilme” “problem çözme becerileri” eğitimlerinin düzenlenmesi ergenlerde bir öfke ifade biçimi olarak ya da kendini ifade biçimi olarak kendine yönelik zarar verici davranışlarda azalma sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abramson, L.Y., Metalsky, G. I., Alloy, L. B., (1989), “Hopelessness depression: a theorybased subtype of depression”, *Psychological Review*, 96 (2): 358–372.
- Akdeniz, M. (2007), “Öfke kontrolü eğitiminin lise öğrencilerinin öfke kontrolüne etkisi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Akgül, H. (2000), “Öfke denetimi eğitiminin ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin öfke denetimi becerilerine etkisi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktepe, E., Kandil, S., Topbaş, M., (2005), “Çocuk ve ergenlerde intihar davranışı”, *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 2005: 4 (2)
- Alper, Y., (2002), “Depresyonun psikodinamiği”. I Sayıl (ed): İntihar’da. *İzmir, Ege Psikiyatri Yayınları*, 39-46.
- Alvarez, A., (1999), “İntihar kan dökücü tanrı”, *Öteki yayınevi*, Ankara, Çeviren, Zuhâl Çil Sarıkaya
- Anderson, C.A., Harvey, R. J., (1988), “Discriminating Between Problems in Living: An Examination of Measures of Depression, Loneliness, Shyness, and Social Anxiety”, *Journal of Social and Clinical Psychology*, 6(3), 482-491.
- Ankay, A., (2002), “Psiko-Siyasal Yönüyle Saldırganlık ve Terör”, *Turhan Kitabevi*. Ankara
- Arkonaç, O., (1999) “Açıklamalı Psikiyatri Sözlüğü”, *Nobel Tıp Kitabevleri*, İstanbul. s.232.
- Arkun, N., (1978), “İntihar Psikodinamikleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası*, İstanbul
- Arsel, C.O., (2010), “İntihar olasılığı ve Cinsiyet; İletişim Becerileri, Cinsiyet Rollerini, Sosyal Destek ve Umutsuzluk Açısından Bir Değerlendirme”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Asberg, A., (1997), “Neurotransmitters and suicidal behavior: The evidence from cerebrospinal fluid studies. The Neurobiology of Suicide From the Bench to the Clinic”, DM Stoff ve JJ Mann (Ed.), *Annals of the New York Academy of Sciences*, Volume, s. 158-181, New York
- Asch, S.S., (1980), “Suicide and the hidden executioner”, *International Review of Psychoanalysis*, 7, 51-60.

- Atay, I.M., Kerimoğlu, E., (2003), “Ergenlerde intihar davranışı”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*; 3: 128-136.
- Atlı, Z., (2007), “İntihar olasılığı ölçeğinin klinik örneklemedeki geçerlik ve güvenirlik çalışması”, *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Adnan menderes üniversitesi, Sağlık bilimleri enstitüsü, Aydın
- Aydın, B., (2005), “Çocuk ve Ergen Psikolojisi”, *Nobel Yayın Dağıtım*, Ankara
- Aydın, A., (1999), “Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi”, *Anı Yayıncılık*, Ankara
- Baltaş, A., Baltas, Z., (2004), “Stres ve Başa Çıkma Yolları”, *Remzi Kitabevi*, İstanbul:
- Barasch, D.S., (2000), “Dealing with guilt and shame”, *Family Life*,. Cilt 4, Sayı 2, Feb, 34–37
- Batıgün A.D., Şahin N.H., (2003), “Öfke, dürtüsellik ve problem çözme becerilerindeki yetersizlik gençlik intiharlarının habercisi olabilir mi?”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 18(51): 37-59.
- Baumeister, R.F., (1989), “Suicide as escape from self”, *Psychological Review*, 97 (1): 90–113.
- Baygöl, E., (1997), “Ergenin Öfke Tepkilerinin incelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Beck, A.T., Steer, R.A. & Brown, G., (1993), “Dysfunctional Attitudes and Suicidal Ideation in Psychiatric Outpatients”, *Suicide and Life Threatening Behavior*, 23 (1), 11-20.
- Beck A.T., (1963), “Thinking and depression”, *Archives of General Psychiatry*, 9: 326– 333
- Beck, A.T., Ster, R.A., Beck, J.S., (1993), “Hopelessness, depression, suicidal ideation, and clinical diagnosis of depression”, *Suicide and Lifethreatening Behavior*: 23139-145, 1993.
- Berman, A.L. ve Jobes, D.A., (1995), “Suicide prevention in adolescents (age 12-18). *Suicide and Life-Threatening Behavior*. 25 (1); 143-152
- Bettes, B.A., Walker, E., (1986), “Symptoms associated with suicidal behavior in childhood and adolescence”, *J Abnorm Child Psychol*, 14:591-604.
- Bıyık, N., (2004), “Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Duygularının Kişisel ve Sosyal Özellikleri, Öfke Eğilimleri Açısından İncelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bile-Brahe, U., Jessen G., (1994), “Repeated suicidal behavior: A two-year follow-up”, *Crisis*, 15(2):77-82

- Bilgiç, A., (2000), “Arkadaşlık Becerisi Eğitiminin İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etkisi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bonner, R.L., ve Rich, A.R., (1987), “Toward a predictive model of suicidal ideation and behavior: Some preliminary data in college students”, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 17, 50-63, 1987.
- Botsis, A.J. (1995), “Parental lss and family violence as correlates of suicide and violence risk”, *Suicide and Life-Threatening Behavior*. 25: 253-257.
- Bozkır, F., (2002), “İntihar girişiminde bulunan ergenlerde risk etkenleri”, Karadeniz Teknik Üniversitesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Trabzon 2002, s. 2
- Brennan, T., (1982), “Loneliness at Adolescence”, In L. A. Peplau & D.Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*, John Wiley and Sons, New York.
- Brent, D.A., Kolko D.J., (1990), “Suicide and suicidal behavior in children and adolescents”, In: Garfinkel BD, Carlson GA, Weller EB, editors. *Psychiatric disorders in children and adolescents. Philedelphia* : WB Saunders Company, pp. 372- 391.
- Budak, S., (2000), “Psikoloji Sözlüğü”, *Bilim ve Sanat Yayınları*, İstanbul.
- Bybee, J.A., Moes, E., Sullivan, E.L., Zielonka, E., (2009), “Are gay men in worse mental health than heterosexual men? The role of age, shame and guilt, and coming- out”, *J. Adult Dev.* 16: 155–154.
- Calamari, E., Pini, M., (2003), “Dissociative experiences and anger proneness in late adolescent females with different attachment styles”, *Adolescence*, 38(150): 287-303.
- Capuzzi, D. (2004), “From Seneca to suicidology: A history of suicide”, In D. Capuzzi (Ed.), *Suicide across the life span: Implications for counseling*, *American Counseling Association*, Alexandria, VA:
- Ceyhun, A.G, ve Ceyhun, B., (2003), “Lise ve üniversite öğrencilerinde intihar olasılığının değerlendirilmesi”, *Klinik Psikiyatri* 2003;6:217-224
- Ceyhun, B., Ergin, G., Duran, A., (1993), “Kriz Müdahale Merkezine Başvurularda Yaşam Olaylarının Değerlendirilmesi”, *Kriz Dergisi*, Cilt 1/Sayı 2- Bahar, 51-55
- Ceyhun B., (1992), “Life stress: in the predisposition of suicidal behaviors”, *Crisis*, 32-34.
- Ceylan, M., Yazan B., (2000), “Araştırma Psikiyatri ve Klinik Uygulamada Biyolojik, Anksiyete Bozuklukları”, Bölüm 2: İntihar, *Nobel Tıp Kitabevleri*, s:43-66, İstanbul.

- Cole, D.A., (1988), "Hopelessness, social desirability, depression and parasuicide in two college student samples", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56: 131–136.
- Conner, K.R., Conwell, Y., Duberstein, P.R., (2001), "The validity of Proxy-based data insuicide researc: a study of patients 50 years of age and older who attempted suicide. II. Life events, social support and suicidal behavior". *Acta Psychiatr Scand*, Dec;104(6): 452-7
- Comtois, K.A., Linehan, M.M., (2006), "Psychosocial treatments of suicidal behaviors: A practice-friendly review". *Journal of Clinical Psychology: In Session*, 62 (2), 161-170.
- Corey, M.S., (2005), "Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamalar", *Mentis Yayıncılık*, Ankara
- Corey, M.S., (1991), "The Art and Science of Counseling Psychotherapy", *Macmillan Publishing Company*, Columbus, Ohio.
- Cull, J.G., Gill, W.S., (1990), "Suicide probability scale", *Western Psychological Services*, Los Angels.
- Cüceloğlu, D., (1991), "İnsan ve Davranışı", *Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Çelik, F., (2005), "Ortaöğretim öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimsel Enstitüsü, Adana
- Çetiner, Ş.G., (2006), "Aile içi şiddet yaşayan kadınlarda cinsel sorunlar ve intihar olasılığı", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Davis, J.M. ve Brock, S.E., (2002), "Suicide. Handbook Of In Crisis Counseling, Intervention, Prevention in the Schools", J Sandoval (ed), *Lawrence Erlbaum Associates Publishers*, London; 273-301,
- Davis, A., Brant, M.D., Marianne, Baugher, M.A., Jeffrey Bridge, B.S., Tuhao Chen, Ph.D., Laurel Chiappetta, B.S., (1999), "Related Risk Factors for Adolescent Suicide", Volume 38, Issue 12, pages: 1497, 1505, *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*.
- De Jong Gierveld, J., (1998), "A review of loneliness: Concept and definitions, determinants and consequences", *Reviews In Clinical Gerontology*, 8, 73- 80.
- Demir, A., (1989), "UCLA Yalnızlık Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Türk Psikoloji Dergisi*, 7,23, 14-18.

- Demirel Özsoy, S. ve Eşel, E., (2003), “İntihar”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2003; 4:175-185
- Devlet İstatistik Enstitüsü (D.İ.E.) (1980-1996), “İntihar İstatistikleri”. Ankara.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (D.İ.E.) (1991-2000-2008). İntihar İstatistikleri. Ankara
- Devrimci Özgüven H., Soykan, Ç., Haran, S., Gençöz, T., (2003), “İntihar girişiminde depresyon ve kaygı belirtileri ve algılanan sosyal desteğin önemi,” *Türk Psikoloji Dergisi*, 2003, 18 (52), 1 – 11
- Dilbaz, N., Seber, G., (1993), “Umutsuzluk Kavramı: Depresyonda ve İntiharda Önemi”, *Kriz Dergisi* 1(3): 134-138, 1993.
- Dilsiz A., Dilsiz F., (1993), “İntihar girişimlerinde belirtilen nedenler”, *Kriz Dergisi*. 1: 124-128.
- Doğan, S. (2001), “Farklı Sosyo-ekonomik Düzeylere Mensup Ergenlik Çağındaki Kız ve Erkeklerin Saldırgan Davranışlarıyla Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmit.
- Duman, M., Özdemir, D., Demir, K., Akman, N., Ünal, N., (2004), “Çocuk Acil Sevisine İntihar Girişimiyle Başvuran Olguların Özellikleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, cilt 18, sayı 3, (aralık) S: 236-240
- Durak Batıgün, A., (2005), “İntihar Olasılığı: Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Umutsuzluk ve Yalnızlık Açısından Bir İnceleme”, *Türk Psikiyatri Dergisi* 2005; 16(1):29-39
- Durkheim, E., (2002), “İntihar”, Çeviren: Prof.Dr. Özer Ozankaya, 1. Basım, Kasım, *Cem yayınevi*, İstanbul
- Duy, B. (2003), “Bilişsel-davranışçı Yaklaşım Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yaşadığı Yalnızlık ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlarını Azaltmadaki Etkililiği”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ellis, A. (1998), “How to Control Your Anger, Before It Controls You”, *Kensington Publishing Corp*, New York.
- Ellis, T.E. ve Ratliff, K.G. (1986), “Cognitive characteristics of suicidal and nonsuicidal psychiatric inpatients”, *Cognitive Therapy and Research*, 10, 625-634, 1986.
- Eker, E., (2006), “2005 yılında İstanbul orta öğretim kurumlarında eğitim gören ergenlerin yeme tutumlarının değerlendirilmesi ve kendine zarar vermeyle intihar davranışları bakımından karşılaştırılması” *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul

- Ercan, E.S., Varan, A., Aydın, C., (2000), “İntihar girişiminde bulunan ergenlerde sosyodemografik, psikiyatrik ve ailesel özelliklerin araştırılması”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 8(3):132-145.
- Eren, S., (1994), “Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Psikolojik İhtiyaçlarının İncelenmesi”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ericson, E. H. , (1984), “İnsanın sekiz çağı”, Üstün B.T. , & Şar V. (Çev. Ed.), Sevinç Matbaası, Ankara.
- Eskin, M, (2003), “İntihar- Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme”, Bölüm 5:Risk Etmenleri, sayfa:133-222. *Çizgi Tıp Yayınevi*, Ankara.
- Eskin, M., (2001), “Ergenlikte Yalnızlık, Başetme Yöntemleri ve Yalnızlığın İntihar Davranışı ile İlişkisi”, *Klinik Psikiyatri*, 4:5-11
- Eskin, M., (1996), “Cross-cultural gender differences in the psychosocial correlates of current adolescent suicidal ideation” *J Gender Elltüre Health*, 1:189-205.
- Eskin, M., (1995), “Suicidal behavior as related to social support and assertiveness among Swedish and Turkish high school students: a cross-cultural investigation”, *J Clin Psychol*, 51:158-172.
- Eskin, M., (1993), “Swedish translations of the Suicide Probability seale, perceived social support from friends and family scales, and the scale for interpersonal behavior: a reliabilityanalysis,” *Scand J Psychol*, 34:276-281.
- Frank, S. J., Avery, C. B., & Laman, M. S. (1988), “Young adults’ perceptions of their relationships with their parents: Individual differences in connectedness, competence and emotional autonomy”, *Developmental Psychology*, 24, 729–737.
- Franzoi, S.K., (2003), “Social Psychology”, *The Mc Graw-Hill Companies Inc.* USA.
- Freud, S., (1993), Yas ve Melankoli, *Kriz Dergisi*, 1(2):98-103 (Çev; Uslu, R., Berksun, O.E)
- Furman, W., Buhrmester, D. (1992), “Age and Sex Differences In Perceptions of Personal Relationships”, *Child Development*, 63, 103-115.
- Gander, M.J. & Gardiner, J., (2001), “Çocuk ve Ergen Gelişimi” Çev.: Dönmez, A., Çelen, N., Onur, B., *İmge Kitabevi*, Ankara. BURAYI DÜZELT
- Gander, M.J., Gardnier, J., (1998), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (Çeviren Bekir Onur), Ankara: İmge Kitabevi. BURAYI DÜZELT
- Gander, M., Gardiner, J. & Harry, W. (1995), “Çocuk ve Ergenlik gelişimi”, (2 Baskı), Çev: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi. BURAYI DÜZELT
- Geçtan, E. (2004a), “Psikanaliz ve Sonrası”, *Metis Yayınları*, İstanbul.

- Geçtan, E. (2004b), İnsan Olmak (3. Basım), *Metis Yayınları*, İstanbul
- Gould, M.S., ve Kramer, A.R., (2001), “Youth suicide prevention”, *Suicide & Life - Threatening Behavior*. 31, 6-32.
- Gülçür, L. (1996), “Ankara Arastırması. Sıcak Yuva Masalı”. İkkaracan, P., Gülçür, L., Arın, L., (Yayına hazırlayan).*Metis Yayınları*, İstanbul.
- Haran, S., (2003), “Ergenlerde Gelişimsel Kriz Üzerine Bir Klinik Örnek”, *Kriz Dergisi*, 12(1):47-53.
- Harder, D.W. & Zalma, A., (1990), “Two promisig shame and guilt scales: A construct validity comparison”, *Journal of Personality Assesment*, 55, 729–745.
- Hawton, K. (1987), “ Assessment of Suicide Risk”, *British Journal of Psychiatry*, 150, 145-153.
- Higley, J.D. ve Linnoila, M, (1997), “Low central nervous system serotonergic activity is traitlike and correlates with impulsive behavior”, *The Neurobiology of Suicide: From the Bench to the Clinic*, DM Stoff ve JJ.
- Hisli Şahin, N. ve Durak Batıgün, A., (2009), “Lise ve Üniversite Öğrencilerinde İntihar Riskini Belirlemeye Yönelik Bir Modelin Sınanması” *Türk Psikiyatri Dergisi* 2009; 20(1):28-36
- Hocaoğlu, Ç., Sağlam, D., Civil, F., (2006), “Babalarının intiharına Tanık Olan Ergenler: Üç Olgu Sunumu” *Kriz Dergisi*, Cilt 14, sayı 1 Sayfa: 31-36
- Hojat, M., (1982), “Loneliness a Function of Parent Child and Peer Relations”, *Journal of Psychology*, 112, 129-133.
- Horney, K., (1999), “Ruhsal Çatışmalarımız:Yapıcı Bir Nevroz Teorisi”, (Çev. Selçuk Budak), *Öteki yayınevi*, Ankara
- Hortaçsu, N., (2003), “İnsan İlişkileri” (3. Basım), *İmge Kitabevi*, Ankara.
- İnanç, B.Y., Bilgin, M. ve Atıcı, M. (2004), “Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi”, (1. Basım), Nobel Kitabevi, Adana.
- Jay, M.S., Graham, C.J., Flowers, C., (1989), “Adolescent suicide attempters presenting to a pediatric facility”, *Adolescence*, 94: 467-472.
- Johnson, J.G., Cohen, P., Gould, M.S., Kasen, S., Brown, J.S., (2002), “Childhood adversities, interpersonal difficulties, and risk for suicide attempts during late adolescence and early adulthood”, *Arch Gen Psychiatry*, Aug;59(8):74-9.
- Kaplan ve Sadock, (2005), *Psikiyatrik Acil Durumlar, İntihar, Klinik Psikiyatri* 2. baskı, syf 389-396, 2005. Klinik Psikiyatri, Bölüm 30:
- Karasar, N., (2006), “Bilimsel Araştırma Yöntemi”, (17.Baskı), *Nobel Yayın*, Ankara.

- Kazdin, A.E., French, N.H., Unis, A.S., Esveldt-Dawson, K., Sherick, R.B., (1983), "Hopelessness, depression and suicidal intent among psychiatrically disturbed inpatient children", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51 (4): 504–510.
- Kılıç, F., (2006), "Dissosiyatif bozukluklu ergenlerde polisemptomatik klinik özellikler ve dissosiyasyonun intihar ve self mutilasyon oluşumundaki rolü", *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*, Gaziantep üniversitesi tıp fakültesi, Gaziantep
- Kısaç, İ., (1997), "Üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sürekli öfke ve öfke ifade düzeyleri", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kjoller, M., Helweg-Larsen, M., (2000), "Suicidal ideation and suicide attempts among adult Danes", *Scandinavian Journal of Public Health*, 28: 54-61
- Kocourkova, J. & Koutek, J., (2006), "Psychodynamics aspects of suicidal risk in adolescence: Two case studies", *Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 18 (2), 79-81.
- Koçak, E., (2008), "Ergenlerde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı, sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Kozaklı, H., (2006), "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Karşılaştırılması", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Koptagel İlal, G., (1991), "Tıpsal Psikoloji- Tıpta Davranış Bilimleri", 3.Baskı, *Güneş Kitabevi*, Ankara.
- Köknel, Ö., (2000), "Bireysel ve Toplumsal Şiddet", 2. basım, *Altın Kitaplar Yayınevi*, İstanbul.
- Köknel, Ö. (1999), "Kaygıdan Mutluluğa Kişilik", 15.basım. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A., (2006), "Ergenlik Psikolojisi" (8.Baskı), *Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Kulaksızoğlu, A. (2002), Ergenlik Psikolojisi, 4. basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kuo, W., Gallo, J.J., Eaton, W.W., (2004), "Hopelessness, depression, substance disorder and suicidality: a 13 year community-based study", *Social Psychiatry Epidemiology*, 39: 497–501.
- Larsson, B., Ivarsson, T., (1998), "Clinical charecteristics of adolescent psychiatric inpatients who have attempted suicide", *Europen Child & Adolescent Psychiatry*, 7: 201–208

- Leahy, L.R., (2004), "Bilişsel Terapi ve Uygulamaları". Çev: Hacak, H., Maci,t M., Özpilavcı, F., Editör: Özakkaş, T., Tompkins, M.A., Bölüm 3: Bilişsel-Davranışçı Terapide Vaka Formülasyonu, *Litera Yayıncılık*, s:63-85, İstanbul
- Le Heuzey, M.F., Isnard, P., Badoyal, A.M., Dugas, M.,(1995), "Suicidal children and adolescents", *Arch Pediatr*, 2: 130-135.
- Leibsohn, M.T., (1994), "Effect of Trait Anger on Alcohol Consumption and consequences", *Journal of Child Adolescent Substance Abuse*, 3(3) ,17-32.
- Lester, D., (1992), "Sociological theories of suicide. Why People Kill Themselves" (pp, 74-78) Third Edition, *Charles Thomas Publisher*.
- Lester, D., (1997), "Heredity, environment and suicide. Making Sense of Suicide", *The Charles Press, Publishers, Inc*.
- Lester, D., (1998), "Theories of suicidal behavior applied to sylvia plath", *Death Studies*, 22: 655-666.
- Levine, N., (1982), "Social Change and Family Crisis: Nature of Turkish Divorce." (Ed. Çiğdem Kağıtçıbaşı), *Sex, Roles, Family and Community in Turkey*, s. 323-347, *Indiana University Turkish Studies, U.S.A*
- Lewis, M., (2002), "Suicidal behavior in children and adolescents: Causes and management. Lippincott Williams & Wilkins, third edition. Philadelphia, 2002, p. 796-805.
- Lingren, H.G., (2001), "Adolescence and Peer Pressure, Nebreska Cooperative Extension NF (95-211, File:NF 211 *Under Family Life D-1 Iuet April*.
- Linkowski, P., Van Wettere J., Kerkhofs, M., ve ark. (1984), "Neuropsychobiology" 12: 19-22
- Lunsky, Y., (2004), "Suicidality In a Clinical And Community Sample Of Adults With Mental Retardation" *Research In Developmental Disabilities*.25(3) 231-243.
- McWhiter, B., (1990), "Loneliness: A Review of Current Literature with Implications For Counseling And Research", *Journal Of Counseling And Development*, 68, 417-422.
- Michaelis, B.H., Goldberg, J.F., Davis, G.P., ve ark. (2004), "Dimensions of impulsivity and aggression associated with suicide attempts among bipolar patients: A preliminary study". *Suicide Life Threat Behav*, 34(2): 172-177.
- Miller, A.L., ve Glinski, J., (2000), "Youth Suicidal Behavior: Assesment and Intervention" *Journal of Clinical Psychology*, 56(9); 1131-1152
- Miller, D.N., Eckert, T.L., Dupaul, G.J., ve ark (1999), "Adolescent suicide prevention: acceptability of school-based programs among secondary school principals", *Suicide & Life-Threatening Behavior*, 29(1); 72-85.

- Minuchin, S., (1974), "Families and family therapy", *Harvard University Pres*, Cambridge,
- Mraz, W., ve Runco, M.A., (1994), "Suicide ideation and creative problem solving", *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 24, 38-47.
- Montemayor, R., (1983), "Parents and Adolescents in Conflict: All Families Some of The Time and Some Families Most of the time", *Journal of Early Adolescence*, 3, 83-103.
- Müderisoğlu, S., (2002), "Adolesan Döneminde Karşılaşılan intihar eğilimlerinde Aile içi duygusal ve fiziksel istismar ile depresyonun etkileri, İstanbul, Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, s. 6
- Noller, Patricia ve Callan, Victor J. (1991), "The Adolescent in the Family", *Routledge*, London and New York.
- Nordström, P., Samuelsson, M., Asberg, M., ve diğerleri, (1994), "CSF 5-HIAA predicts suicide risk after attempted suicide", *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 24, 1-9.
- Odağ, C., (2002), "İntihar: Tanım-Kuram-Sağaltım", *Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları*, İzmir.
- Odağ, C., (1994), "Özkıyım: Bir Tanılama Denemesi", *Türk psikiyatri Dergisi* 5: (4)
- Onur, B., (2004), "Çocuk ve Ergen Gelişimi", *İmge kitapevi*, Ankara
- Okman, S., (1999), "Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesi Bağlamında İncelenmesi" *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Olmstead, R.E., Guy, S., M., O'Malley, P.M., Bentler, P.M., (1991), "Longitudinal Assessment of the Relationship Between Self-Esteem, Fatalism, Loneliness and substance abuse" *Journal of Social Behavior and Personality*, 6 (4), 749-770.
- Olmuş, G.Ö., (2001), "Ergenlerin, Aile İçi Psikolojik Örüntülere Göre Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Onur, B., (1987), "Ergenlik Psikolojisi, 2. Baskı, *Hacettepe TAS Kitapçılık*, Ankara
- Or, P., (2003), "Possible risk factors for suicide: depression, anxiety, possitive and negative affect, academic achievment, problem-solving skills, and family relations", *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Osman A., Downs, W., Kopper, B., Barrios, F., Baker, M., Osman, J., (1998), "The reasons for living inventory for adolescents (RFL-A): development and psychometric properties", *Journal of Child Psychology*, 54: 1063-1078.

- Overholser, J.C., Adams, D.M., Lehnert, K.L., Brinkman, L.C., (1995), "Self-esteem deficits and suicidal tendencies among adolescents", *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34 (7): 919-928.
- Özbay, Y., (2003), "Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi", İber Matbaacılık, Trabzon.
- Özer, A.K., (1994a), "Sürekli Öfke (SL-ÖFKE) ve Öfke İfade Tarzı (ÖFKE-TARZ) Ölçekleri Ön Çalışması", *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31): 26-35.
- Özer, A.K., (1994b), "Öfke, Kaygı ve Depresyon Eğilimlerinin Bilişsel Alt Yapısıyla İlgili Bir Çalışma" *Türk Psikoloji Dergisi*, 31, 12-25.
- Özgüven-Devrimci, H. ve Sayıl, I. (2003), "Suicide attempts in Turkey : Results of the WHO / EURO multicentre study of suicidal behavior", *Can J Psychiatry*, 48, 324-329.
- Öz, F., (2004), "Sağlık Alanında Temel Kavramlar", *İmaj iç ve dış ticaret A.Ş.* s.132-155, Ankara.
- Özalp, E., (2009), İntihar Davranışının Genetiği, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2009; 20(1): 85-93
- Özmen, A., (2006), "Öfke ile Başa Çıkma", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Özodaşık, M., (1989), "Yalnızlığın Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi: Atılganlık, Durumluk ve Sürekli Kaygı, Depresyon ve Akademik Başarı" *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Özşahin ve ark. (1990) İntihar girişimi sonucu 1986 ve 1989 yıllarında acil servise başvuranlar üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma, *XXVI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongre El Kitabı*, s.145-151.
- Öztürk, M., (1997), "10-13 Yaşları Arasındaki Çocuklarda Umutsuzluk ve Yalnızlığın Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Quiles, Z. N., & Bybee, J.A., (1997), "Cronic and predispositional guilt: Relations to mental health, prosocial behavior, and religiosity" *Journal of Personality Assessment*, 69, 104-126.
- Palabıyıkoglu, R., (1993), "İntihar davranışında ailenin rolü ve önemi", *Kriz Dergisi*, 1. (2): 62-68.
- Pandey, G.N., (1997), "Altered serotonin function in suicide: Evidence from platelet and neuroendocrine studies. The Neurobiology of Suicide: From the Bench to the Clinic", DM Stoff ve JJ Mann (Ed.), *New York Academy of Sciences*, s. 182-200, New york.

- Parman, T., (1997), "Ergenlik: Bir Giriş Yazısı", *Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji*, (5) Ek Sayı 4: 7-8.
- Peplau, L.A., Perlman, D., (1984), "Loneliness Research: A Survey of Empirical Findings", In L.A. Peplau ve S.E. Goldston (Eds.), *Preventing the Harmful Consequences of Severe and Persistent Loneliness*, *National Institute of Mental Health*, 13-47, Rockville, MD
- Peplau, L.A., Perlman, D., (1982a), "Perspectives on Loneliness", In Ed.L.A Peplau and D. Perlman, *Loneliness: A Sourcebook of Current Theory Research and Therapy*, 206-223, New York:Wiley.
- Peplau, L.A., Miceli, M., Morasch, B. (1982b), "Loneliness and Self-evaluation. In L. A. Peplau ve D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A Sourcebook of Current Theory, Research and Therapy*", 135-151, New York: Wiley
- Potter-Efron, R.T., (1989), "Shame, Guilt and Alcoholism: Treatment Issues in Clinical Practice", *The Hawort Press*, New York.
- Rogers, C., (1994), "Etkileşim grupları", (Çev. H. Erbil), *EkinYayınları*, Ankara.
- Rook, K. (1984), "Promoting social bonding: Strategies for helping the lonely socially isolated", *Americen Psychologist*, 39, 1389-1402.
- Rowe, D.C., Almedia, D.M., Jacobson, K.C. (1999), "Social context and genetic influences on aggression in adolescence," *American Psychological Society*, 10, 277-280.
- Salib, E. ve Tadros, G, (2000), "Brain weight in suicide", *British Journal of Psychiatry*, 177, 257-261.
- Sayar, M.K., Öztürk, M., Acar, B., (2000), "Aşırı Dozda İlaç Alımıyla İntihar Girişiminde Bulunan Ergenlerde Psikolojik Etkenler", *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*; 10: 133-138,
- Sayıl, I., Devrimci Özgüven, H., (2002), "Suicide and suicide attempts in Ankara in 1998: results of the WHO/EURO Multicentre Study of Suicidal Behaviour", *Crisis*, 23(1):11-6.
- Sayıl, I., Berksun, O.E., Palabıyıkoglu, R., Özgüven, H.D., Soykan, Ç., Haran, S., (2000), "Kriz ve Krize Müdahale". Sayıl I: İntihar Davranışı. *Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları*, no:6.
- Sayıl, I., Pekyardımcı, C., Sözer, Y., (1988), "Toplumda İntihar Olgusuna tutum ve inançlar üzerine bir araştırma" *XXII. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Kitabı*, Ankara, 536-543

- Sayıl I., (1995), “İntihar davranışı ve epidemiyolojisi”, içinde: Doğan O, editör. Psikiyatrik epidemiyoloji. *İzmir: Ege Psikiyatri Yayınları*, s. 118-23.
- Sayıl, I., Oral S., Güney, N., Ayhan, O., Devrimci, H., (1993), “Ankara’da İntihar Girişimleri Üzerine Bir Çalışma”, *Kriz Dergisi*, Cilt 1/Sayı 2-Bahar, 56-61
- Savaşır, I. ve Şahin N.H., (1997), “Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme: Sık Kullanılan Ölçekler”, *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*, Ankara.
- Seligman, L., (2003), “Systems, Strategies and Skills of counseling and psychotherapy”, *Teaching of Psychology*, 29: 223–226. Sharkin, B. S.
- Serdar, S.C., (2004), “Yineleyici intihar girişimleri”, *Kriz Dergisi* 12 (3): 53-62,
- Serim, B., Taş, F.V., güvenir, T., (2009), “Ergenlerde kendine zarar verme davranışı”, *Çocuk Ruh Sağlığı Dergisi*, 16 (1)
- Shullman, S. & Ben-Artzi, E., (2003), “Age-related differences in the transition from adolescence to adulthood and links with family relationships”, *Journal of Adult Development*, 10, (4), 217-226.
- Silver, M.E., Field, T.M., Sanders, C.E., Diego, M. (2000), “Angry Adolescents Who Worry About Becoming Violent,” *Adolescence*, 35(140): 663-670.
- Siyez, (2006), “Ergenlik Döneminde İntihar Girişimleri: Bir Gözden Geçirme”, Ekim Cilt:14 No:2 *Kastamonu Eğitim Dergisi* 413-420
- Seyidoğlu, M., (2002), İntihar Girişiminde Bulunan Kişilerin Sosyodemografik Özelliklerinin İncelenmesi Depresyon ve Sosyal Destek Algısı Açısından Değerlendirilmesi”, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 19, Van.
- Sonuvar, B., Yörükoğlu, A., (1971), “Çocuklukta ve delikanlılık çağında intihar girişimleri, *Hacettepe Tıp Dergisi*. 4 (2): 136-150.
- Spielberger, C.D., (1991), “State-Trait Anger Expression Inventory, Odessa, Florida: Psychological Assessment Resources”, Akt. Bridewell, Will B. Ve Edward C.Chang. Distinguishing Between Anxiety, Depression and Hostility: Relations To Anger-In, Anger-Out and Anger Control, *Personality and Individual Differences* vol. 22, no. 4, 1997, ss.587–590.
- Stephens, B.J., (1987), “Cheap thrills and humble pie: The Adolescence of female suicide Attempters” *Suicide and Life-Threat Behavior*. 17: 107-118
- Stewart, S.M., Kennard, B.D., Lee, P.W., Mayes, T., Hughes, C., Emslie, G., (2005), “Hopelessness and suicidal ideation among adolescent in two cultures”, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46 (4): 364–372.

- Sullivan, H.S., (1953), “Interpersonal Theory of Personality”, *Norton Company Inc.* New York.
- Suvarlı, M., (1995), “Çocuklarda ve Adolesan çağında İntihar: Araştırmalar, Önlemler ve Çözüm Önerileri”, *Kriz Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1-2 S:89-101
- Şahin, N.H., Gökler, B., Sahin, N., Erkal, B., Araz, A., Durak Batıgün, A., Gökler, I.ve Yılmaz, B. (2003), “Ergen ve Ruhsal Sorunlar: Durum Saptama Çalışması”, *TUBİTAK Matbaası*, Ankara.
- Şengül ve arkadaşları, (2008), “Acil Servise İntihar Girişimi Nedeniyle Başvurusu Ardından Psikiyatri Polikliniğinde Değerlendirilen Olguların Sosyodemografik Verileri”, *Türkiye Acil Tıp Dergisi - Türk J Emerg Med* 8(3):127-131.
- Şemin, R., (1984), “Gençlik Psikolojisi” (2. Basım), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, İstanbul
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics* (4th ed.). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Tangney, J. P. ve Dearing, R. L.,(2002), “What is the difference between shame and guilt? Shame and guilt”, *Emotions and social behavior*, *The Guilford Pres*, United States of American.
- http://books.google.com/books?id=g73QtVceCAIC&printsec=frontcover&dq=shame+guilt&hl=tr&ei=vjVMTPC9OMubOOSv4JUD&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=0CDYQ6AEwAw#v=onepage&q&f=false
- Tangney, J. P., Wagner, P., Fletcher, C., ve Gramzow, R., (1992), “Shame into anger? The relation of shame and guilt to anger and self- reported aggression”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 101, 469–478.
- Tatman, S., Grene, A., Karr, L., (1993), “Use of the suicide probability scale with adolescent”, *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 23: 188–203.
- TDK. (2005), Türk Dil Kurumu Sözlüğü. <http://tdk.gov.tr>.
- Tezcan, A.E., Oğuzhanoğlu, N.K., Ülkeröglü, F. (1995), “Çocuk ve gençlerde intihar girişimleri”, *Kriz Dergisi*, II. Sosyal Psikiyatri Sempozyumu Özel Sayı, 3 (1-2); 70-74.
- Thompson, C. L., Rudolph, L. B. (2000), *Counseling Children*, 5. Basım, Belmont, CA: Wadsworth.
- Tuğcu, H., (1996), “Normal ve depresif kişilerde çeşitli faktörlere göre intihar olasılığı”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Turecki, G., Briere, R., Dewar, K. ve ark. (1999), "Prediction of level of serotonin 2A receptor binding by serotonin receptor 2A genetic variation in posmortem brain samples from subjects who did or did not commit suicide" *Am J Psychiatry* 156(9):1456–1458,
- Turhan, N., (2007), "Bipolar Bozukluk: Kesitsel bir değerlendirme" *Yayınlanmamış uzmanlık Tezi*, "Çukurova üniversitesi,Psikiyatri anabilim dalı, Adana
- TÜBA – UNFPA, (2004), "Ergen ve Ruhsal Sorunları - Durum Saptama Çalışması", *Nüfus ve Kalkınma Stratejileri Alt Programı, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları*, (Sayı:4), Ankara, 20. 2004.
- Tüzün, Z., (1997), "Life events, depression, social support systems, reasons for living and suicide probability among university students", *Unpublished master thesis*, The Graduate School of Social Sciences of METU, Ankara.
- Uçan, Ö., (2006) "Türkiye’de intiharı konu alanyayınlar üzerine bir bibliyografya çalışması" *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Ulutaş, N., (2006), "Türk romanında intihar" *yayınlanmamış doktora tezi*, Uludağ üniv. Sosyal bilimler enstitüsü, bursa
- Uzman, E., (2004), "Sosyal Destek Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Kimlik Statüleri", *XII. Eğitim Bilimleri Kongresi*, 2, 805- 826, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yalçın-Yangan, G.A, (2003), "İntihar girişimi olan ve olmayan kriz olgularının karşılaştırılması", *yayınlanmamış uzmanlık tezi*, Ankara üniversitesi tıp fakültesi psikiyatri anabilim dalı, Ankara
- Yalom, I., (2001), Varoluşçu Psikoterapi (Çev. Z. İ. Babayiğit), *Kabalcı Yayınevi*, İstanbul.
- Yalom, I. (1999). Varoluşçu psikoterapi (Çev. Z. İyidoğan Babayiğit). İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Yaparel, R. (1984), "Sosyal İlişkilerde Başarı ve Başarısızlık Nedenlerinin Algılanması ile Yalnızlık Arasındaki Bağlantı", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü:Ankara.
- Yavuzer, H. (1998), Çocuk Psikolojisi, 16. Basım, *Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Yazgan-inanç, B., Bilgin, M., Atıcı, M. (2007), Gelişim Psikolojisi, *Pegema Yayıncılık*, Ankara.
- Yazgan-İnanç, B., Bilgin, M., Atıcı, M. (2004), Gelişim Psikolojisi, Adana: Nobel Kitabevi.

- Yılırim, M., (2007), “Şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin yalnızlık düzeyleri ve akran baskısı düzeyleri açısından incelenmesi”, *yayınlanmamış yüksek lisans tezi*, Çukurova üniversitesi, sosyal bilimler enstitüsü, Adana
- Young, J.E. (1982), “Loneliness, Depression and Cognitive therapy: Theory and Application”, In L. A. Peplau, D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy*, 379-406, New York: Wiley
- Yörükoğlu, A., (2004) “Çocuk Ruh Sağlığı”, *Özgür Yayınları*, İstanbul
- Yörükoğlu, Atalay (1994), “Gençlik Çağı”, *Özgü Yayınevi*, İstanbul
- Yörükoğlu A. (1993), “Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar”, 8. Baskı, *Özgür Yayıncılık*, İstanbul.
- Yüksel, N., Ceyhun N, B. (1994) “İntihar, Ruhsal Belirtiler”, *Hatiboğlu Yayınevi*, Ankara.
- Zouk, H., Tousignant M, Seguin M ve ark. (2006), “Characterization of impulsivity in suicide completers: Clinical, behavioral and psychosocial dimensions”, *J Affect Disord*, 92: 195-204.
- Weaver, J.C., (2009), “Epistemic Communities and the Suicide Problem: The Twentieth Century. A Sadly Troubled History: The Meanings of Suicide in the Modern Age”. *McGill-Queens University Press*.
- Weber, B., Mathe, A., Nolsen, E. (1997), “Relationships Among Multiple Suicide Ideation Risk Factors in College Students”, *Journal of College Student Psychotherapy*, 11, 49– 64.
- Weiss, R.S., (1973), “Loneliness: The experience of emotion and social isolation”, MA: *MIT Press*, Cambridge.
- Williams, E.G. (1983), “Adolescent Loneliness”, *Adolescence*, 18, 51-66.

İnternet kaynakları;

WHO, (2000), “Suicide Prevention, Eri_im: [http://www.who.int/topics/suicide/en/. Eri_im Tarihi: 16. 06. 2010

1 <http://www.kemalsayar.com/sayfalar.asp?s=155> kemal sayar

EK I
KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler;

Aşağıda siz ve ailenizle ilgili sorular yer almaktadır. Lütfen soruları dikkatlice okuyarak samimi yanıtlar veriniz. İsim yazmanıza gerek yoktur. **Verdiğiniz yanıtlar tamamen gizli tutulacak olup elde edilen bulgular bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır.**

İlginize Teşekkür ederim.
Saadet ELEVLİ

1. Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek

2. Yaş:.....yaşındayım.

3. Kaçınıcı sınıfa devam ediyorsunuz?

() 8. sınıf () 10. Sınıf

() 9. Sınıf () 11. Sınıf

4.Devam etmekte olduğunuz okul türü.....

5.Anne-Babanız: Birlikte() Boşanmış()

6. Anne-babanıza duyduğunuz yakınlığı derecelendirir misiniz? **(lütfen sadece bir seçenek işaretleyiniz)**

a- Annemi kendime; () her zaman yakın buluyorum
() bazen yakın buluyorum
() nadiren yakın buluyorum
() hiçbir zaman yakın bulmuyorum

b- Babamı kendime; () her zaman yakın buluyorum
() bazen yakın buluyorum
() nadiren yakın buluyorum
() hiçbir zaman yakın bulmuyorum

7. Anne babanızın size karşı tutumu nasıldır? **(lütfen sadece bir seçenek işaretleyiniz)**

Annem; () İlgisizdir
() Sıcak ve Sevgi doludur
() Soğuk ve Sevgisizdir
() Anlayışlıdır

Babam; () İlgisizdir
() Sıcak ve Sevgi doludur
() Soğuk ve Sevgisizdir
() Anlayışlıdır

8. Aşağıdaki seçeneklerden size uygun olanı işaretleyiniz. **(lütfen sadece bir seçenek işaretleyiniz)**

() Çevremdeki insanların beni her zaman **anladığımı** düşünüyorum
() Çevremdeki insanların beni bazen **anladığımı** düşünüyorum

- ()Çevremdeki insanların beni hiçbir zaman **anlamadığımı** düşünüyorum
 9. Uğraştığın ya da yaptığın her hangi bir hobin var mı?
 () Evet var () hayır yok

EK II

İNTİHAR OLASILIĞI ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki her cümleyi dikkatle okuduktan sonra, her ifadenin yanındaki kutulardan size en uygun olan birinin içine (x) işareti koyunuz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz.

1	Tepem atınca bir şeyler fırlatırım	1	2	3	4
2	Benimle candan ilgili pek çok kişi olduğuna inanıyorum	1	2	3	4
3	Düşüncesizce hareket etmeye eğilimli olduğumu sanıyorum	1	2	3	4
4	Başkalarına anlatılmayacak kadar kötü şeyler düşünüyorum	1	2	3	4
5	Çok fazla sorumluluğumun olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4
6	Yapabileceğim faydalı pek çok şey olduğuna inanıyorum	1	2	3	4
7	Başkalarını cezalandırmak için intiharı düşünüyorum	1	2	3	4
8	Başkalarına karşı düşmanca duygular duyuyorum	1	2	3	4
9	Kendimi insanlardan soyutlanmış hissediyorum	1	2	3	4
10	İnsanların bana olduğum gibi değer verdiklerini hissediyorum	1	2	3	4
11	Ölürsem pek çok kişinin üzüleceğine inanıyorum	1	2	3	4
12	Kendimi dayanılmayacak kadar yalnız hissediyorum	1	2	3	4
13	İnsanların bana karşı düşmanca duygular içinde olduğunu hissediyorum	1	2	3	4
14	Yeni baştan başlayabilsem, hayatımda pek çok değişiklikler yapardım	1	2	3	4
15	Pek çok şeyi iyi yapmadığımı sanıyorum	1	2	3	4
16	Sevdiğim bir işi bulmakta ve sürdürmekte güçlük çekiyorum	1	2	3	4
17	Ölürsem hiç kimsenin beni özleyeceğini sanmıyorum	1	2	3	4
18	İşlerim yolunda gidiyora benziyor	1	2	3	4
19	İnsanların benden çok şey beklediklerini hissediyorum	1	2	3	4
20	Yaptığım, düşündüğüm şeyler için cezalandırılmam gerektiğini düşünüyorum	1	2	3	4
21	Dünyanın yaşamaya değer bir yer olmadığını düşünüyorum	1	2	3	4
22	Geleceğim hakkında çok dikkatli bir şekilde plan yaparım	1	2	3	4
23	Güvenebileceğim pek fazla arkadaşım olmadığını hissediyorum	1	2	3	4
24	Ölsem insanların daha iyi olacağını hissediyorum	1	2	3	4
25	Böyle yaşamaktansa ölmenin daha az acı verici olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4
26	Kendimi anneme yakın hissediyorum/hissediordum	1	2	3	4
27	Kendimi arkadaşlarıma yakın hissediyorum	1	2	3	4
28	Bir şeylerin iyi olacağı konusunda umutsuzum	1	2	3	4
29	İnsanların beni ve yaptıklarımı onaylamadıklarını hissediyorum	1	2	3	4
30	Kendimi nasıl öldüreceğimi düşünüyorum	1	2	3	4
31	Para konusu beni endişelendiriyor	1	2	3	4
32	İntihar etmeyi düşünüyorum	1	2	3	4
33	Kendimi yorgun ve kayıtsız hissediyorum	1	2	3	4
34	Tepem atınca (kızınca) bir şeyler kırarım	1	2	3	4
35	Kendimi babama yakın hissediyorum/hissediordum	1	2	3	4
36	Nerede olursam olayım mutlu olamayacağımı sanıyorum	1	2	3	4

EK III

UCLA YALNIZLIK ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki her cümleyi dikkatle okuduktan sonra, her ifadenin yanındaki kutulardan size en uygun olan birinin içine (x) işareti koyunuz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz.

	1.Hiç uygun değil 2.Nadiren uygun	3.Bazen uygun 4.Sık sık uygun	1	2	3	4
	UYÖ		1	2	3	4
1	Kendimi çevredeki diğer insanlarla uyum içinde hissediyorum		1	2	3	4
2	Arkadaşım yok		1	2	3	4
3	Başvurabileceğim hiç kimse yok		1	2	3	4
4	Kendimi yalnız hissediyorum		1	2	3	4
5	Kendimi bir arkadaş grubunun bir parçası gibi hissediyorum		1	2	3	4
6	Çevremdeki insanlarla bir çok ortak yönüm var		1	2	3	4
7	Artık hiç kimseyle samimi değilim		1	2	3	4
8	İlgilerim ve fikirlerim çevremdekilerce paylaşılmıyor		1	2	3	4
9	Dışa dönük bir insanım		1	2	3	4
10	Kendimi yakın hissettiğim insanlar var		1	2	3	4
11	Kendimi toplum dışı bırakılmış hissediyorum		1	2	3	4
12	Sosyal ilişkilerim yüzeyseldir		1	2	3	4
13	Hiç kimse beni gerçekten iyi tanımıyor		1	2	3	4
14	Kendimi diğer insanlardan soyutlanmış hissediyorum		1	2	3	4
15	İstedğim zaman arkadaş bulabilirim		1	2	3	4
16	Beni gerçekten anlayan insanlar var		1	2	3	4
17	Bu kadar dışa itilmiş olmaktan ötürü mutsuzum		1	2	3	4
18	Çevremde insanlar var fakat benimle değiller		1	2	3	4
19	Konuşabileceğim insanlar var		1	2	3	4
20	Derdimi söyleyebileceğim insanlar var		1	2	3	4

EK IV

**SÜREKLİ ÖFKE İFADE BİÇİMLER ÖLÇEĞİ ÖFKE İFADE BİÇİMLERİ ALT
ÖLÇEKLERİ**

Lütfen aşağıdaki her cümleyi dikkatle okuduktan sonra, her ifadenin yanındaki kutulardan size en uygun olan birinin içine (x) işareti koyunuz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz.

DSÖ (dış)	1.Hiç uygun değil 2.Nadiren uygun	3.Bazen uygun 4.Sık sık uygun				
1	Öfkelendiğimde yada kızdığımında, kızgınlığımı gösteririm		1	2	3	4
2	Öfkelendiğimde yada kızdığımında, başkalarına iğneli sözler söylerim		1	2	3	4
3	Öfkelendiğimde yada kızdığımında, kapıları çarpmak gibi şeyler yaparım		1	2	3	4
4	Öfkelendiğimde yada kızdığımında, başkalarıyla tartışırım		1	2	3	4
5	Öfkelendiğimde yada kızdığımında, beni çileden çıkaran her neyse saldırırım		1	2	3	4
6	Öfkelendiğimde yada kızdığımında, kötü şeyler söylerim		1	2	3	4
7	Öfkelendiğimde yada kızdığımında, sınırlarıma hakim olamam		1	2	3	4
8	Öfkelendiğimde yada kızdığımında beni sınırlendirene ne hissettiğimi söylerim		1	2	3	4
DSÖ (iç)			1	2	3	4
9	Öfkelendiğimde yada kızdığımında, öfkemi içime atarım		1	2	3	4
10	Öfkelendiğimde yada kızdığımında, somurtur ya da surat asarım		1	2	3	4
11	Öfkelendiğimde yada kızdığımında, insanlardan uzak dururum		1	2	3	4
12	Öfkelendiğimde yada kızdığımında, için için köpürürüm ama göstermem		1	2	3	4
13	Öfkelendiğimde yada kızdığımında içimde kimseye söylemediğim kin beslerim		1	2	3	4
14	Öfkelendiğimde yada kızdığımında,gizliden gizliye insanları epeyce eleştiririm		1	2	3	4
15	Öfkelendiğimde yada kızdığımında belli ettiğimden daha öfkeliyimdir		1	2	3	4
16	Öfkelendiğimde, kızdığımında insanların fark ettiğinden daha fazla sinirlenirim		1	2	3	4

EK V
SUÇLULUK VE UTANÇ DUYGUSU ÖLÇEĞİ

Aşağıda bazı olaylar verilmiştir. Bu olaylar sizin başınızdan geçmiş olsaydı, ne kadar rahatsızlık duyardınız.

Sizi ne kadar rahatsız eder?

		Hiç rahatsızlık duymazdım	Biraz rahatsızlık duyardım	Oldukça rahatsızlık duyardım	Epey rahatsızlık duyardım	Çok rahatsızlık duyardım
1.	Bir tartışma sırasında büyük bir hararetle savunduğunuz bir fikrin yanlış olduğunu öğrenmek	1	2	3	4	5
2.	Evinizin çok dağınık olduğu bir sırada beklenmeyen misafirlerin gelmesi	1	2	3	4	5
3.	Birinin size verdiği bir sırrı istemeyerek başkalarına açıklamak	1	2	3	4	5
4.	Karşı cinsten birinin kalabalık bir yerde herkesin dikkatini çekecek şekilde size açıkça ilgi göstermesi	1	2	3	4	5
5.	Giysinizin, vücudunuzda kapalı tuttuğu bir yeri açığa çıkaracak şekilde buruşması ya da kıvrılması	1	2	3	4	5
6.	Bir aşk ilişkisi içinde sadece kendi isteklerinizi elde etmeye çalıştığınızı ve karşı tarafı sömürdüğünüzü fark etmeniz	1	2	3	4	5
7.	Sorumlusu siz olduğunuz halde bir kusur yada bir yanlış için bir başkasının suçlanmasına seyirci kalmak	1	2	3	4	5
8.	Uzman olmanız gereken bir konuda, bir konuşma yaptıktan sonra dinleyicilerin sizin söylediğinizin yanlış olduğunu göstermesi	1	2	3	4	5
9.	Çok işlek bir iş merkezinin bulunduğu bir köşede herkesin size bakmasına sebep olacak bir olay yaşamak	1	2	3	4	5
10.	Lüks bir restoranda başkaları size bakarken çatal bıçak kullanmanız gereken yerde elle yemek yediğinizi fark etmek	1	2	3	4	5
11.	Başkalarını aldatarak, onları sömürerek kazanç sağlamak	1	2	3	4	5
12.	İşçilerinizin sağlığına zarar vereceğini bildiğiniz halde, bir yönetici olarak çalışma koşullarında bir değişiklik yapmamak	1	2	3	4	5
13.	Sözlü bir sınav sırasında kekeleydiğiniz ya da heyecandan şaşırduğunuzda, hocanın bu halinizi kötü bir sınav örneği olarak tüm sınıfa göstermesi	1	2	3	4	5
14.	Tanıdığınız birinin sıkıntıda olduğunu bildiğiniz ve yardım	1	2	3	4	5

	edebileceğiniz halde yardım etmemek					
15.	Bir partide yeni tanıştığınız insanlara açık saçık bir fıkra anlattığınızda bir çoğunun bundan rahatsız olması	1	2	3	4	5
16.	Akılsızca, bencilce ya da gereksizce büyük bir harcama yaptıktan sonra anne-babanızın mali bir sıkıntı içinde olduklarını öğrenmek	1	2	3	4	5
17.	Arkadaşınızdan bir şeyler çaldığınız halde arkadaşınızın hırsızlık yapanın siz olduğunuzu hiçbir zaman anlamaması	1	2	3	4	5
18.	Bir davete ya da toplantıya rahat, gündelik giysilerle gidip herkesin resmi giyindiğini görmek	1	2	3	4	5
19.	Bir yemek davetinde bir tabak dolusu yiyeceği yere düşürmek	1	2	3	4	5
20.	Herkesten sakladığınız ve hoş olmayan bir davranışın ortaya çıkarılması	1	2	3	4	5
21.	Bir kişiye hak etmediği halde zarar vermek	1	2	3	4	5
22.	Alışveriş sırasında paranızın üzerini fazla verdikleri halde ses çıkarmamak	1	2	3	4	5
23.	Ailenizin sizden beklediklerini yerine getirememek	1	2	3	4	5
24.	Çeşitli bahaneler bularak yapmanız gereken işlerden kaçmak	1	2	3	4	5

T.C.
MUĞLA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.48.00.04.322/ 28424
Konu : Anket Çalışması

12 Kasım 2010

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi

Muğla Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Saadet ELEVLI'nın "**Ergenlerde İntihar Olasılığını Yordayan Değişkenler**" konulu yüksek lisans tez çalışması ile ilgili Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 20/10/2010 tarih ve 4033 sayılı yazısı ile ekleri ilişikte sunulmuştur.

Muğla Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Saadet ELEVLI'nın "**Ergenlerde İntihar Olasılığını Yordayan Değişkenler**" konulu yüksek lisans tez çalışması ve yapacağı araştırmanın verilerini toplamak üzere hazırlanmış olduğu ölçeği, ile ilgili 25 Ekim 2010-10 Aralık 2010 tarihleri arasında İlimiz Marmaris İlçesindeki lise ve ilköğretim son sınıf öğrencilerine okul uygulaması çalışması olarak isimleri belirtilen ekli listede, **eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla Okul Müdürünün uygun görmesi halinde ve uygun göreceği saatlerde, ilgi Yönergenin 13. maddesinde belirtilen esaslar dikkate alınmak kaydıyla** uygulaması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Mustafa AKSAN
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
12.../11/2010

Faruk Necmi KURT
Vali Yardımcısı
Vali V.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Saadet ELEVLİ

Doğum Yeri: Nazilli

Doğum Yılı: 1978

Medeni Hali: Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1992-1995 : Nazilli Atatürk Lisesi

Lisans 1995-1999 : Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

1999-2001 : İstanbul -Esenler İlköğretim Okulu, Rehber Öğretmen

2001-2005 : Aydın - Nazilli Endüstri Meslek Lisesi, Rehber Öğretmen

2005-2009 : Bartın – Kurucaşile Çok Programlı Lisesi, Rehber Öğretmen

2009-2012 : Muğla - Marmaris Atatürk İlk Öğretim Okulu, Rehber Öğretmen